

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Գ Ր Ե Յ

ՍԵՐՈՎԻԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՄԻԱԲԱՆ ՍՐԲՈՅ ԷԶՄԻԱՆԻ,

Ի ՎԱՀԱՐՇԱԳԱՏ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՅ ԿԱԹՈՒԼԻԿԷ ԷԶՄԻԱՆԻ

ՈՒՅԼԴ — 1885

ՍԿՐԿՐ

468

ՍԿՐԼԵՐ

468

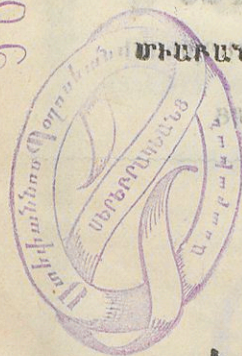
ՀԱՄԱՌՕՏ

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Գ Ր Ե Ց

ՍԵՐՈՎԻՔԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՐԵՐԱՏԵԱՆ

90

ՄԻԱԲԱՆ ՍՐԲՈՑ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

Ի ՎԱՀԱՐՇԱԴԱՏ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՐԲՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

ՈՅԼԴ — 1885

Հ Ե Ր Ա Ն Ի

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿՐԹԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՆԻՍՏԵՐԻՍՏԵՐ

Յ Ե Ր Ք

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՄԱԿԱՐԱՅ

ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՆԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

468-2009

(4436)
8041

հիշ.

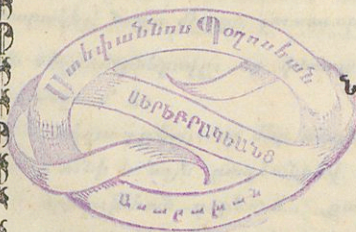
Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՀԱՆԴԻՍԱԻՈՐ ՕԾՄԱՆ

Տ. Տ. ՄԱԿԱՐԱՅ

ՊԵՇԵՐԻ ԵՒ ԱՐԺԱՆԵՐՆԵՐԻ ԿՐԹՈՒԳԻՏՈՒՄ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ն-ԷԷԷ

ՀԵՂԻՆԱԿՆ

ՔԱՅԱՅԻՑ Դ

ՅԱՄԱՐՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻՆ

ՅԱՄԱՐՅԱՆ Զ Զ

ՅԱՄԱՐՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻՆ ԳՈՒՄԱՐԻՆ

ՅԱՄԱՐՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐԻՆ

ԳՈՒՄԱՐԻՆ

ՅԱՄԱՐՅԱՆ

ՅԱՄԱՐՅԱՆ

Թէ որ մարդկութիւնը կատարեալ աստիճանին հասցնելու համար, հարկաւոր են ուսմունքներ, գլխաւորը համարվում է բարոյագիտութիւնը. վասն զի բարոյագիտութիւնն է միայն, որ ուսուցանելով մարդուն վարուց և բարուց ուղղութեան և սրբութեան մէջ պահելու կանոնները՝ կատարելագործում և ազնուացնում է նորա բնութիւնը, որով և առաջնորդում է նրան հասանել այն նպատակին որի համար ստեղծուած է, և որին ինքնին բնածին ցանկութեամբ ձգտումն ունի:

Այս ուսման գլխաւոր օգուտը ամեն ազգեր ճանաչելով՝ ամեն ջանք ի գործ են դնում մարդկութեան մատաղ սերունդը սորանով կրթել և դաստիարակել՝ նոցա միտքը լուսաւորելով այն բարոյական սկզբունքներով, որ կատարեալ մարդկութիւնը պահանջում է:

Տարակոյս չը կայ, որ մեր ազգն ևս նոյն ցանկութիւնը ունի և նոյն բաղձանքով մատուած է մանկանց կրթութեան գործում. քաջ գիտենալով, որ մարդը նորանով է մարդ. և այն մարդն է առաւել ազնիւ. կոչուելու արժանի, որ բարոյականութեամբ

զարգացած է և գիտէ ազնուութեամբ կենցաղա-
վարել:

Ազգային այս բաղձանքը ունենալով և մենք ձեռք
առինք դրել այս փոքրիկ աշխատութիւնը յատկա-
պէս մանուկ տղայոց համար, որպէս զի մասամբ
իւրիք նպաստած լինինք նոցա բարոյական կրթութեան
և մարդկութեան կատարելութեամբը զարդանալուն:

Այս աշխատութեան մէջ չը նայելով բարոյագի-
տութեան ընդարձակ օրէնքներին և նոցա բացա-
տրութեանցը, մենք ընտրեցինք համառօտը գրել,
նիւթ առնելով միմիայն բարոյագիտութեան այն
սկզբունքները, որ կարող են նպաստել մանկանց
երջանիկ և բարոյ կեցութեանը ընկերական կեն-
ցաղավարութեան մէջ:

Այս գործում, որքան որ կարացինք պարզ կերպով
ցոյց տուած ենք նախ՝ թէ ի՞նչ միջոցներով կարող
ենք մեր բարոյական բնութիւնը կատարելագործել
մարդկութեան կատարեալ աստիճանին հասնելու հա-
մար որ կայանումէ բարի և առաքինի բնութիւն ու-
նենալով:

Երկրորդ՝ բացատրած ենք այն պարտաւորութիւն-
ները, որ իբրեւ անժխտելի օրէնք դրած է Աստուած
բնութեան մէջ, և պահանջումէ ամեն մարդուց պար-
տաւորապէս կատարել վարձուց և պատժոց խոս-
տով մերժելով: Որը իմանում ենք այն հեռանկարներով:

որ զգում ենք, երբ որ կատարում ենք կամ պարտա-
զանց ենք գտնվում, այս է խղճի անդորրութեամբ
և անհանգստութեամբ:

Այլ քանզի մարդու թէ հոգեւոր և թէ մարմնա-
ւոր երջանկութիւնը սահմանած է Աստուած վարուց
և բարուց սրբութեան ճշմարիտ Աստուածպաշտու-
թեան, և ընկերական կենաց մէջ բարիք և բարեւո-
րութիւն անելով, այս գործում սոցա վերայ առա-
ւելապէս ուշադիր եղած ենք. ուստի և բոլոր բարո-
յագիտութեան սկզբունքները չորս բաժանմունքների
մէջ ամփոփեցինք. առաջին բաժանման մէջ՝ մարդ-
կային բարոյականութեան և բարոյական գործքերի
ինչութեան վերայ խօսելով, երկրորդին մէջ՝ առ
Աստուած ունեցած պարտուց և նոցա Աստուածա-
հաճոյ կերպիւ կատարելու վերայ խօսելով. երրորդի
մէջ՝ ընկերական պարտուց վերայ. իսկ չորրորդի մէջ՝
այն բարեպաշտութեանց վերայ, որ պիտի կատարենք
իրեւ բարիք և բարեբարութիւնք, որք համարում են
ճշմարիտ և իսկական աղբիւր մարդկային երջան-
կութեան:

Եւ որպէս զի մեր գրածը ամենին դիւրամբունելի
լինի և հեշտութեամբ կարողանան միտք առնել մա-
նուկները գրուածոց իմաստը, ամեն գլխի վերջը
հարկաւոր համարեցինք հարցմունքներ դնել, որոնք
թէև տեղտեղ անհամաձայն են երեւում գրուածքին,

Այնպէս լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան. որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և փառաւորեսցեն զհայր ձեր, որ յերկինս է: Մատթ. Ե. 16.

Ջամենայն ինչ փորձեցէք. զբարին ընկալարուք. Ա. Թէա. Ե. 15.

Զբարիս գործել մի ձանձրանայք: Բ. Թէա. Գ. 13.

Յամենայնի կամիմք բարւոք գնացս ցուցանել. Եբբ. ԺԳ. 18:

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԳԻՏՆԼԻՔ

1. Բարոյագիտութեան ուսումն աւանդում է վարուց և բարուց վերաբերեալ այն բարոյական կանոնները, որով մարդիկ կառավարելով կարող են ձեռք ձգել իրենց փառաւոր հոգևոր և մարմնաւոր երջանկութիւնը:

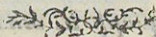
2. Որովհետեւ մարդու երջանկութիւնը սահմաններ է Աստուած բարի և առաքինի բնութեան մէջ, ուստի բարոյագիտութեան գլխաւոր նպատակն է ուսուցանել մարդուն. թէ ի՞նչ գործելու, և ի՞նչպէս կենցաղավարելու է, որ լինի բարի և առաքինի:

3. Մարդս կարող է բարի և առաքինի լինել միմիայն բնութեան և Աստուածային օրէնքների համաձայն իր վարքն ու բարքը կանոնաւորելով. իսկ երջանիկ՝ կատարելով այն պարտականութիւնները որ աւանդած է

Աստուած, և հարկաւորապէս պարտաւորած է կատարել:

4. Այն պարտականութիւնները, որոց վերայ մեր երջանկութեան հիմքը դրած է, և որոց պարտաւորապէս ենթարկուած ենք, երկու գլխաւոր մասերի են բաժանուում, առ Աստուած և առ մարդն:

5. Առ Աստուած պարտականութիւնը հիմնուած է Աստուածաշարութեան կամ Աստուածսիրութեան վերայ. իսկ առ մարդն՝ բարեբարութեան և բարեգործութեան վերայ:

Ա. ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳ. Ա.

Թէ՛ Ի՛նչ է ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.

1. Թէ՛ և Աստուած առաջին մարդուն ստեղծեց կատարեալ և հասուն վիճակի մէջ, բայց օրինազանցութեան պատճառով նորա բնութիւնը կամ միտքը չարի և բարւոյ խառնուրդով տկարանալով, այնուհետեւ նորա սերունդը կարօտ եղաւ բնութեան կատարելութիւնը ստանալ հետզհետեւ լսելով և տեսանելով. և կատարելագործել փորձառութիւնով: Միտքը, որ կատարելութեան շտեմարանն է, մարմնոյ արտաքին զգայարանաց միջնորդութեամբ իւր շուրջը եղած առարկաների և կատարուած գործողութեան վերայ նկատելով՝ համոզմամբ և կամաց հաճութեան գործակցութեամբ կազմում է բնութեան յատկութիւնները: Բնութեան մէջ արտա-

քուստ ընդունած այս յատկութիւններին ասում ենք բարոյականութիւն, իսկ գործողութեանց՝ բարոյական գործք:

2. Այն գործքերը որ մարդիկ իբրեւ մոտաւոր և բանական էակներ գործում են, եթէ համաձայն են լինում Աստուածային օրինաց և ողջախոհ մտաց բանական դատողութեան՝ կոչւում են բարի: իսկ ընդ հակառակն եղած գործողութիւնքը՝ չար:

3. Գործոց այսպիսի հանգամանքները մարդու բարոյականութիւնը բաժանում են միմիանցից, որոնք տարբեր յատկութեամբ ասում են չար և բարի, կամ վատ և լաւ, իսկ այն յատկութիւն ունեցողները բարոյապէս կոչւում են առաքինի և մալի:

4. Բնութեան մէջ բարոյականութեան սյուսաբերութիւնը յառաջ են գալիս մտաց դէպ ի չարն կամ ի բարին հակամիտ լինելուցն: Որոց միտքը լուսաւորուած է բարի խորհուրդներով՝ և տրամադրուած է բարեպէս, նոցա թէ խորհուրդները և թէ գործքերը լինում են բարի և առաքինական, իսկ ընդ

հակառակն՝ վատ ապաւորութեանց ենթարկուած մոլքերը յղանում են չար և մոլեկան խորհուրդներ:

Մարդ բարի, ասումէ Գրիգորոս փրկիչն մեր, ի բարի սրտից իւրոց բլխէ զբարի, և մարդ չար, ի չար սրտից իւրոց բլխէ զչար: Առկ. Ե. 43:

5. Որովհետեւ, ասացինք, թէ լաւ և թէ վատ բարոյականութիւնը կերպաւորուած բնութեան մէջ՝ մտաց հայեցողութեան և այլ հոգեկան կարողութեանց միջնորդութեամբ, ուստի պիտի միտք առնենք, թէ ի՞նչ զգուշութիւն հարկաւոր է մեզ ունենալ մեր հոգեկան կարողութեանց վերայ, այսինքն, միտածելու, դատելու, կամենալու, գործելու և ճանաչելու վերայ, որպէս զի նոքա լինին բարութեան և առաքինական ունակութեանց աղբիւրներ, որով և մեր բարոյական գործքերը Աստուածահաճոյ և սիրելի:

6. Մարդոց նկատմամբ ամենակարեւոր և մեծ ուշադրութեան արժանի մտածմունքը պիտի լինի իր բարոյական որպիսութեան վե-

րայ հսկել, և որքան որ կարող է՝ իր վարքն ու բարքը ուղղութեան մէջ պահել, վասն զի մարդուս ներկայ և ապագայ կենաց թէ երջանկութեան և թէ թշուառութեան աղբիւրը, և բարեկեցութեան յուսոյ հիմքը միմիայն բարոյականութիւնն է: Ինչ կենաց վիճակ որ ունենում են մարդիկ երկրիս վերայ թէ՛ յարգանաց և թէ՛ անարգութեան, թէ՛ սիրելութեան և թէ՛ ատելութեան, թէ՛ գովութեան և թէ՛ պարսաւանաց բոլորն ի միասին առնուած բարոյականութեան արգիւնքն են: Իճապ. ԺԶ. Գ.

7. Եթէ լուրջ կերպով նկատենք առ հասարակ մարդկային քաղաքական ընկերութեանց վերայ, պարզ կտեսնենք, որ մարդիկ սիրում են աւելի բարի բարոյական յատկութիւն ունեցողներին, քան թէ նորանց, որոնք բարոյապէս վատութեան հռչակ ստացած են. օրինակ: Չենք կարող գտնել մի բարոյական մարդ, որ անբարոյականաց հետ յօժարի ընկերանալ. կամ մի արհեստաւոր, վաճառական, և պատուաւոր քաղաքացի, որ յանձն

առնուն աշխատակից ունենալ այն անձնաւորութիւններից, որոնք ճանաչուած են գովութեամբ, խարդախութեամբ և այլ այսպիսի մոլութեամբ կամ անառակ գործքերով:

8. Մարդիկ սիրում են բարի և աստքինի անձինքներին. իսկ չարագործներին ատում և հալածում. այս հանգամանքներից պիտի միտք առնենք, թէ ի՞նչ արժէք ունի բարոյականութիւնը մեր կենցաղավարութեան նկատմամբ, և որքան թանկագին գանձ է անարատ բարոյականութիւնը, որի անհամեմատ առաւելութիւնը ցոյց է տալի Սողոմոն իւր այս խօսքովը, « լաւ է անուն բարի քան զմեծութիւն բազում և քան զարծաթ և զոսկի շնորհք բարիք: » Աւակ. ԻԲ. 1.

Ապա ուրեմն ջանք անենք և հետամուտ լինինք, որ մեր բնութիւնը գովելի յատկութիւններով զարդարենք, որպէս զի լինինք թէ մարդոց մօտ սիրելի, և թէ Աստուծոյ մօտ առաքինի և վարձատրելի:

9. Ինչպէս որ բնութեան օրինքը մեր օգտին համար պարտաւոր ենք մեր վարուց և բա-

րուց ուղղութեան վերայ հսկել, նոյնպէս և Աստուածային օրէնքը պարտաւորումէ նոյնը կամենալ և մեր ընկերի մասին: Մատթ. Ե. 12:

10. Ամենից մեծ բարիքը, որ բարոյապէս պարտաւորած ենք անել ընկերին, այն է, որ նորան բարոյապէս լաւութեան և առաքինութեանց մէջ առաջնորդենք. որ լինի նա բարի և առաքինի: Եւ ամենից մեծագոյն չարիքը այն է, որ ջանք կանենք ընկերի բարոյականութիւնը խանգարել. ուսուցանելով և առաջնորդելով նորան. գէտ ի չարագործութիւնքը, սրով և մեռցնել նորա մէջ բարոյականութեան զգացմունքները:

ՀԱՐՅԱՌԻՆՔ.

1. Բարոյականութիւն ասելով ի՞նչ ես իմանում.
2. Մարդոց ո՞ր գործքերը ասում են բարի, և ո՞րը չար.
3. Թէ որ մեկին նեղութեանց մէջ օգնեմ. ի՞նչ արած կլինիմ.
4. Այս տեսակ գործքերը ինչո՞ւ բարի են ասում.
5. Աստուած ի՞նչ է կամենում, որ մենք գործենք.

6. Բացառիկ քո գործքերդ ի՞ր հետեանքներով. որ ըզգում ես բարիք գործելու ժամանակ.

7. Ընչու Աստուած մեր ամեն գործքերի հետ մի մի հետեանք կապած է:

8. Այդ հետեանքներին ի՞նչ պիտի ասենք.

9. Գործքի բնութեան օրէնքը ուրիշ ի՞նչ բանով կարող ես բացատրել.

10. Թէ որ իմ ընկերիս բարեաց վերայ նախանձեմ և մոռնեմ. որ նորա բարիքը մի կերպով խափանեմ. ես ի՞նչ կլինիմ.

11. Ի՞նչ զգացում կունենամ իմ քրտուժը այս տեսակ գործելու մասին.

12. Կարո՞ղ ես յիշել քո գործքերիցը այնպիսին, որի համար ունեցեր ես սրտի հանգստութիւն կամ անհանգստութիւն.

13. Այդ զգայումը քո մէջը զարթեցնողն ո՞վ է. ու նրանով ինչ ես մակարերում.

14. Ի՞նչ գիղմամբ Աստուած այնպէս սահմանեց, որ բարի գործքերին հետեի սրտի հանգստութիւն. իսկ չար գործքերին՝ անհանգստութիւն.

15. Եթէ գործքի հետեանքների վերայ ուշ դարձնենք. կարո՞ղ ենք ճանաչել այն պարտականութիւններ, որ բարոյապէս մեր վերայ դրած է Աստուած.

16. Ուրեմն ի՞նչ անելու ենք, որ բնութեամբ բարի մարդ լինինք.

17. Բարոյականութիւնը մարդոց երջանկութեան
և թշուառութեան հիմքը կարող ենք համարել:

18. Առհասարակ մարդիկ որոնց են սիրում կամ
ատում:

19. Օրինակ տուր:

20. Եթէ բարեգործները սիրելի են լինում և
չարագործները ատելի, մեր բարոյականութեան վե-
րայ ինչ նկատմունք պիտի ունենանք:

21. Թէ որ մեր ընկերին չարութեան մէջ տես-
նենք, պարտաւոր ենք ի բարին ուղղել:

22. Մեր գործքերի ո՞րն է աւելի դատաւարտելի
թէ Աստուծոյ մօտ և թէ մարդոց:

23. Չարութիւնը կամ բարութիւնը մարդոց բնու-
թեան մէջ ի՞նչպէս է տեսակաւորում:

ՅՈՒ. Բ.

Թէ ԻՆՉՊԷՍ Է ԽԱՆԳԱՐՎՈՒՄ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԵՒՆԸ:

1. Թէ առաքինութիւնը և թէ մոլութիւնը
մարդոց մէջ արմատանում են հետզհետէ՝
արտաքին զգայարանաց միջնորդութեամբ՝
լսելով և տեսանելով, որոց վերայ միտքը իր
դատողութիւնը ուղղելով և կամքը իր հա-

ճութիւնը տալով տեսածը և լսածը մարմնա-
ցնումէ բնութեան մէջ և դարձնումէ իբրեւ
իր սովորական բնութիւն: Այսպէս իր ըմբռ-
նած գաղափարների և մտաց տրամադրու-
թեան համեմատ լինում է նա առաքինի
կամ մոլի:

2. Առաճներից աւելի լաւ գաղափար կազ-
մելու համար իբրեւ զգալի օրինակ վեր առ-
նենք մանուկին, որի մէջ դեռ ոչինչ լաւու-
թեան կամ վատութեան գաղափար մտած չէ:

Տեսնում ենք, երբ նորա մէջ բանականու-
թիւնը սկսում է զարթոնել. ամէն ուրախալի
առարկաների վերայ նկատելով հաճութեան
զգացմունքը յայտնում է խնդալով, իսկ ընդ-
հակառակն տրամալի առարկաների մասին իր
տհաճութիւնը ցոյց է տալի լալով: Բայց այս
տեսակ տեսարանները երբ որ նորա յառաջ
յաճախ կրկնուին, նորա զգայարանները
ընտելանալով և միտքը ընդունելով այն ա-
մենը. այնուհետեւ փոխանակ հաճութեան
կամ տհաճութեան ցոյցերի անտարբեր կեր-
պով նկատումէ առաջին անգամ. և փոքր

առ փոքր գործին ծանօթանալով՝ ինքն ևս նոյնը գործելու հետամուտ է լինում: Այսպէս մարմնանումէ ամէն յատկութիւն նորա մտաց մէջ. և լինումէ իր ընդունած գաղափարի համեմատ բարոյական մարդ լաւ ու վատ յատկութեամբ: Կ'ընչպէս որ բարոյականութեան կերպաւորելը, նոյնպէս և խանգարուելը այսպէս է սկզբնաւորում:

3. Մարդու բարոյականութիւնը վերաբերում է թէ հոգւոյն և թէ մարմնոյն. Հոգւոյ բարոյականութիւնը կրօնական է, որին բնութեամբ հակումն ունի մարդս, և նորանով կապւումէ Աստուծոյ հետ իբրեւ իր ամենաբարձր մտաց առարկայի՝ սրտի միօք կատարելով այն ամէն առաքինութիւնները՝ որ առաջնորդում են նրան առ յաւիտեանս: Այս կրօնական բարոյականութիւնն է հաւատ, յոյս և սէր առ Աստուած. և ջերմեռանդութիւն Աստուծոյ հաճոյական գործքերը կատարելու մասին, որ մի խօսքով ասվումէ *կրօնականութիւն*: Այս կապն է, որ մարդու բարոյականութիւնը

ուղղութեան և սրբութեան մէջ է պահոււմ. և նորա հոգեկան չար կրքերը զսպում և սահմահարում է:

Քանի որ մարդս կրօնական այս կապով ամրապինդ միացած է Աստուծոյ հետ, նորա կեանքը առաքինական է, իսկ երբ որ թուլանումէ, այնուհետեւ կրքերը նորա մէջ զօրանալով, բանում են նորա առաջ անհուն աղպարէզ աներկիւղ գործելու այն ամօթալի գործքերը, որից առաջ զգուշանում էր և բարոյապէս չար էին թւում իրեն:

4. Կրօնական կապը զանազան միջոցներով կ'թուլանայ, Ա. երբոր կրօնի մասին թոյլ խօսուին, և նորա էական կետերի վերայ անտարբեր ակնարկութիւններ լինին նոցա զանցառութիւնը անվնաս մեկնելով, ինչպէս եթէ ժողովարկութեան, պահեցողութեան, ազօթասիրութեան, զթասիրտ ինելու առ ամէն ոք, ստէպ եկեղեցի երթալու մասին աւելորդ բաներ են ասենք ևլն. որով լսողի հաւատոյ և ջերմեռանդութեան կապը թուլանալով, նորա կրօնական սկզբունքը ևս կ'իսանաբարուի:

Բ. Երբ որ Սուրբ Գրոց խօսքերը ծռւ-
 ուր մեկնելով աշխատենք, որ նորա (Սուրբ
 Գրոց) միտքը աւելի մեր կամաց յամարուին:
 Կամ եկեղեցւոյ աւանդութիւնը մարդկային
 փարդապետութիւն համարել տալով նոցա
 դէմ գործելը մեղապարտութիւնից ազատ
 քարոզուին. կամ նուիրական օրերը, (որ ե-
 կեղեցին Աստուածաշնորհութեան և հոգւոր
 գործոց համար յատկացրած է.) օր հանգս-
 տեան և զբօսանաց համարելով: զանազան
 անկարգութեամբ անցնելու թելադրվին՝ օրի-
 նակ արբեցութեամբ, խեղկատակ խօսակցու-
 թեամբ և ին. որով լսողի միտքը կարող է
 պղտորուիլ, և նորան բարոյական ուղղու-
 թիւնից շեղել. այս մասին վկայումէ և Պո-
 վոս, «Ապականէն» (ասէ), զբարս քաղցունս
 բռնք չարք:» Ա. Կաթ. ԺԵ. 33:

Որովհետեւ կրօնի բարոյականութիւնը մար-
 դոց Աստուծոյ հետ միաւորող կապն է, որով
 մարդիկ թէ կեանք և թէ փրկարար շնորհք-
 ներ են ընդունում. ուստի պիտի զգուշա-
 նանք մարդոց հետ կրօնական բարոյականու-

թեան դէմ խօսելուց, որ աններելի յանցանք
 է քարոզում մեր Փրկիչը, և վայ տալովը
 ցոյց է տալի թէ ինչ հոգւոր վտանգի են են-
 թարկում իրենց այն մարդիկը, որ ընկերին
 մոլորեցնում են: Մարկ. Թ. 41. 42: Դ. Կաթ. ԺԵ. 2. Ա. Կաթ. Բ. 13.

Այսչափ Աստուծոյ վերաբերեալ կրօնի բա-
 րոյականութեան մասին խօսելով, խօսենք
 հիմայ թէ ո՞ր բարոյականութիւնը առանձին
 մարդոց է վերաբերում, և ի՞նչպէս կարող է
 խանգարուիլ:

Այն բարոյականութիւնը որ մարդոց կամ
 ընկերին է վերաբերում, կանխաւ հաստա-
 տած է Աստուած Մովսիսի ձեռք տանա-
 բանեայ պատգամաց երկրորդ մասով. զոր
 Քրիստոս տէրն մեր այն ամէնը միմեայն սիրոյ
 վերայ հաստատելով. աւանդած է մեզ իբրեւ
 նշան քրիստոնէութեան և Աւետարանի ճշ-
 մօրիտ աշակերտութեան. Յովհ. ԺԳ. 34—
 35, ԺԵ. 12, 13:

Առաքեալը իր գրուածոց մէջ նոյնը աւան-
 դելով ցոյց է տալի նաեւ նորա կարեւորու-

թիւնը և գերազանցութիւնը Աստուածորութեան ճշմարիտ և զգալի պատկեր քարոզելով եղբայրսիրութիւնը:

Սորանից պարզ երևում է, որ մարմնոյ վերաբերեալ բոլոր բարոյականութիւնը ընկերսիրութիւն է՝ հաստատուած այն ամէն բարոյական գործքերի վերայ, որ վերաբերում են ընկերի թէ՛ հոգեւոր և թէ՛ մարմնաւոր օգտին:

Ընկերի բարոյականութիւնը կարող է խանգարուել, թէ՛ մեր անձնական չարութեան օրինակով, և թէ՛ նոցա հոգեկան զօրութիւնը գործելով դէպ ի չարը, թելադրելով գործել այն ամէն չարիքը, որ բարոյապէս նոցա վարքը ապականում են և Աստուծոյ և մարդկանց առաջ ատելի են առնում: Ինչպէս՝ ուսուցանել նրանց ծնողաց անհնազանդ լինել, իր հակառակորդին դէմ վրէժխնդրութեամբ զինուիլ, չարեաց փոխարէն չար հատուցանել ևլն:

8. Մեծագոյն չարիքից պակաս չեն և այն երբ որ ժուժկալ մարդոյ սիրոյ և բարեկա-

մութեան պատրուակով նոցա ախորժակը կտրենք դէպ ի ոգելից ըմպելիքը, որով փոքր սու փոքր արբեցութեան վարժեցնելով, կլինին նոքա անառակ և արբեցող: Կամ նենգութեամբ նոցա ձեռքը ընթերցանութեան կուտանք այնպիսի գրքեր որ մոլար մտօք գրուած են, և բարոյական սրբութեան հակառակ մտքեր են պարունակում:

Մեր Փրկիչը աններելի յանցանօք դատապարտում է նախ նոցա, որ իրենք մոլորուած և ապականուած լինելով, այլոց ևս ապականելու կամ մոլորեցնելու են աշխատում և հետամուտ են լինում պարզամիտներին որսալու, որպէս զի իրենցից աւելի գեհենի որդիքներ չինեն: Մատթ. ԻԳ. 15:

9. Վերջապէս պիտի իմանանք, որ մեր Փրկիչի տւանդած եղբայրսիրութեան օրէնքի դէմ է. եթէ որ և իցէ միջոցներով կամ որ և իցէ պատճառներով ընկերի բարոյական և մտաւոր որակիսութեանցը վնաս հասցենք, և փոխանակ նորա բարի յատկութեանցը օժտեղակելու, ջանք անենք, որ նա լինի վարդով

DD 468-2009

4426/41

և բարքով չար: Այս մասին սպառնալիքներ
կան Սուրբ Գրոց մէջ, որ պիտի հատուցանէ
Աստուած ամէն անօրէնութեանց գործողնե-
րին. որոնցից հարկաւոր է զգուշանալ: Եւ
ինչպէս մեր բարոյական սրբութեան և ուղ-
ղութեան վերայ հսկում ենք, նոյնպէս և մեր
լնկերների բարոյականութեան վերայ պար-
տաւոր ենք հսկել:

Այս պարտքը կատարելով. երկու օգուտ
կունենանք. առաջինը, որ նորանով սիրոյ
օրէնքը կատարած կլինինք, որ Աստուծոյ մեղ
աւանդած բոլոր օրէնքների լրումն է. և երկ-
րորդ, որ եթէ իբրեւ մարդ սխալական ընդ-
դէմ Աստուծոյ մեղանշած եմք, նորանով
մեր մեղքերը կըսրբենք. և մեր հոգին յա-
ւիտենական դատապարտութիւնից կփրկենք:
Յակ. Բ. Ե. 19—20:

ՀԱՐՑԱՊԻՆՔ

1. Մարդս բարոյապէս ի՞նչպէս է խանգարւում.
2. Օրինակ տուր:
3. Բարոյականութիւնը մարդու ո՞ր մասին է վե-
րաբերում:

4. Հոգւոյ բարոյականութիւնը որո՞նք են. և ինչո՞ւ
դժբա հոգւոյ բարոյականութիւն են կոչւում:

5. Հոգւոյ բարոյականութիւնը մարդուս ի՞նչ
օգուտ ունի:

6. Քանի որ մարդս կրօնական կապով միացած է
Աստուծոյ հետ՝ նորա կեանքը ի՞նչպէս կլինի:

7. Մարդուս կրօնական կապը երբ որ թուլանայ,
ի՞նչ տեսակ կեանք կունենայ:

8. Օրինակ տուր:

9. Սողոմոն իմաստունը երբ որ կրօնական կապով
միացած էր Աստուծոյ հետ՝ ի՞նչ տեսակ կեանք ու-
նէր. ու երբ թուլացաւ. ի՞նչ կեանք ունեցաւ:

10. Բնականէն օրինակ կարո՞ղ ես տալ:

11. Աղեղի լարը երբ թոյլ լինի կարո՞ղ է նետը
նպատակին հասցնել:

12. Մարդուս կրօնական կապը ի՞նչ միջոցներով
կթուլանայ:

13. Ի՞նչ զգուշութիւն պիտի ունենանք մեր Աս-
տուծոյ հետ ունեցած կրօնական կապը պահպանելու
համար:

14. Մարմնոյ կամ ընկերին վերաբերեալ բարոյա-
կանութիւնը որն է:

15. Եթէ Ժուժկալ մարդոց արեցութիւն սորվե-
ցնենք. կամ աղօթմաներին աղօթելը չափաւորելու
աշխատենք անձին վնաս համարել տալով. կամ պա-

հեցող մարդուն պահքը աւելորդ սովորութիւն է ասենք. նորան ի՞նչ արած կլինինք.

16. Այսպիսի վարեցողութիւնը ինչո՞ւ մեծագոյն չարիք է կոչուում:

17. Մեր Փրկիչը այնպիսիներին ինչ սպառնալիք է տալիս.

18. Եթէ ընկերի գաղափարը խանգարենք՝ կամ մոլորութեան մէջ ձգենք՝ ո՞ր օրէնքի դէմ գործած կլինիմք:

19. Ուրեմն մեր բարոյականութեան պէս պարտաւոր ենք նաև ընկերի բարոյականութեան վերայ հսկել:

20. Նորանով ի՞նչ օգուտ կունենանք:

ՔՕԳ. Գ.

Թէ՛ վԱՐՔԸ Ի՛նչԶԳԵՍ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՈՂՂՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԿՊԱՀՈՒԻ, ԿԱՄ ԵԹԷ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄ Է ԻՆՉ ՀԱՐՔՈՒՎ ԿԱՐԵԼԷ Է ՈՂՂԱՆ:

1. Եթէ ցանկանում ենք որ մեզի բարոյական ուղղութեան մէջ պահենք՝ կամ մեր խանգարուած բարոյականութիւնը վերանորոգենք. կամ եթէ կամենում ենք, որ ամէն գործողութեանց մէջը խիղճերն իս մաքուր և

գործքերն իս արդար լինին, հարկաւոր է որ հետեւեալի անոններով սկսենք գործել, որով թէ գործերն իս բարոյապէս արդար կլինին. և թէ խիղճերն իս ազատ և մաքուր:

Նախ քան գործի սկսելը մենք զմեզ հարցնելու ենք մեր արդար խղճի վկայութիւնը պահանջելով՝ թէ մտադրեալ գործերն իս որ պիտի անենք, բարոյապէս բարի՞ են, կամ իրաւացի՞ են թէ անիրաւ: Երբ որ այս հարցմունքներին մեր խիղճը նորա բարի կամ արդար լինելու մասին վկայութիւն տուաւ, վրասա՛հ կարող ենք գործել:

Բայց պէտք է գիտենալք որ Աստուած այս մասին մեզ օգնելու մտք նախաձգութիւն արած է. տալով մեզ նաև Սուրբ Գիրքը, ուստի մեր գործոց քննութեան մէջ բաւական պիտի չհամարենք խղճի վկայութիւնը, որ շատ անգամ զգացմունքից զբուկուած լինելով՝ կարող է սխալացնել. այլ ոլէտք է գիմենք նաև Սուրբ Գրքին, որ խիղճից արեւի կհասկացնէ խորհուրդի և գործքերի չար կամ բարի լինելը: Եթէ բարոյական

գործքերի մէջ այս կանոնը իբրեւ պարտա-
ւորիչ օրէնք պահանքներ, երբէք չենք սխալ-
ուիլ:

2. Որովհետեւ կեանքի մէջ կարելի է այն-
պիսի գործքերի հանդիպել, որոյ կատարելու
մասին երկմտութիւն ունենանք. ինչպէս. չա-
րագործին օգնել, կամ մասնաւոր նպաստ
շնորհել նրան որ մեզ դիմած է, կամ հաս-
րակաց օգտի համար մասնաւորաց վնասուն
մասնակցիլ, այսպիսի դիպուածական գործ-
քերու մէջ աւելի հանգամանքներին նկատելով
պիտի գործենք. խղճի վկայութեանը հնա-
զանդելով. բայց միշտ ի նկատի ունենալով և
Աստուածային օրէնքը:

Չարագործութիւնից միայն կարող է մար-
դու վնաս գալ թէ բարոյապէս և թէ հոգե-
պէս. իսկ բարեգործութիւնից ոչ երբէք.
ուստի եթէ ամեն չգործքեր, Աստուծոյ եր-
կիւլը սրտի մէջ ունենալով գործենք, սխալ
չենք գործել. վասն զի Աստուծոյ երկիւղն է
որ մարդուս զսպումէ որեւիցէ չարագործու-
թիւնից. վասն որոյ հարկաւոր է մեզ աւելի

այս մասին ուշադիր լինել՝ ամէն մտածմանց
և գործառնութեանց մէջ նորա ներկայու-
թիւնը, արդարապիւր թիւնը և անաչառ հա-
տուցումը յիշելով:

3. Կան այնպիսի գործքեր, որ սովորական
գործոց պէս անուանենք՝ առանց ուշադրու-
թեան առնելու նոյա բարոյականի բարի կամ
վատ լինելու մասին, կամ ըստ Աստուծոյ ար-
դար իրաւանց պատու հասելի լինելու մասին.
օրինակ, խօսակցութեան մէջ պատահումէ,
որ մեր ընկերին ասում ենք յիմար և լն. այն-
պիսի խօսքեր գործածելը թէ և ըստ ին-
քեան անվնաս ենք համարում. բայց որով-
հետեւ մեր ընկերը վշտանումէ. ուստի աւե-
տարանական օրէնքը բարոյական չարեաց
կարգը դնելով, հաւասար այլոց պատուիրա-
նազանցութեանց կամ յանցանաց պատու.
հասելի է վճռում: Մատթ. Ե 23:

Վանորոյ մեր բարոյականի կադրեալ
ունդութեան համար ունակութիւն արած
գործքերը կամ սովորութիւններն անգամ
ունդելու պարտաւոր ենք. որպէս զի լինինք

մենք կատարեալ, ինչպէս մեր երկնաւոր
Հայրը կատարեալ է:

4. Այսպիսի ունակութիւն եղած գործքերը
կարելի է ուղղել միմիայն անձնաքննութեամբ:
Անձնաքննութիւնը մարդուն բարոյապէս ուղ-
ղելու գլխաւոր միջոցն է. թէ գործքերի
չարն ու բարին որոշելու, և թէ բարոյական
զգացմանց խանգարմունքը վերանորոգելու
նկատմամբ:

Անձնաքննութիւնը իբրեւ պարտաւորիչ օ-
րէնք պէտք է գործադրուի լուրջ և անաչառ
կերպով և առանձին խորհրդածութեամբ, որ
պիտի կատարենք մեր անձը ուրիշի անձի տեղ
դնելով, և մեր գործերը, որի վերայ քննու-
թիւն ենք անում, ուրիշի գործածը համա-
րելով, մեզ միայն վերապահելով քննելու,
դատելու և վճիռ տալու պաշտօնը:

Անձնաքննութեան միջոցին զմեզ այսպէս
կարգադրելից՝ յետոյ պիտի սկսենք մեր
գործքերը կամ սովորութիւնները քննել և
ապա մենք ցմեղ հարցնել թէ ի՞նչ վճիռ ար-
ժան է տալ: Այս քննութիւնը մեր անձի վե-

րայ արած միջոցին, երբ որ վճիռ պիտի
տանք, հարկաւոր է նախ՝ Աստուծոյ տուած
օրէնքը ևս ուղեցոյց ունենալ, և երկրորդ՝
Յիսուսի Քրիստոսի մարդոց հետ վարած կեն-
ցադասարութիւնը, որ միմիայն մարդոց օրի-
նակ տալու համար էր գործում, մտք աչքի
առաջ բերելով ստուգենք թէ մեր գործքերի
կամ սովորութիւնների հետ ի՞նչ համեմա-
տութիւն ունին նորա:

5. Այսպիսի անաչառ քննութեամբ գործ-
քերը գատելու միջոցին՝ կարելի է որ մեր մէջ
երեւին այնպիսի գործքեր էլ, որ բարի և չարի
հետ խառն եղած լինին, օրինակ բարեգոր-
ծութիւնը — գործեր ենք բարեբար երեւելու
գիտմամբ, խրատեր ենք այլոց՝ իմաստուն
հռչակուելու մտք, ողորմութիւն ենք արել,
գովութիւն ստանալու նպատակաւ ևլն:

Եւ որովհետեւ մեր Փրկիչը պատուիրած է,
որ ամէն բարեգործութիւն միմիայն ի փառս
Աստուծոյ անենք, որպէս զի վարձատրուելու
ակնկալութիւն ունենանք մեր երկնաւոր Հօրի-
ցը, և ոչ թէ ի ցոյցս մարդկան, Մատթ. 2. 1—4.

Ուստի այնպէս պիտի համարենք, որ մեր գործքերը չար են եղեր և ոչ իբրև բարի և հաճոյ Աստուծոյ: Ասան որոյ ուղղելու համար հարկաւոր է ուխտել. նախ՝ որ բարեգործութեանց մէջ այսուհետև անձնասիրութեան նպատակ չխառնենք: Երկրորդ՝ մեր սխալմունքը քաւելու համար խղճի խայթը մեր մէջ զօրացնելու միջոցների դիմենք. և երրորդ՝ չարութիւն գործելու հաճութիւնը մտքից հեռացնենք: Իսկ եթէ գործած չարութիւնը փոխարինելի է. օրինակ, գողութիւն, զրպարտութիւն, ստախօսութիւն և ընդ. պարտաւորապէս պիտի յանձն առնունք փոխադարձ հատուցմամբ արդարանալ. թէ և դժուարին համարենք, և սովորոյ զգացմունքը մեզ նեղէ, բայց խղճիւ պիտի կատարենք իբրև խրատ ուղղութեան, որպէս զի զգուշանանք միւս անգամ գործելուց, որոնց վերայ դնում է Քրիստոս մեր փրկութեան հիմքը: Յօդ. Ե. 14 և 11:

Բայց այս սովենք հարկաւոր է առնել խոնարհութեամբ երկիւղիւն Աստուծոյ, անաչառ-

ութեամբ և ճշմարտութեամբ իբրև առաջի Աստուծոյ դատուելով. գիտելով որ նա մեր խորհրդոց քննիչն է, և մեր գործքերի անաչառ դատաւորը:

6. Բարոյական ուղղութեան մասին շատ օգտակար է փորձառու անձանց խորհրդին դիմել, և նոցա խրատներին ունկնդիր լինել. վասն զի նոքա որ իրենց փորձառութիւնովը բաւականին հմտացած են գործոց լաւ և վատ հետեւանքներին՝ կարող են ուղղել մեր մտածմունքները և լուծում տալ այն գործերին, որ տարակուսելի են թւում. այս մտօք է, որ Սուրբ Գրքի մէջ պատուէր եղած է ձեռք ձգել այսինքն:

ՀԱՐՑԱՌԻՆԷ

1. Չար սովորութիւնից բարի սովորութեան դառնալու ի՞նչ հնարք կայ.
2. Ի՞մ սովորութիւնս Սուրբ Գրոց աւանդած օրէնքների հետ կամ սուրբ ճանաչուած մարդոց սովորութեանց հետ բաղդատելով ի՞նչ օգուտ կունենամ.

3. Ի՞նչ անելու ենք. որ մեր գործքերը ուղիղ լինին.

4. Յառաջագոյն գործքի չարն ու բարին իր հանգամանքներովը եթէ մտածենք, կարո՞ղ ենք ուղիղ գործել:

5. Եթէ պատահի, որ գործքի արդար լինելու վերայ տարակուսութիւն ունենանք. ի՞նչ անելու ենք.

6. Օրինակ տուր.

7. Անձնաբնութիւնը ի՞նչպէս կատարելու ենք, որ օգտակար լինի.

8. Անձնաբնութեան միջոցին առաւել ի՞նչ բանի վերայ պիտի մտածենք.

9. Թէ որ մեր գործքերը ու վարքը. սրբոց հետ համեմատենք. ի՞նչ օգուտ կարող ենք քաղել.

10. Դիցուք թէ բարիքներ եւ գործել մասամբ պարտաւորութիւնից ստիպուած. և մասամբ փառասիրութեան համար, ու ճանաչեր ես, որ սխալ կամ անվարձ առաքելութիւն եւ գործել. միւսանգամ չգործելուդ համար ի՞նչ պիտի անես.

11. Դիցուք թէ մէկը սուտ խօսել սորված լինելով միշտ սղւտ կխօսի. թէ որ ուղիղ խօսել ուզէ ինչ անելու է.

12. Վարուց ուղղութեան ճշմարիտ օրինակ ո՞վ պիտի ունենանք.

13. Բարեգործ լինելու մասին ի՞նչ պատուէր եղած է մեր Փրկչից.

14. Մեր բարեգործութիւնները Աստուածահաճոյ անելու համար ի՞նչ զգուշութիւն պիտի ունենանք.

15. Մեր խանգարուած բարոյականութիւնը ուղղելու համար որո՞նց պիտի դիմենք.

16. Փորձառու անձանց խորհուրդները միշտ օրինաւոր համարելու է.

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՅԵՐԸ ԵՒ ՆՈՅԱ

ՀԵՏԵՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

ՔՕԴ. Ա.

1. Մարդիկ իբրեւ բանաւոր և մտածող էակ, ինչ որ խորհում են մտքով, ճանաչում են գտնելով և գործում են կամենալով, կատուին բարոյական գործքեր:

Այսպիսի գործքերին բարոյական ասուելու պատճառը այն է, որ նրանով արտաքսուպէս ճանաչում են մարդիկ թէ ի՞նչ վիճակի մէջ են բարքով և վարքով, և նոցա բնութիւնը աւելի որ կողմը հակամէտ է:

2. Առհասարակ ամէն մի բարոյակոտ գործքերի հետ կցուած ենք տեսնում և մի հետեւութիւն, որն որ զգում ենք ի ներքուստ այն ժամանակ՝ երբ որ գործում ենք: Սրինակ, երբ որ մէկին մի չարիք ենք հատուցանում. զգում եմք սարժանք:

Բնութեան մէջ յայտնուած այս հետեւութիւնները կատուին գործքի բնութեան օրէնք. որ բնութեան արարիչը իր նախահոգ կարգադրութեամբ կապած է գործքերի հետ այն մտօք, որպէս զի նորանով իմանանք գործքի չար կամ բարի լինելը:

Այն գործքերը որին հետեւում է սրտի ուրախութիւն կամ անգործութիւն, և յայտնուելու մասին ամօթանք՝ կրելու կապած չունինք. բարի են. իսկ որոնց հետեւում է սարժանք, սրտի անհամապատասխանութիւն, և յայտնուելու մասին երկիւղ և ամօթ՝ չար են:

3. Այն հետեւութիւնները որ բնութեան մէջ երեւում են գործելից՝ յետոյ՝ դիպուածական համարելու չենք. այլ Աստուծոյ կարգադրած օրէնք, որ իր բարի բնութեամբը,

երբ որ մարդուն անդձեց երջանիկ կեանք ունենայու համար, ու նորա երջանկութիւնը սահմանեց բարի և առաքինի բնութեան մէջ, գործքերին այս օրէնքը դրաւ. որպէս զի նրանով ճանաչենք:

Նախ թէ որ գործքերն են Աստուածահաճոյ: Նաև ամէն մարդ գործոց հետեւութիւնները իր մէջ զգալով լաւապէս միտք առնի թէ բնութեամբ ինչ հանգամանքի մէջ է, առաքինութեան թէ մոլութեան:

Երկրորդ՝ որ ամէն մարդ նորանով իմանայ թէ որքան բարի է Աստուած առ մարդն, և միտք բերէ. թէ ինչ է կամենում, որ մենք գործենք երջանիկ լինելու համար. իսկ հոգեկան թշուառութիւնից ազատ մնալու համար որ գործքերից հարկաւոր է զգուշանալ:

4. Եւ երրորդ՝ նորանով միշտ յիշենք մեր բարոյական պարտաւորութիւնները. և ջանք անենք մեր վարք ու բարքը այնպէս կանոնաւորել, ինչպէս որ ցանկանում է Աստուած, որից կախուած է մեր երջանկութիւնը և թշուառութիւնը:

ՅՕԴ. Բ.

ՔԵՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԳՈՐԾՔԵՐԻՑ. ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ
ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԻՈՒՄ ԵՒ ՈՐՈ՞ՆՔ ՈՉ.

1. Մարդկային գործքերը իրենց հետեւանքների նկատմամբ երեք կարգի են բաժանուում, աննպատակ, դիպուածական, և մտադրեալ:

Աննպատակ կատուին այն գործքերը, որ կատարուում են առանց գործը ճանաչելու և առանց որոշ նպատակի. ինչպէս են տղայոց, խելացիորների, և արեւոյի գործքերը. որից ծագած հեռուութիւններից հաճութեան կամ տհաճութեան զգացմունքներ չենք ունենար:

Դիպուածական կատուին այն գործքերը, որ յառաջագոյն մտադրած չեն լինում և գործուում են, որից թէև հեռուութիւններ էլ ծնանին. ինչպէս եթէ խաղի միջոցին մէկին հարուածեմ կամ վիրաւորեմ. թէ և հաճութեան կամ տհաճութեան զգացմունքներ կունենամք գործի այս տեսակ հետեւանքի մասին. բայց յանցաւոր չեմք համար-

ւում, դիպուածական լինելու պատճառաւ: Այս և միւս առաջին տեսակ գործքերը թէև մարդկային գործքեր են. բայց բարոյական չեն:

2. Իսկապէս բարոյական գործ է համարուում այն, որ կանխաւ մտադրուած և գործը իր պարագաներովը ճանաչուած՝ մարդիկ գործում են իբրև բանաւոր և խոհուն էակ: Այս տեսակ գործքերը միմիայն կատուին բարոյական, որոնք մարդիկ գործելով լինում են բարոյապէս բարի կամ չար. և որոշելով միմիանցից գործոց յատկութեամբը կոչուում են առաքինի և մոլի. և հետեւապէս հաճոյ կամ անհաճոյ Աստուծոյ: Որոց համար խօսենք այժմ:

ՅՕԴ. Գ.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾ ԵՒ ԳԻՏԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ.

1. Գործքի բարոյականութեան հիմքը դիտաւորութիւն է. որի նկատմամբ մեր սրտից

բղիսած կամ մոքումը ծնունդ առած ամէն
խորհուրդները կամ կամայ հաճութեամբ
կատարուած գործքերը ստանում են իրենց
չար կամ բարի յատկութիւնը: Ուստի ամէն
գործք գիտաւորութեան հանգամանքին նա-
յելով, լինում են դատաւարութի կամ վար-
ձատրելի, գովելի կամ պարտաւելի:

Այս մասին գլխաւոր ապացոյց կարելի է
համարել մեր Փրկիչ Յիսուսի Քրիստոսի շնու-
թեան համար անած խօսքը, որ ցանկանալու
մտօք կնոջ նայելը սրտումը կատարուած
շնութեան գործ է համարում: Մատթ. Ե. 28:
որին նայելով պիտի իմանանք՝ թէ ամէն
մարդկային գործքերի Առտուծոյ և մարդոց
մօտ արդարացնող կամ մեղապարտ անողը՝
դիպաւ—դիպաւ է:

2. Մեր խօսքը լաւ պարզելու համար օրի-
նակով բացատրենք: Թէ որ բարեկամիս մէկին
նեղ անցքից անցանելու միջոցին ձեռքս տամ
իրեն, որ անվնաս անցնի, և յանկարծ ոտքը
ոռհելով ընկնի և վնասուի, թէև նրա մօտ
կցաւիմ վնասուելու մտախն, բայց ինձ մե-

ղապարտ չեմ համարիլ, ոչ Աստուծոյ և ոչ
մարդոց մօտ, և ոչ որ ինձ կարող չէ մեղադրել
այն մասին, որովհետեւ իմ գիտաւորութիւնս
նրան օգնելու համար էր և ոչ թէ վնասելու:
Նոյնպէս թէ որ ընկերիս մէկին համոզեմ, որ
շահու համար այս ինչ գործին ձեռնամուխ
լինի, նէպո—թեա՞ք ծածկելով նրանից այն
հանգամանքները, որով նա պիտի վնասուի.
բարեբար չեմ ճանաչուիլ՝ կամ բարիք արած
չեմ լինիլ թէ որ նա վնասուելու փոխանակ
շահուի, որովհետեւ իմ գիտաւորութիւնս էր
նրան վնասել և ոչ թէ շահուն օգնել:

Այս օրինակներից պարզ երևում է, որ
ամէն բարոյական գործի գիտաւորութեանցը
նայելով պիտի գտեմք՝ և ոչ թէ հետեւու-
թիւններին: Վասն զի ոչ թէ հետեւանքներն
են, որ գործը արդարացնում կամ դատա-
ւարութի են առնում, այլ գիտաւորութիւնը:

3. Դիտաւորութիւնը, որ գործքի բարոյա-
կան յատկութիւնն է, միևնոյն օրէնքով
ներգործում է նաև մեր մտադրութեանց և
մտածմանց նպատակի վերայ: Ամենայն մտած-

մունք որ մտադրած էինք կատարել, բայց Ժամանակի հանգամանքների անյաջողութեան պատճառաւ մնացեր էին մեր մէջ լսկ մտած-մունք առանց իրականութիւն ստանալու, իբրեւ կատարուած գործ հաճելի և անհա-ճելի է լինում՝ Աստուծոյ՝ մեր զիտաւորու-թեան նկատմամբ:

Դաւիթ մարգարէն, որ հրէից թագա-ւոր էր, մտադրած էր Աստուծոյ համար մի փառաւոր տաճար շինել, որպէս զի նորա մէջ հանգչի տապանակ ուխտին, և լինի մի-անգամայն նաեւ Աստուծոյ երկրպագութիւն տնելու յասկացեալ տեղ: Այս շինութիւնը թէեւ չկարողացաւ ինքը կատարել, այլ շի-նեց նորա Սողոմոն որդին, սակայն Աստուած նորա նպատակի համար գովեց և օրհնեց իբ-րեւ հեղինակ գործին: Բ. Թագ. Ե. 1—14:

Նոյնպէս և ամենայն մտածմունք, որ կա-տարւում են միմիայն մեր անձնական օգտի համար առանց ընկերի օգուտը ի նկատի ու-նենալու՝ անհաճոյ են Աստուծոյ:

Աւետարանի մէջ պատմած դատաւորի

առաւիր մեզ ապացոյց է այս մասին, որ թէեւ այրի կնոջ դատը տեսաւ. բայց գովութեան արժանի չեղաւ. այն պատճառաւ, որ նա այն գործը միմիայն այրի կնոջ տուած ամենօրեայ նեղութիւնից աղատուելու զիտաւորութեամբ արաւ: Դ. 1. Ժ. 2—6:

4. Այս օրինակներից պիտի իմանանք, նախ՝ որ մեր ամէն մտածմունքները թէ՛ բարի և թէ՛ չար, թէ և իրականութիւն էլ չստա-նան, սակայն իբրեւ բարոյական գործք պիտի դատուին և ընդունին իրենց հատուցումը զիտաւորութեան պատճառաւ: Եւ երկրորդ ամենայն գործ, որ միմիայն մեր օգուտը նկատելով գործւում են, առանց ընկերի օ-գուտը ևս ի նկատի առնելու, գովելի կամ Աստուծոյ հաճելի չեն:

Այն ցանկութիւնը, որ ունենում ենք մեր սրտումը մի բարի գործքի օգնելու, կամ մէ-կին ինչքը յափշտակելու կամ զոգանալու, կամ մէկին վնաս տալու, թէեւ միջոց չու-նենալու պատճառաւ տակաւին անիրաւոր-ծելի մնան. սակայն իբրեւ զիտաւորեալ

մտածմունք կամ ցանկութիւն պիտի ընդունին
իրենց հատուցմանը: Եւ ինչպէս զայն զործերին, որ բարեպաշտա-
կան մտք ցանկանում ենք առաւելեօք օգ-
նել եթէ միջոց ունենանք: Եւ ինչպէս զայն
Այլի կնիք քանձանակի մէջ ձգած լուման
աւելի հաճելի գործ է ցոյց տալիս մեր Փրկիչը
քան այն մեծատանց նուէրները որ նուիրում
մէին, պատճառ բերելով այն հանգամանքը,
որ նա իր չքաւորութեանը չնայելով նուիրեց:
Մատթ. ԺԷ. 43:
Այսպէս մէկ աղքատ եթէ բարի բաղձանք
ունենայ բարի գիտաւորութեամբ. և կատա-
րելու մասին անձեռնհաս լինի աղքատու-
թեան համար. հարուստների տրած բարե-
պաշտութեան հաւասար ընդունելի է Աս-
տուծոյ: Եւ ինչպէս զայն զործերին, որ
վասն զի ամենայն գործ և մտածմունք որ
բարի գիտաւորութեամբ է. տուրք և վարձ
ձառորելի առաքինութիւն է. Իսկ եթէ բարի
գիտաւորութիւնից զուրկ է. թէ և նրանով

Աստուծոյ հրամայածն էլ լինիք կատարած.
Աստուծոյ առաջին ընդունելի չէ:
Օրինակ — Մի տղայ, եթէ սրտի յօժարու-
թեամբ և սիրով չկատարէ ծնողաց հրամա-
յեաժը, անհնազանդ կհամարուի, վասն զի
սրտի յօժարութիւնը և սիրով կատարումն
գործի վախճանական պատկն է:
6. Այս ասելով կուզեմ իմացնել թէ ամե-
նայն բարոյական գործ կամ մտածմունք, որ
կամենում ենք կատարել, պէտք է նախապէս
ուշադրութիւն դարձնել մեր ներքին զգաց-
մանց վերայ. վասն զի զգացմունքը մեծ ներ-
գործութիւն ունի գիտաւորութեան և խոր-
հրդոց մէջ:
Այն անձը, որի սիրտը լցուած է նախան-
ձու, ատելութեան, և չարութեան կրքերով.
նա չար գործելու աւելի հակամէտ կլինի քան
թէ բարի:
Քրիստոսի Փրկչին մերոյ բարոյականու-
թեան ճշմարիտ խօսքը այս մասին վկայում
է. «բարի մարդը իր սրտիցը բարի խորհուրդ-
ներ, իսկ չար մարդը՝ չար խորհուրդներ է

արտադրում, որովհետեւ սրտիցն են դուրս գալիս ամենայն չարխորհուրդներ: Մատ. ԺԲ. 35.

Վասնորոյ մեր գործքերը բարոյական լինելու համար հարկաւոր է նախ՝ որ դիտաւորութեամբ գործուին, և աստուածահաճոյ և փորձատրելի առաքինութիւնք լինելու համար՝ հարկաւոր է որ ուշագրութիւն դարձնենք դիտաւորութեան բարւոյ և չարի մասին. իսկ բարի դիտաւորութիւն և սուրբ մտածմունք ունենալու համար հարկաւոր է որ մեր ներքին զգացմունքները կանոնաւորենք որքան սր կարող ենք սուրբ մտածմունքներով:

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔ.

1. Բարոյական գործքերը որոնք ենք անուամբ, և ինչո՞ւ բարոյական են կոչուում:

2. Գործքերից առաջ եկած հետեանքները ինչ կասուին:

3. Ի՞նչ բան է բնութեան գործքը կամ գործքի օրէնքը:

4. Արարիչը գործքերի հետ ինչո՞ւ պիտի հետեւութիւնները կապած է:

5. Գործքերին ո՞րը բարի և ո՞րը չար կասուին:

6. Անասունները ևս, որ բնութեան օրէնքով են գործում. նոցա գործքերին կարո՞ղ ենք բարոյական ասել:

7. Ընչո՞ւ. — ինչ է այն տարրերութիւնը որ մարդիկ և անասունք ունին:

8. Մարդս ինչ իշխանութիւն որ ունի անասնոց վերայ. նոյն իշխանութիւնը կարո՞ղ է ունենալ և մարդոց վերայ:

9. Ընչո՞ւ — օրինակ տուր:

10. Ուրեմն ո՞րն է մարդոց վերայ իշխանութիւն բանեցնելու լաւագոյն կերպը:

11. Գործքերից առաջ եկած հետեանքները կարո՞ղ ենք դիպումական համարել:

12. Բարւոյ և չարի զգացմունքից ի՞նչ պիտի հասկանանք:

13. Ուրեմն գործքի բարոյական լինելու յատկութիւնը ո՞րն է:

14. Դիտաւորութիւնը ընչո՞ւ գործքի բարոյական յատկութիւն է լինում:

15. Օրինակ տուր:

16. Թէ որ դիտաւորութեամբ մէկին վնասեմ մի գործքով. չա՞ր գործած կլինիմ:

17. Թէ որ նոյն գործքով մէկի հետ վարուիմ առանց վնասելու դիտաւորութիւն ունենալու, ա՞յն չար հետեանքներ յառաջ գան յանցաւոր կլինիմ:

18. Ընչու. — օրինակ տուր.
19. Անխորհրդաբար եղած գործքերը ընչո՞ւ անմեղադրելի են համարուում:
20. Օրինակ տուր անխորհրդաբար եղած մի գործքի, որ չար չէ:
21. Թէ որ մեկին բարիք անեմ միմիայն նորա տուած ձանձրութիւնից ազատուելու համար. բարիք արած կլինիմ:
22. Ընչո՞ւ. օրինակ տուր.
23. Աւետարանի մէջ պատմած դատաւորը այրի կնոջ գործը տեսնելով բարի՞ արաւ:
24. Թէ որ մի աստուածահաճոյ գործ կատարած միջոցին ընկերիս վնասեմ. իմ գործքս ի՞նչ կլինի չար թէ բարի:
25. Թէ որ գիտաւորութիւն ունենամ մեկին վնասել. ու չվնասեմ. յանցաւոր կհամարուիմ բարոյապէս:
26. Ընչու.
27. Օրինակ տուր այնպիսի չար գիտաւորութեան որ չեն կատարել:
28. Ցոյց տուր մարդիկ ինչպէս իրենց բռնութիւնը կշարացնեն չար խորհուրդներ ունելով:
29. Արեւմտի ինչ անելու ենք, որ բարի գիտաւորութիւն ունենանք:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԽԵՂՃԸ ԵՒ ՆՈՐԱ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ.

ՅՕԴ. Ա.

1. Մարդուս ամեն բարոյական գործքերը կախուած են խղճից. թէ որ խիղճը անզգայութեան ենթարկուած չէ՝ հորու թէ խորհուրդները և թէ գործքերը կլինին բարի և հաճոյ Աստուծոյ. իսկ եթէ զգայումից զրկուած է, կլինին չար և անհաճոյ կամ մեղանշան: Վասն զի խիղճը մեր բնութեան մէջ սահմաններ է Աստուած. իբրեւ «—չղիւ բնութեան և դասարար գործաց, որ իր ազդու ներգործութեամբ զգուշացնում է մեզի. ինչ որ խորհում և մտաւրում ենք գործել:

Բայց թէ ի՞նչ բան է խիղճը, և նորա ներգործութիւնը ի՞նչպէս է երևում բնութեան մէջ՝ հարկաւոր է խօսել:

2. Յայտնի է, որ ինչպէս մեր մտաւոր գործողութիւնը կատարելու համար հարկաւոր է միտք ունենալ. վասնզի առանց մտաց

խորհել չենք կարող. ու մտքին հետ յիշողութիւն՝ որ կարողանանք մեր խորհածը միտք բերել. այնպէս էլ յիշողութեանը հարկաւոր է դատելու կարողութիւն. որ կարող լինինք նորանով չարն ու բարին կամ վնասակարը և օգտակարը որոշել:

Այդ դատման կարողութիւնից յառաջ եկած դժբաղդ, որ մեր սիրտը այլ և այլ զգացմանց է ենթարկում, առում ենք ինչ:

3. Խղճի զգացումը տարածվում է մի օրինակ թէ առ Աստուած և թէ առ ընկերն կամ առ մարդն ունեցած պարտաւորութեանց վերայ: Ծրինակ. երբոր սուտ եմ խօսում. կամ Աստուծոյ նուիրած օրը պղծում եմ. խիղճս իմ օրինազանցութիւնս զգացնում է ինձ. և իմ մէջս զարթեցնում է երկիւղ. նոյնպէս երբ որ ընկերիս մի վնաս եմ տալիս, խիղճս իմ յանցաւորութիւնս ի ներքուստ վկայում է, թէ և արտաքուստ ինձ սլափող կամ յանդիմանող էլ չունենամ: Սրանից պարզ տեսի իմանանք թէ ինչ է խղճի ներգործութիւնը:

4. Խղճի ներգործութիւնը ամեն մարդ կարող է իմանալ երբ որ մի որեւիցէ բարոյական գործ կատարելից յետոյ ուշադրութիւն դարձնի իր ներքին զգացմանց վերայ: Տեսնում ենք, երբ որ մէկին բարիք ենք անում մի ներքին ուրախութիւն ենք ունենում. իսկ եթէ չարիք՝ տրտմութիւն, որ աւելի ևս ծանրանում է այն ժամանակը՝ երբ որ իմանում ենք, թէ մեր չարագործութեանց ենթարկուածը մի խեղճ ընտանեաց անդիմապիս աւելի վշտակում ենք մենք զմեզ մեղապարտ համարելով:

5. Խղճի ներգործութիւնը երեւում է նա և մեր մտածմանց մէջ, երբ որ իբրեւ բանական մարդիկ անդրադառնալով, կշռադատում ենք մեր մտածմանց հետեւութիւնները. կամ օգուտը և վնասը: Ծրինակ — Շատ անգամ պատահած է. երբ որ մէկի վերայ բարկանում ենք և մտադրվում ենք վնասել. սկսում ենք մեր մտաց մէջ խորհել այս բանի վերայ. — Զե՛ք ինչ:

Եթէ այս խորհուրդը մեր բանականութիւնը ուղղեցոյց բռնելով կատարում ենք

նորա հետեւութիւնները ամեն պարագաներով
կշռագատելով, տեսնում ենք որ աւելի օգ-
տակար և աւելի խոհեմութիւն ենք համա-
րում ճարտրեսու Գործիչից յետ կենալ: Մտա-
դրութեանց և խորհրդոց այսպէս այլափո-
խելու ստիպողը լինում է մեր խիղճը, որին
եթէ հնազանդում ենք, լինում ենք բնու-
թեամբ բարի, իսկ եթէ ոչ՝ լինում ենք բնու-
թեամբ չար:

6. Այլ թէ ի՞նչ նպատակով խիղճը իր ներ-
գործութիւնով այսպէս զօրաւոր արած է
Աստուած, ամեն մարդու պարտքն է իմանալ:
Որովհետեւ բնութեամբ բարի է Աստուած,
և կամենում է, որ միշտ լինինք Երջանիչ
վասնորոյ խղճի այս օրէնքը մեր մէջ հաստա-
տեց. որպէս զի նորա ներգործութեամբը
զգաստանալով, մեր կեանքը կանոնաւորենք,
և բնութեան անպուսպ ձգտումները չափա-
ւորենք: Երանելի կլինինք եթէ խղճի ձայնին
աւելի հնազանդենք, քան թէ մեր կրիցը հե-
տեւենք. որովհետեւ նրանով ամեն տեսակ
թշուաւութիւնից ազատ ապրելով, մեր երկ-

րաւոր կեանքում կլինինք միշտ Երջանիչ
ոչինչ երկիւղ չունենալով ոչ Աստուծոյ արդա-
րադատ պատուհասից. և ոչ ամօթ կամ արտի-
տազնապ մարդկային վրէժխնդրութիւնից:
Այսպէս է ասում և առաքեալը «եթէ մեր
խիղճը մեղ չէ յանդիմանում, ուրեմն Աս-
տուծոյ մօտ համարձակութիւն ունենք»: Ա.
Յովհ. Գ. 21:

ՅՕԴ. Բ.

ԹԵ ԽԵՂՃԸ ՄԱՐԴՈՑ ՄԷՋ ԻՆՉՊԷՍ ԿՁՕՐԱՆԱՅ
ԵՒ ԻՆՉՊԷՍ ԿՏԿԱՐԱՆԱՅ:

1. Ինչպէս մեր մարմնոյ արտաքին զգայա-
րանքները գործածելով զօրանում են. իսկ
անգործ թողնելով տկարանում. այնպէս էլ
խիղճը սակայ ստէպ գործածելով կզօրանայ,
և չգործածելով կտկարանայ. և գրեթէ կոչն-
չանայ: Ընդունած ճշմարտութիւն է. թէ
մտաց յիշողութիւնը մարդոց մէջ այն ժամա-
նակն է զօրաւոր լինում, երբ որ մի անգամ
լսածը կամ կարդացածը մտաց մէջ կրկնում

է քանիցս անգամ, և մուսկոտ, երբ որ անհոգութեան մէջ է թողնում:

Ուրեմն որքան խիղճը ստէս ստէս գործածենք մեր ամէն գործառնութեանց չարն ու բարին կամ վնասակարը ու օգտակարը որոշելու մասին. այնքան հեշտութեամբ կարող ենք որոշել թէ մեր գործոց որն է արդար և որը անիրաւ:

Այն անձը, որ սովորութիւն արած է միշտ իր գործոց վերայ անորադառնալ և մտածելով քննել թէ արդեօք բարի էին թէ չար, տեսնում ենք որ նա հետզհետէ իր թերութիւնները ուղղելով աւելի յառաջագէմ է լինում բարիք գործելու մէջ: Իսկ այն անձը, որ ունակութիւն արած է նախ քան գործելը խղճի վկայութեամբ նորա լու ու վատ կողմերը քննելով և նորա հետեւանաց վերայ խորհրդածելով գործել, այնպիսին իր գործքերը աւելի ուղիւ է կատարում. կամ քիչ անգամ սխալում:

Այս օրինակներից պարզ կարող ենք իմանալ թէ որքան օգտակար է մեր հոգեկան կա-

րողութիւնները խղճի ձեռքով զօրաւոր առնելու մասին հոգատարութիւն ունենալ:

2. Խիղճը երկու միջոցով կգործնայ. առաջինը բարի գործքերի վերայ մտածելով: Ուրեմն այս տեսակ մտածմունքներով յառաջ երթանք այնքան կարող կլինինք հեշտութեամբ հեռացնել մեր մտքերը այն գործքերից որ չար են, և սովորական գործնել բարիք մտածելն ու գործելը: Իսկ երկրորդը բարի և առաքինի անձանց յիշատակը և գործքերը միտքերնիս բերելով: Այս պարագայիս մէջ պէտք է մեր խորհուրդները նոցա խորհրդոց հետ և մեր գործքերը նոցա գործքերի հետ համեմատենք և կշռելով իմանանք թէ ինչ կամ որքան զանազանութիւն կան մեր և նոցա մէջ: Վասն զի բարի և առաքինի լինելու մասին առաջին և գլխաւոր ջանքը ճանաչուած է այն, որ Աստուածահաճոյ անձանց կենցաղավարութեան օրինակը մեր յիշողութեան մէջ ունենալով նոցա նմանելու հետեւենք. ինչպէս որ Պողոս առաքեալը նոյնը պահանջում է ամեն հաւատացեալներից՝ որ քա-

ընթացումն էլ, եղբայրներս, Աստուած-
պաշտամբն անսխալ և անսխալ անցնելու
մասին իրեն նմանեմք, քործով և խորհրդով :
Ա. Կորն. ԺԱ. 1. Իբր. 2. 12. Երբ զայն
հայց որովհետև մարդիկ դեռ և օրինակ
կատարելութեան ատրիճանի հասած չեն, որ
կարող լինին միմեանց Աստուածահաճոյ կեն-
ցադավարութեան և տաքինութեան կենդա-
նաւիպ դառնալ, ուստի կատարեալ բարի և
առաքինի լինելու մասին աւելի լաւ է, որ
միմեանց Քրիստոսի պատմութեան օրինակին հե-
տեւենք, նորա երկրաւոր լայն և մարդոց
հետ ի գործ դրած կենցաղավարութիւնը մեզ
օրինակ առնելով :
3. Քրիստոս Փրկիչն մեր, որոյ բուն դիաւ-
ւորութիւնը էր միայն որ մենք մարդկութեան
կատարելութեան մէջ փայլինք առանց կեղ-
ծաւորութեան, իր բարոյական փորձապե-
տութեան մէջ պահանջում է քրիստոնեա-
ներէր, որ բաց ի երկնաւոր հօրէն ոչ ոք բա-
րոյական կատարելութեան օրինակ չունե-
նանք :

Նշեցուք դուք կատարեալ, որպէս և հայրն
ձեր երկնաւոր կատարեալ է. զի պեղական իւր
ծագէ ի վերայ չարաց և բարեաց և ածէ
տնձրեւ ի վերայ արգարոց և մեղաւորաց :
Մատթ. Ե. 45—48 :
Ազա ուրեմն աւելի ուշ պիտի դարձնենք,
թէ նա ինչպէս գիտած է նոցա վերայ, որոնք
տկարութեամբ կմեղանայն. և ինչպէս իր
խնամքը կտարածէ առհասարակ չար ու բարի,
մոլի և առաքինի մարդոց վերայ անխորիւ և
մի օրինակ, նոյնպէս նրան հետեւելով՝ մենք
ևս նոյն օրինակ կատարելութիւն պիտի ցոյց
տանք առ միմեանս :
Աշխարհի երեսից ի՞նչ շարժման կարա-
ւելին, և մարդիկ ի՞նչ եղանակ կեանք կու-
նենային. եթէ այս վսեմ օրինակին նմանելու
ջանք անէին. կենդանի խղճիւ կշռելով իրենց
մտածմունքները իբրեւ մոտաւոր և բնական
Աստուածատիպ էակներ :
Խղճի զօրանալու կամ կենդանի պահելու
մասին այս չափ խօսելից յետոյ, հիմալ էլ
խօսենք թէ ի՞նչպէս կարեւոր է և ո՞ր պա-

րողաներով իր ներգործութիւնը մեր մէջ ազդելում անշուշտ կգտնուի:

4. Խիզճը կախարանայ նոյնպէս երկու հանգամանքներով, նախ՝ երբ որ մեր գործոց բարոյական յատկութեանց վերայ ուշադրութիւն չենք դարձնել, կամ՝ մի գործ կատարած ժամանակին նորա բարի կամ՝ չար լինելումսին չենք մտածել: Եւ երկրորդ՝ երբ որ չար բաներ տեսած ժամանակ՝ նոցա տղաւորութիւնը մեր մտած մէջ կընդունենք, և նոցա օրինակին հետեւելով մեր հոգեկան կարողութիւնը չար մտածմունքների կենթարկենք:

5. Փորձուած ճշմարտութիւն է, որ նորահաս տղան, որի բանաւորութիւնը ու ճանաչողական զօրութիւնը նոր բացուած է. երբ մի անհաճոյ առարկայ է տեսնում, առաջին անգամին տհաճութեան զգացմունք է ցոյց տալիս. բայց եթէ նոյն առարկան մի քանի անգամ տեսնում է, այնուհետեւ տհաճութեան գաղափարը իրանից հեռացնելով ինքն և տհաճութեամբ հետեւում է նոյն առարկային:

Այս օրինակից պիտի իմանանք, որ եթէ ցանկանում ենք խիզճերնիս արթուն և վարքերնիս անարատ ուղղութեան մէջ պահել, հարկաւոր է զգուշանալ, նախ՝ չար գործքեր տեսնելուց, և երկրորդ՝ հեռանալ չարագործ անձանց ընկերակցութիւնից:

6. Գուցէ պատահի մէկին, որ չարիք գործելու մէջ սրտի անհանգստութիւն չէ ունենում. կամ՝ խղճի խայն չէ գգում, թող չկարծէ այնպիսին որ իր այն գործը արդար է. ընդհակառակն՝ այն վիճակը եթէ գոգադատաբար մէկը ունենայ, բաւ պիտի մտածէ, որ Աստուծոյ երեսից կամ խնամքից ընկելաւ նշան է: Վասն զի Աստուած որ երբեք մեղաւորի կորուստը չէ կամենում, առաջին անգամ յոյնացիք գործելիս նրան խղճի խայթով չարագործութեան թմրութիւնից զգաւորացնում է, բայց երբ նորա անզգայութիւնը կտեսնի, կգաղարի այնուհետեւ իր խնամոց շնորհքը ցօղելուց, որ այն ինքն է խղճին ներգործող խայթը:

7. Չարագործաց այս վիճակը, այսինքն

նոցա խղճի անդգայտ-նիւնը կտնէ մինչեւ մահամերձ հիւանդութիւնը: այնուհետեւ կսկսի զօրաւոր կերպով ներգործել, որովհետեւ յիշատականութեան մէջ լինի մեղաւորի համար տանջանայ և թշուառութեանց աղբիւր: Այս է Գրիստոսի Փրկչին մերոյ ասած «բայ», որ չի մեռնի, և հոսքը որ չի հանգչի: Մարկ. Թ. 43. 44. 47:

8. Մինչեւ հիմայ, ինչ որ ասացինք, իմացանք, նախ, թէ որչափ ստէպ պտէպ բարիք գործելու վերայ մտածենք, այնչափ հեշտութեամբ կարող ենք յառաջագէմ լինել բարեգործութեանց և առաքինութեանց մէջ. և երկրորդ՝ թէ որչափ յանցանաց փորձութեանց հակառակեմք, այնչափ յաղթանակ կկանգնենք. և առաքինութիւն գործելու պատրաստ կլինինք: Իսկ ընդհակառակն՝ որչափ չարասէր լինիմք նոյնչափ դժուարութիւն կը գտամք առաքինութիւն և բարիք գործելու միջոցին:

Վասն զի չարիք գործելու սովորութիւնը մեր մտաց մէջ տպաւորուած լինելով՝ մեր սրտի յօժարութիւնը աւելի հակումէտ է անում դէ-

պի չարագործութիւնը: Այս մասին Աստուած ինքնին վկայում է Սուրբ Գրոց մէջ «մարդոց միտքը մանկութիւնից չարի կողմը հաստատուած է. ամէն ոք հոգատարութեամբ դէպ ի չարն է առաջնորդում»: Մն. 2. 5:

9. Ապա ուրեմն այս վիճակից, որ մեզի դէպ ի թշուառութիւնն է առաջնորդում, ազատ առնելու համար, հարկաւոր և անհրաժեշտ է, որ մեր խիղճը կենդանի պահեմք. իսկ նորա ներգործութիւնը մեր մէջ զօրացնելու համար. թող տալով կամաւ որ մեր խիղճը տանջէ զմեզ՝ երբ որ զիպուածով չարիք ենք գործում:

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔ.

1. Ի՞նչպէս գիտես, որ խիղճ ունիս:
2. Խղճի ներգործութիւնը ի՞նչպէս է երևում:
3. Աստուած ինչո՞ւ խիղճը այսպէս զօրաւոր արած է մարդու մէջ:
4. Երբ որ ծնողացդ անհնազանդ ես լինում. խիղճդ քեզ ի՞նչպէս է աղղում:
5. Երբ որ Աստուծոյ օրինաց դէմ ես գործում ի՞նչ զգացում ես ունենում:

6. Այդ զգացումները, ո՞ր բանից յառաջ են գալիս:

7. Մեր բարոյական գործքերի հետ խիղճը յարաբերութիւն ունի՞ թէ ոչ:

8. Խիղճը մեր մէջ կարո՞ղ է զօրաւոր կամ տկար լինել:

9. Օրինակ տուր:

10. Ի՞նչ միջոցով է զօրանում. և ինչ միջոցով տկարանում:

11. Չար գործքեր կամ տեսարաններ ստեպ ստեպ տեսնելով խղճիդ վերայ ի՞նչ ներգործութիւն ես զգում. իսկ բարի գործքեր կամ տեսարաններ՝ ի՞նչ:

12. Անբան կենդանիների համար կաքո՞ղ ենք ասել. որ այս տեսակ զգացումն ունին:

13. Երբ մի չար բան կուղէիր անել. բնաւ քո մէջդ արգելող զօրութիւն զգացի՞ր, որ մի անէր կասէր. և ի՞նչ էր այն. որ արգելէր:

14. Ստախոս, խաբեբայ և անգութ մարդոց ատում ես, ի՞նչ բան է այն, որ քեզ այնպիսիներին ատել է ստիպում:

15. Մի աղայ, որ չարութեան գործում կդանուի, այնպէս ուրախ դէմք կարո՞ղ է ունենալ, ինչպէս թէ բարի գործում կդանուէր:

16. Ընչո՞ւ համար չար մարդը շուտով յայտնուում է:

17. Չարութիւն գործողները բնչո՞ւ համար երկիւղի և ամօթոյ զգացում կունենան:

18. Պատահումէ, որ չարիք գործելու միջոցին խիղճը ավզեցութիւն չէ անում. ի՞նչ պիտի իմանանք նրանով:

19. Խղճի անզգայութիւնը ե՞րբ կարող է սթափուիլ:

20. Բարի մարդիկ ինչո՞ւ հանգիստ սրտով են մեռնում. իսկ չարագործները՝ տանջուելով:

21. Ի՞նչ միջոցների պիտի դիմենք որ խիղճերնիս կենդանացնենք:

22. Եթէ մտածենք ու մեր չար ու բարի գործքերի վերայ խորհենք, ի՞նչ օգուտ կունենանք:

23. Առարկնի անձանց հետ ընկերանալով ինչ օգուտ կունենանք:

24. Չար մարդոց հետ ընկերութիւն անելու հետեւութիւնը ի՞նչ է. և բարի մարդոցը՝ ի՞նչ:

25. Ո՞ր մարդը բարոյական բաներու վերայ լաւ դատողութիւն կանէ, բարի՞ն թէ չարը:

26. Եթէ երջանիկ լինել ուզենք ի՞նչպէս գործելու ենք:

27. Խղճով գործելով, կարո՞ղ ենք անիրաւութիւն էլ գործած լինել:

28. Ի՞նչ նշան է. երբ չարիք գործելու միջոցին խղճի խայթ չենք ունենար:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԵՐՁԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԹԷ՝ Ի՞ՆՉ Է.

1. Արդէն գիտենք, որ մարդիկ ստեղծուած են Երջանիկ լինելու համար թէ հանդերձեալ կեանքում, և թէ ներկայ երկրաւոր կեանքում:

Գիտենք նաեւ՝ որ մարդու հանդերձեալ կենաց երջանկութիւնը կայանում է Աստուծոյին փառաց փառաբան լինելու, որով մարդիկ հոգեղմայլութեամբ տեսնելով Աստուծոյ փառքը դէմ յանդիման տեսութեամբ՝ պիտի լցուն անպատմելի երջանկութեամբ: Ուստի հարկաւոր է այժմ գիտենալ, թէ ի՞նչ է երկրաւոր կենաց երջանկութիւնը, և ի՞նչ բաների վերայ է կայանում:

2. Երկրիս վերայ զանազան առարկաներ ենք տեսնում, որոնք մեր շուրջը դրած է բնութեան արարչը, որոյէս զի նրանց նայելով զգալի կերպով երջանկութիւն վայելենք, Այս առարկաները միմեանցից տար-

բերում են տեսակօր, համով, հոտով, տեսքով, կամ գեղեցկութեամբ և այլ հանգամանքներով. որոց ամենի վայելումը մեր սրտի փափագածին համեմատ՝ կոչւում է երկրաւոր երջանկութիւն:

3. Բայց սրանք իրենց պարզեաւ հաճոյականութեան և սրտին պատճառած զուարճութեան նկատմամբ մեղանում զանազան անուններով են իմացւում: Օրինակ — Այն առարկաները, որ մօքի վերայ են ազդում, և մօքին մտաւոր հաճութիւն են պատճառում, առում են հասարական հաճութիւն, ինչպէս են երաժշտութեան ձայնը, ծաղկանց գոյնը, հոտը, ևս և զանազան տեսակ թէ լեռնային և թէ դաշտային և արհեստական տեսարանները:

Այն առարկաները, որ սրտի վերայ են ազդում, կոչւում են ընկերական հաճութիւն կամ երջանկութիւն. ինչպէս սիրելեաց և բարեկամաց, ազգականաց և ընկերաց գրկակառնութիւն:

Իսկ այնոքիկ, որոնք հոգւոյ զգացմունք-

ների վերայ ազդելով, սիրտը ուրախացնում են՝ կոչւում են Բարոյական հաճոյքներ, որոց վերայ հայանում են մարդուս երկրաւոր կենաց ճշմարիտ երջանկութիւնը:

4. Երկրիս վերայ տարածուած այս առարկաները մեր երկրաւոր երջանկութեան ազդեցութեան են. որ եթէ Աստուծոյ Նախասահմանաժին համեմատ վայելենք, մեր երջանկութիւնը կուենանք:

Սակայն պէտք է գիտենալ որ նոցա արարելուցը ամենին էլ չափ կամ սահման որոշած է, որից եթէ անցնենք, կլինին նոքա մեղ համար ապերժանիքներ ազդելու: Օրինակ— Սմէն ուտելիք, որ ճաշակելով զուարթանում ենք. եթէ չափիցն աւելի ուտենք, տկարացնելով մեր կազմուածքը ենթարկւում ենք թշուառութեան, վասն զի նրանից հետեւում է գոզանք, հիւանդութիւնք, և մահ, կամ խելագարութիւն և մտաթափութիւն: Ուրեմն երկրաւոր երջանկութիւնը սահմանափակուած է չափաւորութեան մէջ, որից անցնելը խանգարում է երջանկութիւնը:

Այսպէս պիտի իմանանք նաև բարոյական երջանկութեան մասին. որ յատուկ անուամբ անապինքներ է կոչւում. և վերաբերւում է յԱստուած. օրինակ — ջերմեանքն կրօնասիրութեան. խորակրօն կեանք. մահացո՞ծն բնութեան, և այլն. որ եթէ չափազանցենք, կըհետեւի մարմնոյ տկարութիւն, և շատ անգամ ջերմեանից բարեպաշտութեանը կփոխարինէ արհաւիրութիւն և յոսահարութիւն:

5. Երկրաւոր երջանկութիւնը օրինաւոր և օգտաւէտ կարգով վայելելու համար Առաքեալը խրատում է այսպէս, ամենայն ինչ յերբայ կարգի և պարկէշտութեամբ վերցնել: Ա. Կորն. Ժ. 40:

Այս խօսքերից պէտք է միտք առնենք, որ մեր ամեն երկրաւոր հաճոյքները վայելելու ժամանակ մեղ կանոն պիտի ունենանք կարգի և պարկէշտութեան:

Եւ այս կլինի միմիայն Աստուածադիր բնութեան բարոյական օրէնքին հնազանդելով, և նորա սուրբ կամաց և իմաստուն կարգադրութեանց հպատակելով: Իսկ եթէ՝ բնութեան

օրէնքին անուշադիր լինելով, միմիայն մեր անձը պարտելու համար ապրենք, Եւս-աւ և ապրելանիկ ենք: Հոգ. ԺԶ. 18. Փիլ. Գ. 19:

6. Այլ թէ որոնք են այդ օրինաւոր սահմանը, հարկաւոր ենք համարում կարգով դնել:

Ա. Բարեխառն-ն ուտելու և խմելու մէջ. վասն զի մեզ ամեն բարիք պարգեւող Աստուածը սահմանած է որ չափաւոր ի գործ դնենք. այսինքն այն ամէնը մեզ օգտակար լինելու չափ ուտենք և խմենք. որոյ չափազանցը անբարեխառն-ն լինելով, մեր ստամոքսը կծանրացնէ, և թմրութեան մէջ ձգելով կենթարկէ անհանգստութեան և անգործութեան:

Բ. Մէք կեանքը աշխատանք-ն վարժեցնել կրթելով մեր արտաքին զգայարանքները, վասն զի առանց աշխատութեան կենալով շուտով մեր մարմինը կտկարանայ. և զանազան հիւանդութիւններ կհասնին մեր վերայ, այնուհետեւ ոչինչ բանից հաճութիւն չզգալով, ոչ գիտութիւնից և ոչ զբօսանքից,

կլինիմք ծոյլ և դանդաղ. ինչպէս մարմնով, նոյնպէս և մտք:

Գ. Ընթերցանի լինել: Ամէն մարդ պարտական է իր մտքի լուսաւորութեան հոգ տանել, թէ արտաքին իմաստութեամբ և թէ Սուրբ Դրոց և Աստուածային պատգամաց տեղեկութեամբ զարգարելով, ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր ևս նոյն պատկերումէ, « Ամէնքդ էլ Աստուծոյ գիտութիւնը սովորած լինելու էք »: Յովհ. Զ. 45:

Բայց այդ ասելով չեմ ուզում ասել, որ մեր կենտոց ամեն ժամերը ուսմամբ կամ ընթերցանութեամբ պիտի անցնենք. որ կեանքին աւելի վտանգ կբերէ քան թէ օգուտ. այլ կուզեմ ասել, որ ամեն մարդ պէտք է օրական ժամերին մին կամ երկուսը իր գործքի ներելու չափով ընթերցան-ն ունի-րէ, միտքը լուսաւորելու համար, որով աւելի ևս հաճութիւն կզգայ իր կեանքում:

Դ. Բարեալ լինել. թէ բնութեամբ թէ սովորութեամբ թէ սրտով և թէ գործքով. այսինքն ամեն ժամանակ պատրաստ լինելու

ենք ինչպէս Աստուծոյ հնազանդութեամբ և խոնարհութեամբ Զաւարեալ. նոյնպէս և մեր ընկերին Կարէկոյն-Սեւաք օժանդակել, որով մեր երախտագիտութիւնը ցոյց տուած կը լինինք Աստուծոյ, և նորա նմանութիւնը մեր վերայ կկերպարանեմք:

Առ ընկերս բարեսէր լինելով, կըցնեմք մեր սիրտը յաւիտենական երջանկութեան յուսով:

Ե. Կրօնասիրոյն ունենալ. ինչ որ մեր հոգեւոր պարտքն է առ Աստուծոյ և առ Եկեղեցին որտի հաճութեամբ կատարելու ենք, գիտենալով, որ կրօնասիրութիւնն է միմիայն մեր հոգեւոր երջանկութեան աղբիւրը:

Զ. Ընկերսէր լինել. որ պիտի կատարենք ընկերսը երջանկութեանը նպատեւով թէ հոգեպէս նորա մտաւոր կրթութեանը հոգ տանելով, և թէ բարոյապէս Աստուածածնոյ կեանք վարելու կերպը ուսուցանելով, մեր անձին և այլ բարեսիրտ և ընկերասէր անձանց կեանքը և Քրիստոսի մարդասիրութեան օրինակը նոցա առաջ դնելով:

Դ. Բարոյական մարդու սրտի ուրախու-

թիւնը առաւել այն ժամանակն է երեւում, երբ որ տեսնում է ընկերի խաղաղ և բարեկեցիկ վիճակը և կենաց անկորրու թիւնը բարեկարգուած բարոյականութեամբ և մարմնոյ ուրիշ կատարելութեամբ:

Յ. Եթէ ամեն մարդ Աստուածային սուրբ պարտականութիւն համարէր շաւղ և ղեղեկեանք վարելից զգուշանալու, և անօգուտ տեղը Լապիւծ դրած բարի նպատակի համար յետ ձգէր թէ իր որդւոց բարոյական կրթութեան և թէ այլոց օժանդակելու նպատակաւ, այնպիսին ո՞րքան երջանկութիւն պիտի ունենար իր կեանքում տեսնելով իր բաղձանքը կատարելագործուած. վասն զի ճշմարիտ երջանկութիւնն է ընկերն երջանիկ փեսել:

Այս ամեն բարոյական պարտաւորութիւնները լիովին կարող ենք ուսանել Աստուածաշունչ Սուրբ Գրքից, որ միմիայն ճշմարիտ և իսկական աղբիւրն է բարոյական կատարելութեան:

ՀԱՐՑԱՌՈՒՆՔ

1. Թէ որ մարդս երջանկութեան համար ստեղծուած է, նորա երջանկութիւնը ո՞ր է կայանում:

2. Ո՞րն է երկնաւոր երջանկութիւնը, և ո՞րը երկրաւորը:

3. Սիրելեաց և բարեկամաց ներկայութիւնը ի՞նչպէս է երջանկութիւն համարուում:

4. Երկրաւոր երջանկութեան աղբիւրը, բաց ի սիրելիներէց, որը կհամարուի:

5. Ընչէ՞ն գիտես որ երկրաւոր բարիքները որ մեզ հաճոյ են երևում, տուած է Աստուած մարդուն երջանկութեան համար:

6. Երկրաւոր երջանկութեան համար սահման դրած է Աստուած. և ո՞րն է:

7. Երկրաւոր երջանկութիւնը օգտակար կերպով չափաւորապէս վայելելու համար Պօղոս առաքեալը ի՞նչ կանոն է աւանդում:

8. Այդ կանոնից ի՞նչ պիտի իմանանք:

9. Ո՞ր և իցէ զուարճութեանց մէջ կարգ և պարկեշտութիւն ունենալ ասելիցդ, ի՞նչ ես հասկանում:

10. Օրինակ տուր:

11. Թէ որ մեր անձնական հաճոյից հետևիմք, ի՞նչ կլինինք:

12. Երկրաւոր երջանկութիւնը չխանգարելու համար ի՞նչ սահման կամ կանոն է աւանդուում Սուրբ Գրոց մէջ:

13. Այդ սահմանը կամ կանոնը ճշտութեամբ պահպանելու մասին բնութեան մէջ օրէնք դրած է Աստուած. և ընչո՞վ ենք իմանում, որ օրինազանց գտնուած ենք:

14. Թէ որ չափազանց ուտելովդ անձդ կամ ստամոքսդ վնասուում է բնութեան օրէնքով, ուրեմն ի՞նչ է կամենում Աստուած:

15. Ուսման հետեւելը կամ միտքը ուսմամբ զարգացնելը մտաւորական երջանկութիւն կարելի՞ է համարել:

16. Օրինակ տուր:

17. Ի՞նչ զգացում ես իմանում, քո մէջդ՝ երբ որ մի նոր բան ես հնարում կամ մի գեղարարչութեան խնդիր մտքով գտնում ես:

18. Ուրեմն բացատրէ ո՞րն է քեզ ցանկալին, զգայական բաղձա՞նքը թէ մտաւորական հաճութիւնը:

19. Թէ որ մէկը միայն ուտել խմելու կամ իր հաճոյքը կատարելու հետ լինի ընչի՞ կնմանի:

20. Բարոյական մարդու սրտի ուրախութիւնը ո՞ր է կայանում, զգայական բաղձանքը կատարելու՞մ թէ մտաւոր զարգացման մէջ:

21. Ճշմարիտ բարոյականութիւնը որ տեղից պիտի ուսանիմք:

22. Սուրբ Գիրքը ընչո՞ւ միմիայն ճշմարիտ բարոյականութեան աղբիւր է համարուում:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔ

1. Սուրբ Գիրքը ասում ենք Հին և Նոր Կտակարանին, որ Աստուծոյ հաշտեցնող Գիրք է կոչուում: Այս գրքի մէջ գրուած են Աստուծոյ պարգիւները. օրէնքները, և մեր բարոյականութեան վերաբերեալ ամեն պարտաւորութիւնները, որ ունինք առ Աստուծոյ և առ մարդիկ:

Այս Գրքի նպատակն է յայտնել ճարտարաց Աստուծոյ կամքը, որի մէջ բացայայտ ցոյց է տրուած թէ ի՞նչ է կամենում Աստուծոյ. որ մենք գործենք. այլ և յայտնում է նոցա իրենց ճշգրտաբար վիճելը, որոյ պատճառաւ զրկուած են այն երանաւէտ երջանկութեան փառքից, որոյ համար ստեղծուած էին:

Այս Գիրքը յայտնում է նաև մարդկանց ճշգրտաբար Քրիստոսի Քրիստոսի Աստուծոյ որդւոյ միջնորդական զօհիւ ունեցանք, ևս և այն յաւիտենական կենաց խոստումները և երջանկները, որ պիտի ունենանք երկրաւոր կեանքից յետոյ, եթէ Աստուծոյ կամաց և օրէնաց համայնքի կենցաղաւորութիւն ունենանք:

ՅՕԴ. Ա.

ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ.

1. Հին Կտակարանը պարունակում է իր մէջ Ա. աշխարհքիս արարչագործութեան պատմութիւնը, և մարդու ստեղծումը, որով և ուսուցանում է մեզ Աստուծոյ հարգութիւնը, և Բարութիւնը:

Բ. Անհնազանդութեան պատճառաւ անկումը, և նորա Աստուծոյ տուած փրկութեան յոյսը, որով և ուսուցանում է Աստուծոյ պարտաւորութիւնը և Գլխութիւնը:

Գ. Զրհեղեղի անցքը, որով Աստուած աշխարհո և բոլոր երկրաւոր արարածները մարդոց մեղաց և անօրէնութեանց շատանալու պատճառաւ պատուհասեց, և նորանով ուսուցանուած է մեղ Աստուծոյ Բարի-Նիւնը և ողորմալիւնները մեղաց և անօրէնութեանց դէմ. այլ և գիտենալ թէ որքան Աստուած Բարի և ողորմալ է, այնքան և արդարութեամբ լինի թիւրիւք և իրաւամբ հարաւորանալ է մեղաց և անօրէնութեանց:

2. Հին Կտակարանը պատմում է և Աբրահամի հոլմը, որ լինի Հայր Հաւատոյ ազգաց բազմաց, և նորա սերունդի ընտել-Նիւնը, որ լինին Տիրոջ Ժողովուրդը. հաստատելով նոցա մէջ այն փրկութեան խոստումն Կարարման, որով կանխաւ յուսադրած էր մարդոյն, և պիտի կատարէր խոստացեալ զաւակն Յիսուսի Քրիստոս ձեռք և նորա միջնորդական մարմնոյ պարարտութիւնը, որով և ուսուցանուած է Աստուծոյ անշունչ Նիւնը և Ժողովուրդ-Նիւնը:

3. Աբրահամաւ սերնդոց պատմութեան մէջ, որ ապա երբայեցի կամ Խորայեղացի կոչ-

ուեցան, տեսնում ենք զանազան դիպուածներ, օրինակ — Սալի պատճառաւ եգիպտոսում պանդխտիլը. նոցա քաջած չարարանքները, եգիպտոսի հարուածը Մովսիսի ձեռքով, և Խորայեղացւոց ազատութիւնը. 40 տարի անապատում մնալը, քանանացւոց երկրին տիրելը. և ապա նոցա Բաբելոն գերի տորուիլը. Նաբուգոգոնոսորի ձեռք, և նոցա գերեզմար:

4. Այս պատմական անցքը թէև ուղղակի երբայեցւոց է պատկանում, բայց մենք սորանով պիտի իմանանք. Ա. թէ Աստուած տիեզերաց տէրը լինելով, տնօրինում է, ինչպէս որ ինքը կամենում է՝ նաև ամեն տեղի և ամեն ազգաց համար. Բ. թէ և մարդոց ամբարշտութեանց համար զանազան փորձութիւններ է սահմանում, բայց երբ որ զղջում են և անօրէն գործքերից դառնում են, գթութեամբ ներում է նոցա և որդոմութեամբ փրկում:

5. Հին Կտակարանի մէջ բովանդակում են բարոյական, քաղաքական և արարողական

օրէնքները որոնք Աստուած իր Ժողովուրդը
կառավարելու համար հաստատեց: Այդ օ-
րէնքները և արարողութիւնք պատկերա-
ցնում էին այն պնդանքին, որ պիտի
հաստատուէր Յիսուսի Քրիստոսի ձեռք Աս-
տուծոյ նոր անտեսութեան մէջ:

6. Նորա մէջ բովանդակուում է նաև
Աստուծոյ ներշնչեալ մարգարէից գուշակու-
թիւնները, ազօթքները և բարեպաշտական
խրատները, որոնք ակնարկում են Մեսիայի
գալու՛ն և նորա հոգեւոր թագաւորութեան
փառքին: Նորա մէջ գրուած բոլոր խրատա-
կան խօսքերը և պատգամները ցոյց են տալիս
այն պարագաները, որ վարուց ուղղութեան
և մարդու բարոյական վերանորոգութեան
գործին կ'վերաբերուին, և լրիւ պիտի կա-
տարուէին Յիսուս Քրիստոսով:

307. Բ. Նոր ԿՏԱԿԱՐԱՆ
1. Նոր կաակարանը բացատրութիւն է Հին
Կաակարանի մէջ բովանդակուած օրէնքների և
պատգամների: Եւս և մարգարէից գուշա-
կութեամբ յայտնած Քրիստոսի պնդանք-
ները: Այս գրքի հիմքն է զուգանել թէ Յիսուս
Քրիստոս մարգարէից գուշակած մարդկայն պզէ
Փրկիչ է, իսկ նպատակն է մարկանց ճշմարիտ
Աստուածաշարժանքին կերպը և Աստուծոյ հաճոյ
էրած գործերը օւսուցանել:
2. Նոր կաակարանի մէջ Յիսուս Քրիստոս
հռչակուում է մարդկային ազգի Փրկիչ: Նոր
մարդաց մէջ շրջելով և նոցա հետ կենակցե-
լով՝ ներկայացնում է նոցա՝ օրինակ Աս-
տուածահաճոյ կենցաղաւարութեան: Նա
բարոգում է և ուսուցանում երկնային եր-
ջանկութեան հասնելոյ ճանապարհը և աեղե-
կութիւն է տալիս այն պարտքերի մասին, որ
ունինք առ Աստուած և առ մարդն:

Բարի է անում կարօտելոց նոցա տեսակ տեսակ հիւանդութիւնները և յատկապէս բժշկելով նոցա քարոզում և խրատում է քաղցրութեամբ որ սրբութեան և ապրաքութեան հետեւին։ Նա մարդոց մտայնութիւնը յանդիմանում է առանց դայրանալոյ։ Եւ յոյց է տալի այն ուղիղ և սուրբ Բարոյականութիւնը որոց մէջ պիտի լինի Աստուծոյ մարդոցն։ այս ամէնը ուսուցանում է իր անշը և կենցաղաւարտութիւնը օրինակ տալով։

3. Նոր Կտակարանի մէջ Յիսուս Քրիստոս ներկայանում է հղմարի պատկեր Աստուծոյ պաշտօնութեան։ Նա հնազանդում է Հօր կամքին և յանձն է առնում մարդոց փրկութեան համար չարհարուիլ և նոցա մեղաց քաւութեան համար խաչի վերայ իր արիւնը թափել։

Նա իր Աստուծային փրկարար գործքերը կատարելու սկզբում աղօթքով առ հայր Աստուծոյն է դիմում որով և ուսուցանում է որ մեր ամեն գործոց սկիզբը աղօթքով Աստուծոյ օգնութիւնը խնդրենք։ Նուրա Աս-

տուածահարա գործքերի համար փառաւորում են երախտագէտ մտօք։ Բայց նա ամեն բարեաց փախարէն պահանջում է որ Աստուծոյ փառք և հաւատան որ ինքն Աստուծոյ պաշտէ մեղաւորաց փրկութեան համար ուղարկուած։

4. Նա իր անձի սքանչելի օրինակով ուսուցանում է երկրաւոր մեծութիւնը արհամարհել և միմիայն երկնաւորին զանկալ ամեն բարեգործութեանց մէջ նպատակ ունենալ որ Աստուծոյ անունը փառաւորի ամենից աւելի սիրել հնազանդ մնալ Աստուծային տնօրէնութեանց սրախ մտօք և յօժարութեամբ կատարել նորա պատկերները և սիրել մէկ մէկու։

5. Նա յանձն է առնում իր երկրաւոր կեանքը կնքել խաչի վերայ մեռանելով մարդոց կեանք պաշտ համար թաղուում և յարութիւն է առնում փառաւորեալ մարմնով և այն օրինակով ուսուցանում է մեզ որ եթէ մեր կեանք մեր իղբարց օգնելու և բարի անելու նպատակաւ լրանգնել և չարհարանք քաշենք

մեր ուշտակիր մարմինը կունենայ փառա-
յայտութիւն : այս ցոյն ուրախացման հետ
6. Նոր Կտակարանի մէջ բովանդակուած
է քրիստոնէութեան տարածուիլ ազգաց մէջ
առաքելոց քարոզութեամբ և գործած հը-
րաշքներով : այլ և պատմում է թէ ինչպէս
Հաստատուեցաւ քրիստոնէական նոր ուխտի
եկեղեցին : Նորա մէջ բովանդակուած են
առաքելոց թագութեանը, որոնք գրում էին նորա-
հաւատ քրիստոնէիցի քրիստոս Հաստատելու
համար : Նոցա մէջ տեսնուում են քրիստոնէ-
ութեան հաւատոյ մասին փարդապետութիւն-
ներ, զարուց և Աստուածանահանգ լինաց մա-
սին՝ խրատներ, և առաքիւթեան և Աս-
տուածպաշտութեան մէջ յառաջադիմելու
յորդորներ :
7. Աստուածաշունչի մէջ բովանդակուած
այս բաժնի գրքերը մեր փառաբանութիւնն աւելի
ոնեղեկութիւն են տալիս թէ այն պարտաւո-
րիչ պարտքերի մասին, որ հարկադրուած ենք
ունենալ : Աստուած և առաքիւթեան և եթէ
մեր հանդերձեալ կենաց չիճակի մատնի

Աստուծոյ տիտի հաւատանք թէ Աստուած ինչ որ
կուզէր յայտնել մարդոց իր կամաց վրայօք,
Աստուածաշունչ Գրքի մէջ բովանդակուած
գրուած են :

8. Սուրբ Գիրքը երբ որ կարդանք. Ա. պի-
տի հաւատանք որ նրանով Աստուած մեզ հա-
խօսում է. և նորա մէջ գրուածները իր
հրահանքն են. որ պիտի անթերի կատարեմք :

Բ. մեր փրկութեան և երջանկութեան հասնե-
լուն նպատակու համար տուած է այն օրէնք-
ները, որոնք զմեզ մոլութիւնից գէպի առա-
քինի կեանքն ևն առաջնորդում, և մեր
խանգարուած բարոյականութիւնը վերանո-
րոգում :

Գ. Պիտի մտածենք, որ այն օրէնքները այն
ժամանակը տուաւ՝ երբ մարդոց խիղճը և
բնական օրէնքի լոյսը իրենց չարութեան բազ-
մանալու պատճառաւ անբաւական եղած էին
նոցա ուղղութեան և արդարութեան և սրբ-
ութեան մէջ պահելու. ուրեմն որքան մե-
ղապարտ և զատապարտութեան արժանի
եղած կլինիք, մանաւանդ թէ անպատաս-

խանի, երբ որ Աստուծոյ այս շնորհը մեր-
ժեհնք, և գլխութեան այս պարգևը Սա-
րգիս արհամարհենք, նորա խրատներին ուն-
կընդիր չլինելով և անհնազանդ մնալով:

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔ.

1. Սուրբ Գրքի մէջ ի՞նչ պատմութիւններ են բո-
լանդակուած:
2. Նպատակն ի՞նչ է:
3. Արարչագործութեան պատմութիւնից ի՞նչ բա-
րոյական օրէնքներ կարող ենք քաղել:
4. Աստուած իր բարիքը մարդիկներին տալով
ի՞նչ բարոյական օրէնք կուտայ:
5. Հին կտակարանի մէջ պատմուած անցքերը և
պատգամները միմիայն հրէից են վերաբերում:
6. Այն անցքերից մենք ի՞նչ բարոյական պարտք
պիտի զգանք դէպ ի Աստուած:
7. Մովսիսի ձեռքով տուած օրէնքները զորք
մէջ են և քանի կիրպ են:
8. Բարոյական, բաղարական և ծիսական օրէնք-
ները ընչո՞վ են տարբերում:
9. Այդ օրէնքներից ո՞րը ընդհանուր մարդկու-
թեան է վերաբերում:

10. Ամէն մարդ պարտակո՞ւն է բարոյական օրէն-
քին հնազանդել:
11. Նոր կտակարանի մէջ ի՞նչ է աւանդուում:
12. Յիսուսի կատարած գործքերի նպատակը
ի՞նչ էր:
13. Նորա գործքերիցը ի՞նչ բարոյական պարտա-
ւորութիւն պիտի սորվենք:
14. Նորա կրած չարչարանքների նպատակը ի՞նչ էր:
15. Երկրաւոր կենաց արհամարհութիւնը մի՞ թէ
մեզ յաւիտենական փառաց դուռը կլինի:
16. Մեր երկրաւոր կենքում պատահած նեղու-
թիւններին եթէ համբերենք. ի՞նչ օգուտ կարող
ենք ունենալ:
17. Ընչո՞ւ կթողու Աստուած, որ երբեմն մենք
նեղութիւն ունենանք մեր կենքում:
18. Նոր կտակարանի մէջ դարձեալ ի՞նչ է ա-
ւանդուում:
19. Քրիստոս աւանգած կրօնը ընչո՞ւ չարչարան-
քով տարածելու կամք արաւ:
20. Սուրբ Գրքի վերայ ի՞նչ գաղափար պիտի ու-
նենանք:
21. Ի՞նչպէս պիտի կարդանք:
22. Քրիստոնեաները եթէ անհնազանդ գտնուին
Սուրբ Գրքին. ընչո՞ւ հեթանոսներից չար են հա-
մարում:

Բ. ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ ՈՒՆԵՑԱԾ ՊԱՐՏՈՒՑ ՎԵՐԱՅ

Մարդկային բարոյականութեան վերայ որ-
քան որ հարկաւոր էր՝ խօսեցինք. պէտք է
հիմայ խօսենք նորա պարտաւորութեանց
կամ պարտուց վերայ:

Մարդկային բոլոր պարտքերը Աստուած իր
տուած օրէնքներովը երկու մասին է բաժա-
նում. առ Աստուած և առ մարդ. առ Աս-
տուած ունեցած պարտքերը վերաբերում են
Աստուած սիրութեան կամ Աստուած պաշ-
տութեան, իսկ առ մարդն ընկերսիրութեան
կամ առաքինութեան: Որոց մասին հարկա-
ւոր է առանձին յօդուածներով խօսել:

ՅՕԳ. Ա.

ԱՍՏՈՒԱԾ ՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾ-

ՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ.

1. ՉԱստուած սիրելոյ կամ պաշտելոյ
պարտաւորութեանց անտեղեակ չենք և նո-

րա կարեւորութիւնը խղճիւ կիրոստովանինք.
որովհետեւ երբ որ մարդը Աստուծոյ վերայ
ծանօթութիւն ունենալով, խմանայ որ իր ա-
մեն բարիքները, կեանքը, գոյութիւն տուողը
նա է. անշուշտ պարտաւորուած է խղճիւ
հագեով և մտքը նորա հետ հաղորդակցու-
թիւն ունենալ «իչ» և նորան մերձաւոր
լինել պաշտելով:

2. Թէ և ամէնքն էլ այս պարտաւորու-
թիւնը գիտեն, բայց սակաւ չեն և պաշտնորհ
մարդիկներ, որ իրենց չար գործքերով այս
պարտուց դէմ մեղանշում են:

Կան մարդիկ որքան տարբեր են լինում այս
պարտուց կատարման մասին, և փոխանակ
զԱստուած սիրելոյ և պաշտելոյ, իրենց անձք
և կիրքերն են սիրում և պաշտում. և ին-
քանակ նորա օրէնքներին հպտտակելու և
յարգելու և Աստուածահաճոյ գործքերով
նորա անունը փառաւորելու, ընդդէմ օրի-
նաց մեղանշելով, նրան անուրգում և վրշ-
տայնում են, որ այս դեպքին լոյս չի
կան և պ որք իրենց բարեպաշտութիւնը

կատարելու միջոցին ճշմարիտ Աստուածութեան և Աստուածալուծութեան կերպին անտեղեակ լինելով, նայն իսկ իրենց բարեպաշտութեան մէջ Աստուծոյ կամքին գէմ են գործում:

Այս տեսակ մարդոց առ Հասարակ բարոյապէս օժանդակելու մտքը, պարտաւորութիւն ենք համարում ճշմարիտ Աստուած սիրութեան և Աստուածալուծութեան իսկական ընդմիջութեան և նոցա իրաւործելու կերպի վերայ քաղաքացիական:

Եւ որովհետեւ առ Աստուած ունեցած կրօնական պարտքերը համեմատ են այն բարոյական պարտքերին որ մարդ առ մարդն ունի, ուստի աւելի բացայայտ կերպով հաւկացնելու համար, պատշաճ ենք համարում ծնողաց սիրոյ և յարգանաց օրինակով բացատրել:

3. Տեսնում ենք, որ ամեն մարդու յարգելի և սիրելի են իր ծնունդը, հայրը և մայրը, և չկայ մէկը, որ այս զգացումը չկրէ իր մէջ: Եւ եթէ պատահում է այնպիսի

մարդ՝ որ իր չարութեամբը նոցա ամուսն Եւսեփանք է բերում, կամ անուակ կեանք վարելով նոցա սիրտը վշտացնում է անհնազանդ լինելով, այնպիսին հասարակական կեանքի մէջ յերաւել դատաւարութեամբ և անարգութեամբ է ամեն բարեհարմար և խոհուն միտք ունեցողներից:

Հարկ է ուրեմն հարցնել, թէ ի՞նչ է շարժառիթը, որ ազայաց մղում է դէպ ի Զնուանքս-նը: Վասն զի գիտեն, որ նոքա իրենց երախտորն և քաղերայրներն են, իմացեր են այն խնամքը և գո-նը, որ ծնողները ունեցիր են իրենց վերայ: Օրինակ, մանուկ և տկար հասակի մէջ իրենց կերակրէր և հագուցեցէր են. ամեն դիպումածական պատահածների մասին զգուշացեր են. որ իրենց կենաց վնաս չհանգիսի. ամեն նեղութիւն յանձն են առեր սիրով և անձնազոհութեամբ, որ իրենց ազատ պահեն ամեն վտանգաւոր վտրձութիւնից: Նաև իրենց երկրաւոր կենաց համար երջանկութիւն պարտաւորելու նպատակաւ երբէք չեն խնայած իրենց հոգաբարո-նը. իրենց աստի-

արակէր են, մոքերնին լուսաւորելու մարդ-
կութիւնը կատարելագործելու մասին խնամք
են ունեցել զխառնութիւն կոմ արհեստ ու-
սուցանելումը, այս ամէնը զխանակով պար-
տաւորապէս ստիպուած են նոցա սիրել, յար-
գել և մինչև անգամ նոցա յիշատակը պատ-
ուել երախտագէտ սրտիւ:

Իսկ եթէ տեսնում են, որ ծնողները բա-
րեկիրթ, խոհեմ և իմաստուն են, և զգում
են, որ իրենք իրենց կենցաղախորութեան
գործոց մէջ նոցա խոհեմ կառավարութեան
և իմաստուն խրատներին պէտք ունին. աւելի
ևս մեծարանք են ընծայում հլու և հպատակ
կենալով միշտ նոցա կարգադրութեանց և
տուած օրէնքներին:

4. Առ ծնողս ունեցած այս տեսակ զգաց-
մունքը զարձնենք առ Աստուած. նորա Բա-
րեւ, Երախտիւր, Խնամք և մեր երջանկու-
թեան մասին ի գործ դրած հոգաարարութիւնը
միտք բերելով: Միտք բերենք այն ստորոգե-
լիքները, որ նա կրում է իւր վերայ, և ամէնն
էլ ի գործ է դնում մեր հոգեւոր և մարմնա-

ւոր օգտին համար: Օրինակ. նա կոչում է
առնիմաստ, հաւասարիժ, արդար և զնաժ-
նա կոչում է պաշպան և խնամող Տէր. և
Հայր. այս ամեն ստորագելիքները պարզ հա-
կանում ենք որ նա գործ է դնում մեզ կեանք
և կենդանութիւն պարգևելու համար. որով-
հետև առանց նորա խնամոցը ոչինչ եմք.
նրանով կամք. նրանով ենք շարժում. և
նրանով է պահւում մեր գոյութիւնը: Քորժ-
ԺԵ. 28: Նա խնամութեամբ պահուած է մեր
մարմնաւոր և հոգեւոր պիտոյքը. նա հաւա-
սարիժ է մնում իր ճշմարտութեան մէջ.
նաև այն դէպքերում, երբ նրանից ապրա-
տաւքում ենք. նա արգար և սուրբ է դէպ ի
մեզ ունեցած վարչութեան մէջ, և գիտած
մեր ըստ գործոց հասուցման մէջ. նա պաշտ-
պան է՝ որովհետև հսկում է մեր գոյու-
թեան վերայ, և խնամող՝ վասն զի մեր չա-
րագործութեան մէջ գտնուած վիճակումն
անգամ մեզ խնամք է պահում. Մար. Ե. 45:
Նա տէր է, որ իրաւամբ է դատում. և
Հայր, որ չափազանց սիրով գործում է մեր

վերայ, երբ որ կորստեան վիճակին ենք հասնում:

Այս չէ միայն նորա քաղցրագութ հայրութեան հանգամանքը, փոքր ինչ էլ յառաջ երթամք, և կտեսնեմք նորա անհուն ու անփափայլելի երախտիչ գերազանց առաւելութեամբ բարձր այն երախտիքներից, որ մեր ծնողները ունեցեր են մեր վերայ:

5. Մենք որ երբէք մեր ապագայի մասին տեղեկութիւն չունէինք, Աստուած այն ամէնը հոգալով պատրաստած է. Ա. ամէն զժբաղդ պարագաների մէջ օգնութեան է հասնում և փրկում է:

Միտքդ բեր Դանիէլի պատմած երից մանկանց զժբաղդ անցքը, որ Բաբելոնում նաբուգոդոնոսոր բռնաւոր թագաւորի հրամանաւ կատարուեցաւ. և ուրիշ սրբոյ նահատակութեան անցքը, որ կռապաշտ իշխանները Աստուածապաշտ և երկիւղած անձանց վերայ ի գործ դրին. և հիացիր Աստուծոյ ամենամեծ և սքանչելի զօրութեան վերայ, որ իր սիրելին լուսնից փրկեց և փառա-

ւորեց: Բ. Մեր այս ժամանակաւոր կեանքը, որ գիտենք թէ մահով պիտի վերջանայ, նա այս մասին ևս անհագ եղած չէ. այլ մի այլ կեանք ևս պատրաստեր է մեզ, այնպէս փառաւոր և գերազոյն երջանկութեամբ, որ երբէք նորա վերայ գաղափար կազմելու անգամ կարողութիւն չունինք: Ա. Կորն. Բ. 3:

Գ. Մենք ստեղծուեցանք արդարեւ որ երջանիկ և ուրախ կեանք ունենանք, սակայն մեր անհնազանդութեամբք և օրինազանցութեամբք զրկուեցանք իրաւամբ ոչ միայն նոյն երջանիկ և ուրախակից կեանքից, այլ և արդարապէս ենթարկուեցանք հոգեւոր և մարմնաւոր թշուառութեանց, մինչև անգամ կոչուեցանք ապոստոֆ, որդիք Բարեւոյնի: Ընթաթէ Աստուծոյ: Հաւ. Ե. 10:

Բնոյց նա իբրեւ գթած հայր՝ մեր այս թշուառ վիճակի մասին անտարբեր չկեցաւ, այլ իր գթութիւնը ի գործ դնելով, մարդասիրաբոր ուղղմեց մեզ. ուղարկեց իր սիրելի որդի և միաժին բանն Աստուած Յիսուս Քրիստոս. որ յեր Կոթեոր ցաւերը դարձան: Եր Խանգարումս

Բնութիւնը վերանորոգել տալիս Բարոյականութիւնը
 «...յանելով մեզ՝ իր օրինակովը: Նա մեր
 կրից յաղթելու, և ԱստուածաՀաճոյ կեանք
 վարելոյ եղանակը իրմով սորվեցուց. և ճշմա-
 րիտ սիրոյ և Աստուածաշնորհութեան կերպը
 իր մարմնոյ չարարանով և Խաչի մահա-
 մեզ աւանդեց. որպէս զի մեր ևս Աստուած-
 աշնորհութեան մէջ նրան Հետեող լինինք:
 Այս ամէնը գթութեամբ մեզ Համար կատա-
 րեց, որ մենք առաջինից աւելի փառաւոր
 ու երանուէտ երջանկութեան ժողանգորդ
 լինինք: Յովհ. Ժ. 10: Արեւմտեան պէտք է մեր
 մէջ խորհրդածելով և մեր ծնողական սիրոյ և
 յարգանաց Հետ Համեմատելով ի կշիռ դնենք
 ծնողաց և Աստուծոյ Երախտիւր, և արժանա-
 պէս չափենք, թէ որ առաջնան արժանի է
 Աստուած երախտագիտութեամբ պաշտելոյ
 և սիրելոյ:

6. Արդ թէ որ սէրը և երախտագիտու-
 թիւնը բարեբարի բնաւորութեանը և շնոր-
 Հած տարգւնեղան Համեմատ պիտի լինին.
 ուրեմն թերեւնաւոր Հայրը ճշմարտապէս

տոնն մեր սիրած և յարգած բաներիցն աւելի
 բարձր Համարելու ենք. և գերագոյն սիրով
 սիրելու և պաշտելու: Վասն զի չկայ մի ու-
 րիշ անձնաւորութիւն որ Աստուծոյ Հափ բա-
 րիք արած լինի:

Թէ և մեր ծնողները երախտաւոր են մեզ
 այն խնամոյց և Հոգատարութեանց պատճա-
 ռաւ՝ որ ցոյց տուին մեր մանկութեան օրից
 սկսած. բայց ինչ են նոքա Աստուծոյ պարգե-
 ւածների և արած բարեբարութեան առաջ:
 Այս մտք է, որ Հրամայած է օրէնքով, «սի-
 րիր քո Տէր Աստուածդ քո անձիդ աւելի.
 սրտով և մտք և ամենայն զօրութեամբդ:
 Մատթ. ԻԲ. 37:

7. Մեր Աստուածաշնորհութիւնը և Աս-
 տուածսիրութիւնը կատարած կլինինք. Ա.
 Հաւատաւով, որ նա ներկայ է և մեզ Հետ է
 միշտ և ամեն տեղ: Սրանով պարտաւորուած
 կլինինք միտք բերել, նորա ներկայութիւնը
 նաև մեր ամեն գործառնութեանց ժամա-
 նակ և զգուշանալ նորա օրինաց և կամաց
 զէմ գործելուց:

Բ. Յիշելով, որ նա իր ողորմութեան և գթութեան շնորհիւ ամենից աւելի յարաբերութիւն ունի մեզ հետ, սրանով ստիպուած կլինինք գերազանց յարգանք և սիրով նրան մերձաւոր լինելու փափագ ունենալ:

Գ. Որովհետեւ այս նկատողութիւնները մեր վրայ և մեր վարուց վրայ շատ և ազդու ներգործութիւն պիտի ունենան, ուստի հաստատ կամեցողութեամբ ջանալու ենք, որ արդարութեամբ, գթութեամբ և սրբութեամբ անցնենք մեր կեանքը, և երախտագիտութեան զգացմունքներով լցնելով մեր սիրտը. «Իբեւ- Էնդ Զրաւ ասիպէս կատարեալ և անկեղծութեամբ, ինչպէս նա և ս զմեզ սիրումէ Հայրական «Իրով» վասն զի սիրոյ և յարգանաց բնութիւնը այն է, որ փոխադարձաբար ընդունի «Իբ և յարգանք»: Յով. Ժ. 27:

Դ. Մեր սէրը և Աստուածապաշտութիւնը կատարեալ և հաճոյական լինելու համար պարտաւորապէս պահանջումէ մեզանից, որ կատարեալ հնազանդութիւն ունենանք Աստուածային կամոց և օրինաց, ուստի մեծ

փափագ պիտի ունենանք, սորվել նորա սուրբ կամոց կարգադրութիւնները, որպէս զի մեր ամէն գործերը և կենցաղաւարութիւնը լինեն Աստուածահաճոյ:

Ե. Աստուծոյ գործքերը քննելու ենք, որ ժամանակ առ ժամանակ ցոյց տուաւ մարդոց վրայ. որպէս զի նոյա վրայ խորհելով ուսանինք այն կարգն ու կանոնները, որով կառավարումէ աշխարհը:

Յ. Աէտը է գիտենանք, որ Սուրբ Գրոց բովանդակ խօսքերը Աստուծոյ խօսքերն են. որով հասկանալի եղանակաւ մարդկօրէն մեզ հետ կիսօտէ իր պատգամները: Նորա մէջ պարզ և հասկանալի օրինակով գրուած են այն տեղեկութիւնները, որ թէ այս աշխարհիս մէջ և թէ հանդերձեալ աշխարհի մէջ կարգադրած է Աստուած մարդոց համար:

Այս գիրքը գրուած է մեզ իբրեւ կանոն հաւատի և վարուց ուղղութեան առաջնորդ. որ մենք կարգանք և միտք առնենք. թէ ինչ տահմանի մէջ գրած է մեզ Աստուած: Սուրբ Գրոց ընթերցանութիւնը շատ օգտակար կլի-

նի մեզ. երբ որ ուղիղ հաւատով հաւատանք, որ Աստուած նրանով Դէպ Դեպ իօտմէ. և սուրբ սրտիւ ընդունենք նրա մէջ աւանդած պատուէրները իբրեւ մեր երջանկութեան և փրկութեան նպաստող խրատներ:

9. Սուրբ Գիրքը պիտի կարդանք այն նպատակաւ որ ուսանինք թէ Աստուած ինչ է պահանջում մեզանից իբրեւ իր ստեղծած բանական էակներից. այս է ա. օրինակաբարութիւն, որ է՝ մեր կամքը և սրտի յօժարութիւնները Աստուծոյ կամաց հետ համակերպութեան մէջ պահել: Բ. Մեր մտաց խորհուրդները և գործքերը բարեպաշտ երկիւղածութեամբ Աստուծոյ նուիրել: Գ. Մտադիր լինել, որ Աստուծոյ պաշտութեան և սիրոյ զգացումները մեր սրտի մէջ վառ և կենդանի մնան, և Դ. այնպիսի սուրբ կեանք ունենանք, որով կարողանանք վստահութեամբ ապել, թէ « Աստուած մեր մէջն է, և մենք Աստուծոյ մէջ, և թէ նորանով ենք շարժում և կեանք վայելում »:

10. Ինչպէս որ իր բարի բնութեան վրայեօք

Ծանօթութիւն տալու համար, Աստուած իր քարձրութիւնից խոնարհեցաւ և մեզ սուրբ բարոյականութեան օրէնքներ աւանդեց, նոյնպէս և ճշմարիտ բարոյականութեան օրինակ պարգևեց մեզ Յիսուս Քրիստոսին: Սա իր երկնաւոր Հօր Կամքը աւետարանով աւանդեց, և պատուիրեց, որ իբրեւ երկնաւոր Հօր սիրելի որդիներս աներկիւղ և վստահութեամբ ամէն պիտոյից համար նրան գիմենք ազօրութիւն: Յալ. ԺԶ. 23—27: Այս արտօնութիւնը որ ըստացանք Քրիստոսի միջնորդութեամբ, պիտի իմանանք, որ Աստուծոյ հետ ունենալիք հաղորդակցութեանց խիստ ընտիրը և գերագոյնն է, որ մեզ շնորհք արաւ Հայրապար. ուստի այս արտօնութիւնը ջերմեւանդ երկիւղածութեամբ պիտի յարգենք հոգւով և մտօք ազօրութեամբ գիտենալով, որ այս է գլխաւոր Աստուածապաշտութեան միջոցը:

11. Այս պարագայիս մէջ երկիւղ պիտի չազդէ բնութեան տկարութեամբ մեղանշելը. թէպէտ և աւանդում է Սուրբ գիրքը, որ մեղքը իբրեւ միջնորդն կլինի մեր և Աս-

տուժոյ մէջ. և նրա հաղորդակցութիւնից մեզ կհեռացնէ. բայց այս ևս գիտենալու ենք, որ Աստուած իր բարի բնութեամբը Յիսուս Քրիստոսի մեր Փրկչի ձեռք մի քառութեան ճանապարհ ցոյց տուաւ, որով կարող ենք վերստին արդարանալ. այսինքն է, սրտի մտօք զգլճո՞մն, խոնարհ խոստովանութիւն. և ճշմարիտ ապաշխարութիւն: Ուստի պարտական ենք խոնարհութեամբ նորա այս գթութեան պարգևը յարգել յամենայն ժամ՝ որդիական հրնազանգութեամբ առ նա դիմելով՝ զգլճմամբ, և խոնարհ խոստովանութեամբ ընդունելով այն պայմանը որ մեր վրկութեան համար գրուած է: Եթէ այս շնորհը կատարելու մասին զանց առնենք, դատադարտելի յանցաւոր ենք, ոչ թէ միայն մեղանշելու համար, այլ և Աստուծոյ շնորհքը արհամարհելու համար:

12. Այս խօսքերիս հետեւանքն է գիտենալ, թէ մեր Աստուծոյ հետ ունենալիք Աստուածսիրութեան և պաշտելոյ յարաբերութիւնները հետեւեալ պարտաւորութեանց է ենթարկուած:

Ա. Մեր սիրած ամէն բաներիցն աւելի «երէշ և պաշտել Աստուծոյ:

Բ. Նորա կամքին և օրէնքներին կատարելապէս հնազանդել, թէ և նրանք մեր բաղձանաց հակառակ ևս լինին:

Գ. Մեր անցեալ և ներկայ մեղաց համար զգլճո՞մ առնելանք, մեր սիրտը կամովին տրամեցնելով և մեր անբարտաւանութիւնը խոնարհեցնելով:

Դ. Նորա սահմանած պայմաններին յօժարութեամբ խոնարհելով, Բարեգործ և զգլճացեալ կէտնք վարենք:

Այս պայմանները մեր վրա արդեամբ փոյլեցնելով պիտի լինինք կատարելապէս Աստուծոյ հետ և Աստուծոյ հետ: Հեռի կենտրոնում նաև այն գործքերից, որ Աստուծապաշտութեան հակառակ են, որք են, կռուպաշտութիւն, արծաթասիրութիւն, անձնասիրութիւն, հեշտասիրութիւն, անկրօնութիւն, որին հետեւում է անաստուածութեան մոլորութիւնը:

ՀԱՐՑԱՌԻՆՔ.

1. Բարոյական պարտք ասելով ի՞նչ ես իմանում:
2. Զգո՞ւմ ես որ զԱստուած սիրելը և նորա օրէնքին հնազանդելը քո պարտքն է:
3. Զգո՞ւմ ես նշոյնպէս, որ ծնողացդ հնազանդելու և սիրելու պարտք ունիս:
4. ԶԱստուած սիրելու և ծնողներդ սիրելու պարտուց մէջ զանազանութիւն պիտի լինի՞. և ո՞րն է:
5. Բացատրէ այն զանազանութիւնները, որ պիտի ունենաս զԱստուած և ծնողներդ սիրելու մէջ:
6. Բացատրէ այն պատճառները, որով կպարտաւորիս ծնողներիցդ աւելի զԱստուած սիրել:
7. Մեզի ո՞րը աւելի օգտակար է. զԱստուած սիրելը թէ հայր ու մայրը:
8. Դէպ ի մեզ ո՞րն է աւելի բարի, Աստուած թէ ծնողը:
9. Ի՞նչ գերագոյն պատճառ ունինք զԱստուած սիրելու և պաշտելու:
10. Թէ որ Աստուծոյ օրէնքներին անհնազանդ գտնուինք, սիրած կլինի՞նք զԱստուած:
11. Թէ որ մեր ծնողները և ընկերը անարգեմք, սիրած կլինի՞նք զԱստուած:
12. Թէ որ սուտ խօսենք, սուտ երդուինք, զուր տեղը Աստուծոյ անունը բերան առնենք, սիրած կլինի՞մք զԱստուած:

13. Աստուծոյ անունը յիշելու միջոցին ի՞նչ զգացում պիտի ունենանք:
14. Ի՞նչպէս պիտի պաշտենք զԱստուած:
15. Հոգւով և ճշմարտութեամբ ասելով ի՞նչ կլիմանաս:
16. Թէ որ Աստուածպաշտութեան ժամանակին մտքով ուրիշ բան մտածեմ կամ ուշքս և աչքս ուրիշ առարկայի վերայ դարձրած լինիմ, հոգւով պաշտած կլինի՞մ զԱստուած:
17. Ճշմարիտ սրտիւ զԱստուած սիրողի վաթքը ի՞նչպէս կլինի:
18. Թէ որ իրօք զԱստուած կսիրենք, մեր գործքերի մէջ աւելի ի՞նչ փափագ պիտի ունենանք:
19. Երբ որ գիտենք թէ մեղաւոր ենք, կամ նորա օրէնքին անհնազանդ եղած ենք, տակաւին կարո՞ղ ենք զԱստուած սիրել ու աղօթել:
20. Կընդունի՞ Աստուած մեր սէրը և մեր երկրպագութիւնը ո՞ր նշոյն մեղաց վիճակի մէջ կընտրենք:
21. Օրինակ տուր:
22. Աստուած իր որդին մեզի համար մեռնելու տալով թէ որ իմացրուց իր անհուն սէրը. նրանով ի՞նչ պարտուց տակ ինկանք:
23. Կարգաւ ասա այն պարտքերը, որին Աստուծոյ անհուն սիրոյ համար ենթարկուած ենք:

24. Ի՞նչ բաներ կան, որ Աստուածսիրութեան
հակառակ են:

25. Ի՞նչ է կռապաշտութիւնը:

26. Երբ որ ոչ կուտքի երկրպագութիւն անենք
և ոչ ուրիշ արարած՝ Աստուծոյ պէս պաշտենք, տա-
կաւին կարո՞ղ ենք կռապաշտ լինել:

27. Ընչո՞ւ — օրինակ տուր:

28. Մեր սրտի ցանկութիւնը կատարելու մասին
ունեցած դիտաւորութիւնը ի՞նչ տեսակ կռապաշ-
տութիւն համարելու է:

29. Ի՞նչ զգացում ունենալու ենք, երբ որ այն
տեսակ հոգեւոր կռապաշտութեան մէջ ընկնինք:

30. Մեր տէրը ինչ միջոց տուաւ Աստուծոյ հետ
հաշտուելու երբ որ մեղանշելու լինինք:

31. Մեղաց վիճակի մէջ կարո՞ղ ենք վստահու-
թեամբ Աստուծոյ դիմել. և ի՞նչ հանգամանքներով:

ԵՐԴ. Բ.

ԱՂՕԹԲ.

1. Աստուածապաշտութիւնը կատարում ենք
ազնւո՞ւ, ազօթքը Աստուծոյ հետ հաղորդակ-
ցութիւն ունենալու այն միջոցն է, որով Աս-

տուծոյ ենք մօտենում և մերձաւորապէս
նրա հետ խօսում ենք այն վստահութեամբ, ինչ
վստահութեամբ որ հարազատ և սիրելի որ-
դիքը գթած և բարեխնամ Հօր հետ կիսուեն:

2. Մեր Փրկիչը Յիսուս Քրիստոս որ սար-
ղապէս ցոյց տուաւ թէ ինչպէս մեր երկնա-
ւոր Հայր իր հայրախնամ կառավարութեամբը
մեզ հետ հաղորդակցութիւն ունի, կամենալով
որ մենք ևս նոյն հաղորդակցութիւնը ունե-
նանք նրա հետ, սահմանեց ազօթել: Առ-
ժԸ. 1: Որպէս զի նրանով մօտենանք, ու մեր
սրտի բաղձանքը խոնարհ աղաչանքով յայտ-
նենք, և ամէն մեր հոգսերը և վշտալի ցաւե-
րը, որ մեր կեանքը շրջապատում են, նրա
առաջը դնենք: Այլ և մեր տկար բնութեան
ամէն սխալանքը անկեղծ խոստովանելով նրա
առաջ իբրեւ անյիշատակ և գթած Հօր, նրա
քաղցր սիրամութեան շնորհքը վայելենք:

3. Ազօթքով ցոյց կուտանք մեր Երախագի-
տութիւնը և շնորհակալութիւնը նրա անբաւ-
բարեաց մասին որ ընդունած ենք, իսկ եթէ
նրա սուրբ կամաց զէմ մեղանշելով նրա Հայ-

բական շնորհքից զրկուած ենք, աղօթքով վերստին նրա քաղցր սիրտը գթութեան և ներողութեան կշարժենք, վասն զի նա ողորմած Հայր լինելով, խոստացեր է լսել և կատարել:

Ա. Միայն թէ նա կը պահանջէ, նախ որ մենք նրա բարի բնութեան և Հայրական սիրոյ վրայ վստահ լինինք աներկբայ յուսով հաւատալով, որ նա հաւատարիմ է:

Բ. Կպահանջէ, որ անփոփոխ դիտաւորութիւն ունենանք պատուիրանապահ լինելու և նրա կամաց հնազանդելու մէջ:

Գ. Ամէն մարդոց հետ ապրելու խաղաղութեան հոգի ունենանք:

Դ. Մեր սրտի մէջ կերպաւորած լինինք Քրիստոսի Փրկչին մերոյ հեղինակը և Խոնարհութիւնը, նաեւ այն սուրբ երկիւղը, որ Աստուած մեզանից պահանջում է:

Ե. Մեր խնդիրքը լինին վայելուչ Աստուծոյ և պիտանի աղօթողին թէ հոգեւորապէս և թէ մարմնապէս: Եթէ մենք այս տրամադրութեան տակ աղօթենք, արգարե իր խոստման համեմատ կկատարէ:

4. Աղօթքի կարեւորութիւնը ամէն մարդ կարող է զգալ, թէ որ իր կեանքի պէտքերի վրայ ուշադրութիւն դարձնէ, մենք արդէն փորձով գիտենք, նախ որ մեր կեանքը երկրիս վրայ վտանգներով շրջապատած է, որոնցից պաշտպանելու մասին ոչ միայն աշխարհային և ապագային ևս պէտք ենք, և չգիտենք թէ ինչ չարիք և ինչ թշուառ վիճակ պիտի յաջորդէ մեզ. երկրորդ այն պէտքերը, որ մեր կեանքը պահպանելու համար հարկաւոր ենք համարում: որքան որ ջանք անենք անկարող ենք հայթայթել, թէ որ Աստուծոյ նախախնամութիւնը մեզ չէ օգնում: Երրորդ մեր աւուրեալ գործքերը սրտի աւղած կերպով գլուխ բերելու համար կարօտում ենք յաջողութեան. և մեր չար կրքերը, երբոր մեր մէջ գործնում են մեղաց փորձութեան մէջ ձգելու չափ, կարօտում ենք արիւթեան և համբերութեան՝ նոցա ղխնադրելու համար:

Ահա այս և սոցա նման ուրիշ վտանգներից փրկուելու մասին մեր փրկիչը ուսուցանում է, որ աղօթքով ղիմելու ենք Աստուծոյ: Դ. Գ. Ի. 40:

5. Բայց թէ ընչու այնպէս կարգադրեց Աստուած, որ մեր ամէն պէտքերի համար աղօթքով և աղաչանքով իրեն Հայրական գթութեանը դիմենք, պատճառը յայտնի է. — որպէս զի մեր տկարութեան փորձը առնելով և միշտ կարօտ լինելնիս զգալով իրեն մեծութիւնը ճանաչենք. իսկ ինքը միշտ օգնելով իր բարի բնութիւնը և առատ գթութիւնը մեր վերայ յայտնի անէ: Եւս և նրանով որոշուի, յայտնի լինի բարի և երախտագէտ քրիստոնեան չար և ապերախտ քրիստոնէից, բարեպաշտ Աստուածառէրը՝ ապստամբից:

6. Այս կարգը տեսնում ենք առհասարակ և ամէն ծնուցաց վերայ իրենց որդւոց խնամոց վերաբերութեամբ, որոնց թէև ամենի պէտքերը հոգում են հաւասարապէս, բայց իրենց խնամքը շատ անգամ յարմարացնում են որդւոց բնատրութեանցը, երախտագէտ, հնազանդ և ծնուցատէր որդւոց՝ հաճութեամբ լսելով և սիրելով. իսկ անհնազանդներին և չարերին անարգելով:

7. Այժմ՝ խօսենք, թէ մեր կենաց որ

տորադասերու կամ դէպքերու մէջ աւելի հարկաւոր է Աստուծոյ դիմել աղօթքով:

Սեր փրկիչը պատուէր է տալիս, որ ամէն Հաճախող աղօթք անենք, որ փորձութեան մէջ չընկնինք: Այս պատուէրիցը պարզ երևում է, որ ամէն ժամանակ հարկաւոր է Աստուծոյ մօտենալ աղօթքով՝ երբ որ զգում ենք, որ մեզաց պատճառով Աստուծոյ Խառնութեանը վայելելու արգելանք իրարմէջ զրկուած ենք, և Աստուծոյ բարկութեանը ենթարկուած: Մեր կենաց այս հանդամանքի մէջ Հոգւոյն արքայ արքայարար շնորհքը խնդրելու ենք:

Սուրբ գրոց մէջ շատ օրինակներ ունինք՝ աղօթքով իրենց փափագին հասած. օրինակ՝ Մովսէս, որ Խորայէլի փրկութեան համար աղօթեց, Եղիայ՝ երաշտութեան և անձրևի համար, Նիէմի և Դանիէլ՝ հրէից գերեզարձի համար, Պետրոս՝ Այծեմնիկին յարութիւն տալու համար և այլն. և սղքա ամէնքն էլ ապացուցանում են, որ աղօթքը անպատու չի մնար, միայն թէ պարզաճատ լինի:

8. Աղօթքի պատշաճաւորութիւնն է, նախ՝

որ ազօթողը պատրաստուած լինի, այսինքն իր մեղքերից զղջացած, և ապաշխարութեանն ախտած:

Երկրորդ՝ իր սիրտը մաքրած փառալուսեան, ապեղալեան, իրէժիմորու-նեան և ամէն տեսակ չարութեան խորհուրդներէից:

Երրորդ՝ եթէ ընկերի գէմ հակառակած կամ սիրտը վշտացրած է, նորա հետ հաշտուած լինի, առ ինքն գործած սխալները խաղառ ներելով: Որոյ վերայ հիմա՞ն է թէ մեր ազօթքի արժանաւորութիւնը, և թէ մեր ընդգէմ Սատուծոյ գործած յանցանքներին Բաղա-նի-նը: Թէ որ գուք ձեր եղբորը չներէք, երկնաւոր Հայրն էլ ձեր յանցանքներին չի ներիլ: Մատթ. Զ. 14: Այս մտօք տա՛նք է Քրիստոս այն խօսքը, որ աւետարանի մէջ կարդում ենք: Ազօթք (պատարագ) արած միջոցին՝ թէ որ միտքդ գայ, որ եղբայրդ քեզ հետ անհաշտ է. թող պատարագդ սեղանի վերայ. գնա՛ առաջ նորա հետ հաշտուի, յետոյ պատարագդ արա՛:

ՀԱՐՑԱՌԻՆՔ.

1. Ի՞նչ է պատճառը, որ Աստուած մեզանից պահանջում է ազօթքով ամէն ժամանակ իրեն դիմել:

2 Մեր Առնչութիւնը կամ յարաբերութիւնը Աստուծոյ հետ անխզելի պահելը ի՞նչպէս կարող է լինել:

3. Ազօթելու միջոցին ի՞նչ է պահանջում Աստուած՝ որ մենք ունենանք:

4. Պատարեալ փառահովութիւն, և անփոփոխ դիտաւորութիւն ասելով ի՞նչ ես իմանում:

5. Մեր ազօթքը կըսէ՞ Աստուած. երբ որ մէկի գէմ՝ ոխ ունենանք:

6. Թէ որ սրտումս չար խորհուրդներ կամ ընկերիս գէմ՝ ատելութիւն ունենամ՝ Աստուած իմ ազօթքս կըսէ՞:

7. Ընչո՞ւ — օրինակ տուր:

8. Այս մասին Աւետարանի մէջ ի՞նչ գրած է:

9. Թէ որ օրինաւոր և ուղիղ սրտիւ ազօթենք կըսէ՞ Աստուած մեր ազօթքը:

10. Ի՞նչ զգացումով կիմանաս որ Աստուած լսեց քո ազօթքը ու քո խնդրուածքը պիտի կատարէ:

11. Ներքին հոգեւոր ուրախութիւնը որ զգում ենք և սրտի փոփոխութիւնը որ ունենում ենք մի՞թէ ազօթքը ընդունելու նշան է:

12. Աղօթքով մեղաց թողութիւնը ընդունելու համար ի՞նչ պայման ունինք:

13. Ո՞ւր գրուած է թէ, եթէ մենք մարդոց յանցանքին թողութիւն չտանք, Աստուած էլ մեզ թողութիւն չիտալ:

14. Ասա՛ այն առակը. որով մեր Փրկիչը սորվեցրեց միշտ աղօթել ու բնաւ չձանձրանալ:

15. Վա՛ն այնպիսի պատճառներ. որ կպարտաւորեն մեզ աղօթք չանել:

16. Խոստացե՞ր է Աստուած որ աղօթքով ինչ որ խնդրենք տայ:

17. Ընչո՞ւ — բացատրէ ինչ բաների համար պատուէր եղած է խնդրել:

18. Ի՞նչ բանի համար պատուէր եղած է, որ չխնդրենք:

19. Ի՞նչ բաներ են. որ եթէ խնդրենք չարաչար խնդրած լինելուս պատճառաւ կմերժէ Աստուած:

20. Առանց զբաղումի եղած աղօթքը կարո՞ղ է օգուտ բերել:

21. Ո՞ւր պիտի աղօթենք:

22. Մեր կենաց ո՞ր դէպքերի մէջ աւելի պիտի աղօթենք:

23. Յոյց տուր այն անձինքները, որոց համար ասում է Սուրբ Գիրքը, թէ նեղութեանց միջոցին աղօթեցին և Աստուծոյ օգնութիւնը ընդունեցին:

24. Աբրահամու, Իսահակայ, Յակովբայ, Մովսէսի, Դանիէլի ևլն. աղօթքներիցը ի՞նչ քաջալերութիւն ենք առնում. կամ ինչ պիտի սորվինք:

25. Երբ որ չաղօթենք Աստուած մեր սրտի բաղձանքը կկատարէ՞ թէ ոչ:

26. Ընչո՞ւ — օրինակ տուր:

27. Մեր ծնողներից եթէ բան չուզենք, և նոցանից ընդունած պարգևների մասին շնորհակալ չլինենք. ուրեմն շատ բաների կարօտ պիտի լինինք:

28. Ուրեմն շատ բաների կարօտ պիտի մնանք, թէ որ աղօթքով չխնդրենք աստուծուց:

ՅՕԴ. Գ.

ԿԻԻՐԱԿԷ. ՕՐ ԱՍՏՈՒԱԾՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ.

1. Թէպէտ ամէն ժամանակ, ամէն օր պարտական ենք Աստուածապաշտութեան պարտքը կատարել և ի նշան երախտագիտութեան մեր սիրտը և հոգին Աստուծոյ օրհնութեան և ծառայութեան նուիրել. բայց աւելի ևս կիւրակէ օրը (որ միաշարաթու օր էլ է ասւոյն) պարտական ենք միտմեղ հաւաքուե-

լով Աստուծոյ օրհնութեան և փառաբանութեան պաշտօնը հանդիսաւոր կերպիւ կատարել՝ ինչպէս որ օրինադրած է եկեղեցին։

2. Հին օրինաց մէջ Աստուծոյ պաշտութեան օրը որոշած էր շաբաթ օրը. որ շաբաթի աւուրց եօթներորդն է. և այս օրվան համար Սուրբ Գիրքը այսպէս է գրում. «Աստուած իր արարչագործութիւնը վեց օրը կատարեց, ու եօթներորդ օր հանգստացաւ. ու այն օրը օրհնեց և սրբեց. այսինքն սուրբ օր անուանեց»։

Այս օրվան օրհնութեամբ սրբելու նպատակն էր, նախ՝ որ ամենայն մարդիկ Աստուծոյ օրինակը միտք բերելով, վեց օր միայն աշխատեն. իսկ եօթներորդ օրը հանգստանան ամէն մարմնաւոր աշխատանքից. և երկրորդ՝ իբրեւ Աստուծոյ օրհնութեամբ որոշուած նուիրական օր՝ պարապին Աստուծոյ պաշտական գործքերով։

3. Հին օրինաց մէջ եղող Աստուծապաշտ ժողովրդոց՝ շաբաթը պահելու մասին այս խօսքերովը պատուէր եղած էր. «Միտքդ բեր

(յիշիր) շաբաթ օրը, որ սուրբ պահես, վեց օր պիտի աշխատես գործքերդ գործելու, իսկ եօթներորդ օրը քո տէր Աստուծոյ շաբաթն է. այն օրը պիտի չաշխատես ոչ դու, ոչ որդիդ, ոչ աղջիկդ. ոչ ծառագ, և ոչ աղախինդ, ոչ եղգ կամ էջդ, և ոչ քո ամէն անասունները։ Ոչ հիւրդ և ոչ քո մօտ կեցող պանդուխտը։ Վասն զի վեց օր ստեղծեց Աստուած երկինքն ու երկիրը, ծովը, և նրանց մէջ եղած բաները, ու եօթներորդ օրը հանգչեցաւ»։ Եւ. Ի. 8—14։

Այս խօսքերիցը պարզ խմայւում է թէ ինչ նպատակ ունէր Աստուած, որ եօթներորդ օրը սրբեց և օրհնութեամբ որոշեալ օր անուանեց։ Որպէս զի ոչ միայն այն օրը հանգչելով աշխատանքից զօրանանք, կազդուրինք մենք և մեզ հետ աշխատող ծառաները և անասունները, այլ և Աստուծոյ արած բարերարութիւնները միտք բերելով երախտագիտութեամբ՝ մէկ տեղ հաւաքւենք և հանգիստւոր կերպով նորա սուրբ Անունը օրհնենք և բարեբանենք։ Այս է Աստուծոյ օրհնադրու-

Թեան պիտու՞մք. ուրեմն որքան մեղապարտ
կլինինք, երբ որ այս օրինաց դէմ գործենք.
ժողովանակ սրբութեամբ յարգելու և միտքեր-
նիս ու խորհուրդներնիս Աստուծոյ նուիրելու,
պղծենք անպատեհ գործքերով, խեղկատա-
կութեամբ, արբեցութեամբ, խաղալով, և
այլ չարիքներ գործելով:

4. Նաբաթ օրվայ պահպանութիւնը հին
օրինաց մէջ հրէից յատկացրած էր. իսկ քը-
րիստոնէական նոր օրինաց մէջ Առաքելոց
ձեռքով սահմանուեցաւ միաշաբաթի օրը,
որ և կոչուեցաւ կիւրակէ, այսինքն Տէրունա-
կան օր, ի յիշատակ և ի պատիւ Քրիստոսի
հրաշափառ յարութեան: Կիւրակէ օրվայ
դրութեամբը՝ որքան որ օրվայ փոփոխութիւն
ենք նկատում, բայց նպատակը միևնոյն է.
այսինքն հանգստանալ և աստուածապաշտու-
թեան պարտքերը կատարել: Այս օրը քրիս-
տոնէից՝ Աստուծոյ կրօնական երկրպագու-
թիւն մատուցանելու համար որոշուած օր է.
վանորոյ և հարկաւոր է սուրբ և բարի
գործքերով յարգել: Մատթ. ԺԲ. 12:

5. Կիւրակէն սրբութեամբ պահելու օրէնքը
արգելում է, Ա. ամէն աշխատանք, որ մեր
մարմնոյ օգտին են վերաբերում: Միայն թէ
Քրիստոսի պատուիրածի համեմատ այն օրը
բարեգործութեամբ պարապել. ու պարտա-
կան ենք այնպիսի գործքերով պարապել, որ
մեր ընկերին կամ այլոց հոգեւորապէս և
մարմնապէս օգուտ է. որք են անհնայ այցե-
լուեան երես. հիւանդաց Ժիւլարոնէն Կալ-
կարօթիւց օգնել. ազօնել և առ Ասպասա՞,
սորք ճարձհաւի ունենալ. որով առաւել ևս
փառաւորւում է Աստուած: Բ. Արգելում է,
որ մեր ստորադրեալ ծառաներին չաշխատա-
ցնենք. այլ նոցա ևս հանգստութիւն տալով՝
թողատրենք, որ նոքա ևս մեզ հետ ընկերա-
նան Աստուածապաշտութեան և կրօնական
բարեպաշտութեան մէջ: Գ. Որովհետեւ պատ-
ուէրը հանգստանալու համար է, ուստի ար-
գելում է, որ անատունները ևս հանգիստ
թողունք չաշխատացնենք, ճամբորդութիւն
անելով, ձիով կամ կառքով զբօսանքի եր-
թալով:

Գ. Օրինագրուած է, որ մեր այն օրվայ պարապմունքը ազօթքից յետոյ, լինին Սուրբ Գիրքը մտառութեամբ կարդալ, ազէտներին ուսուցանել թէ՛ Աստուածապաշտութեան և թէ՛ քրիստոնէական կենցաղաւարութեան հերոյը և կարգերը. սուրբ մտածութեամբ անձնաքննութիւն անելով միտք բերել այն ամէնը, ինչ որ Աստուծոյ օրինաց և կամոց դէմ գործեր ենք, կամ օրէնքը և մեր քրիստոնէական պարտքերը կատարելու մասին զանցառութիւն ենք անեցեր, որոց վերայ սրտով զղջալով՝ պիտի հաստատ միաբերնիս զնենք, որ ամուհետեւ մեզ ուղղենք և կատարեալագործենք:

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔ.

1. Մեր Աստուածապաշտութեան պարտքը աւելի ո՞ր օրը հանդիսաւոր կատարելու ենք:
2. Հին օրինաց մէջ ո՞ր օրը որոշուած էր:
3. Շաբաթ օրը սրբելու և նուիրական օր սահմանելու նպատակն ի՞նչ էր:
4. Շաբաթ օրվայ պահպանութեան համար ի՞նչ խտրերով պատուէր եղած է Սուրբ Գրոց մէջ:

5. Նոր (քրիստոնէական) օրինաց մէջ ո՞ր օրը նուիրական եղած է:
6. Կիրակէն սրբութեամբ պահելու մասին օրէնքով ո՞ր գործքերը արգելուած է անել. և ո՞րը ոչ:
7. Թէ որ մի կարևոր գործ պատահի, որ չանելովը վնաս պիտի ունենանք, կարո՞ղ ենք անել:
8. Ընչո՞ւ բացի բարեգործութիւնից ուրիշ գործք չենք կարող անել:
9. Թէ որ կիրակէ օրը զբօսանքի երթամ. օրինակ որսի, ուտել խմելու, ևլն. մեղանշած կլինիմ:
10. Ուրեմն պատմիր կիրակէն ի՞նչպէս անցնելու ենք մինչև երեկոյ:

Գ. ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ՊԱՐՏԻՔ ՄԱՐԴՈՅ ԱՌ ՄԱՐԴՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԸՆԿԵՐՍԻՐՈՒԹԻՒՆ.

Մարդս ինչպէս որ ունի պարտք առ Աստուած, որ վերաբերում է Աստուածայաշինութեան, նոյնպէս ունի պարտք և առ մարդն, որ վերաբերում է ընկերային-ութեան.

Առ մարդն ունեցած պարտքը երկու գլխաւոր սկզբանց վերայ է հաստատուած. առաջին է՝ ամեն մարդոց իրաւանց յարգութիւնը. իսկ երկրորդ՝ ամեն մարդոց մասին բարեպիտանելը: Այժմ այս երկու գլխաւոր սկզբանց վերայ պիտի խօսինք առանձին:

ՅԺԴ. Ա.

ԹԼ ԻՇՆԶ Է ԻՐԱՒԱՆՅ ՊԱՐՏՔ

1. Մարդոց վերայ եթէ նկատենք, կտեսնենք, որ նոքա առանձին ձիրքերով մէկ մէկից

զանազանում են, օրինակ, մէկը մեծ հանճար ունի, միւսը անհանճար է. մէկը մտքի զատողութեամբ բարձր տեղ է բռնում, միւսը իր շուրջը եղած առարկաների վերայ անգամ մտածելու և դատելու անկարող է. մէկը ուժեղ մարմնոյ կազմուածք ունի, միւսը թույլ և տկար է:

2. Եթէ մարդիկ բնութեան ձիրքերով մէկ մէկից այսպէս զանազանուելով իրենց մէջ անհաւասարութիւն են կազմում, բայց կայ մի այլ Աստուածային պարգև որ ամենին էլ հաւասարացնում է, այն է բնութեան հարստութիւնը, որ հաւասարապէս տալիս պարգևած է Աստուած մի օրինակ. վասն զի ամենին կարողութիւն տուած է միակերպ խորհելու, մտածելու, դատելու, կամելու և գործելու. ամենին մի օրինակ պարգևած է կեանք, անուն, և համբաւ ունենալու բաղձանք. նաեւ ստացուածք կամ հարստութիւն ունենալու ցանկութիւն. բնութեան այս կատարելութիւնը կասուի իրաւանք: Արեւմտեան եթէ մարդիկ ներքին ձիրքերով անհաւասար

են, բայց Աստուծոյ պարգեւած իրաւունքներով ամէնքն էլ միմեանց հաւասար են: Ար իբրեւ սեպհական ընտրեալն ժառանգութիւն տալենին ազատ կերպով վայելելու իրաւունք տուած է առանց բռնաբարելու:

3. Նախախնամութեան այս կարգադրութեանց մասին ուրիշ կերպ չենք կարող մտածել. բայց եթէ նրանով կամեցեր է Աստուած մարդոց մէջ ընկերակցութեան հապարակաւ մարդիկ որ իրենց երկրաւոր կեանքում օժանդակութեան պէտք ունին, իւրաքանչիւրին առանձին ձիրքեր շնորհելով՝ հաստատած է նոցա մէջ այս օրէնքը, որ հզօրը տկարին օգնելով, մոռցին՝ անմօին. հարուստը՝ աղքատին ևլի. պահպանեն իրենց մէջ հաւասար եղբայրութեան պարտականութիւնը: Առաքեալը ընկերական այս օրէնքը հոգեւորի վերայ ակնարկելով ամբողջ մարդկային ազգը օրինակում է մի մարմնոյ, որ ունի իր վերայ շատ անգամներ. մէկը մէկից աւելի կարեւոր, մէկը մէկից աւելի պատուով և պիտանի և մի մարմնոյ այսքան տարբեր

անգամներով կազմուելը Աստուծոյին կամաց գործ համարելով ցոյց է տալի պատճառը այս խոսքով, որ նոյն անգամները մէկ մէկի պէտքերը հոգան: Ա. Կորն. ԺԲ. 12 — 26:

Իսկ այն մասովը, որ հաւասար պարգեւած է ամենին, պիտի իմանանք, որ նորոշումը հասարակական պէտքերէ հաստատեց նոցա մէջ այն մտքը, որպէս զի նրանցով իւրաքանչիւր մարդ՝ իր կարողութիւնը ի գործ դնելով, իրեն համար մի երջանակէն պատրաստէ:

4. Մարդոց այս իրաւունքը անբաժանելի է, այսինքն ամպէտ ազատ օրէնքով հաստատուած, մինչև անգամ՝ նրան բռնաբարողը, կամ խափանելու աշխատողը անմեղադրելի չէ մնում: Աստուծոյ մօտ: Հռօմ. ԺԳ. 4. Ա. Կորն. 2. 6. 7.

Բայց պէտք է գիտենալ, զի թէ և ամեն մարդ իր իրաւանց տէրն է որ պիտի ք գործ դնէ թէ հոգեւոր և թէ երկրաւոր կեանքը բարւոքելու, պահպանելու և երջանկաւորելու մասին: Սակայն իրաւանց պարգեւովը սահմանափակած է զայն փոխադարձ ընկերութի-

թուլթեան օրէնքով, պատուիրելով որ մեր ընկերը մեր անձի պէս «իջէն» և նոցա իրաւունքը մեր իրաւանց պէս յարգէն»։ Այսինքն, ինչպէս որ կամենում ենք, որ մեր իրաւունքները ի գործ դնենք առանց արգելադրութեան և նոյնալու, նոյնպէս թողունք աւրիշներին ևս իրենց իրաւունքը ի գործ դնել, ազատ առանց մեր կողմից արգելք ունենալու։

5. Մենք աւելի ևս բացատրելու համար Աստուածային սոսկմանած այս ընկերութեան օրէնքը, քննենք թէ ի՞նչ կուզէ հասկացնել «ընկերք + անձի պէ» «իջէ» ասելով։ — պարզ է, որ սորանով, իրաւամբ պարտաւորում է մեզ պաշտպան հանդիսանալ նաև մեր ընկերոջ իրաւանցը, կեանքին, անուանը, համբուլին, ստացուածքին, և ամեն բանի, որ իբրև ժառանգութիւն, ընտելութիւն պարգեւած է նոցա։

Ապա ուրեմն այս օրինաց դէմ կմեղանջեմք, երբ որ մեր կրած վնասուց համար միայն վշտակրեմք, իսկ այլոց վնասուց մասին անտարբեր դռնուխմք։ Երբ որ միայն մեր անձին

օգուտը, հանգստութիւնը և խաղաղ երջանկութիւնը մտածենք, իսկ այլոց հանգստութեան և երջանկութեան մասին չկամենանք մտածել, երբ որ միայն մեր անուան համբաւին, կենաց ապահովութեան և ընկից պահպանութեան ուշ դարձնենք, իսկ այլոյ ոչ երբէք, կամ ջանք անենք արատաւորել չարամտութեամբ։

6 Հարկաւոր է այս տեղ բացատրել թէ ընկեր ասելով ո՞վ պիտի իմանանք։ —

Մեր Փրկիչը Սամարացոյ առակովը ցոյց է տալի, թէ ամեն մարդ, որ մեզ բնութենակից է, թէ ծանօթ և թէ անծանօթ, թէ համազգի և թէ օտարազգի հաւատարմապէս առնելով մեր ընկերն են, որոնց սիրելու և նոցա իրաւունքը յարգելու կերպը ուսուցանում է այն վսեմ խօսքովը, որ աւանդում է իբրև հիմն ճշմարիտ բարոյական կենցաղաւարութեան, ասելով — «ինչ որ կամենում էք, որ ուրիշները ձեզ անեն, նոյնպէս դուք ևս նրանց արէք»։ Ուրեմն ինչպէս զանկանում ենք որ ուրիշները մեզ օգնեն, մեր իրաւունքը

ները մեզ համար սուրբ համարեն, նոյն ցանկութիւնը մենք ևս այլոց վերայ պիտի ունենանք:

7. Մենք իբրեւ քրիստոնէայ, այս օրէնքը պիտի կատարենք մեր կենցաղաւարութեան մէջ առանց այլոց կենցաղաւարութեան հանգամանքը ի նկատի առնելու. օրինակ, եթէ իմանանք թէ, ուրիշները իրաւանց փոխառութեան կանոնները իրանգարելով, դէպ ի մեզ չարիք են հնարում, մենք այն ժամանակ նոցա հետ փոխադարձութեան սկզբունքով վարվելու չենք. այլ Բարեխիտութեան սկզբունքով չարեաց փոխարէն բարութիւն փոխանակելով: Եթէ ամեն մարդ այս սկզբունքը գիտենար յարգել. վրէժխնդրութեան ոգին աշխարհքիցս կանհետանար. և սէրը և խաղաղութիւնը ամենի որտի մէջ կ'իջադաւորէր. վասն զի այսպիսի կենցաղաւարութիւնն է որ իսպառ կնուաճէ թէ չարիքը և թէ չարագործը: Հոմ. ԺԲ. 20:

Ահնջեւ հիմայ ինչ որ մարդկային պայտուղ և Դորա փոխադարձութեան կանոնի վերայ

խօսեցինք, ընդհանրապէս ամենին համար է, ինչ աստիճանի և ինչ կոչման տէր էլ լինին, որոնց իրաւունքները մէկ է իբրեւ մարդ. եթէ մէկը Աստուծոյ տուած պարգևովը առատ է, կամ իշխանութեան տէր է կամ հանճարաւոր, իսկ միւսները ակար, անզօր և անմիտ, պատճառ չունի երբէք նրա վերայ զրկանք կամ բռնութիւն բանեցնել. կամ տկարի վերայ զօրանալ կամ կարճամիտների վերայ հպարտանալ և արհամարհել, որոց դատատանը մեծ է և պահանջմունքը խիստ, այլ ընդհակառակն պարտաւոր է ամենի իրաւունքը յարգել և որքան որ կարող է նոցա երջանկութեանը օժանդակել: Առ. ԺԲ. 48:

ՀԱՐՑՄՈՒՆԻՔ.

1. Աստուած մարդոց վրայ պարտք դրած է և քանի՞ են.

2. Այդ պարտքերը քանի՞ սկզբանց վրայ հաստատած է, և որո՞նք են:

3. Թէ որ մարդիկ մէկ մէկից զանազանութիւն ունին, ընչո՞վ են զանազան, օրինակներով ցոյց տուր:

4. Թէ որ մէկը միւսից աւելի ձիւք ունի. իրաւունք ունի չունեցողին վրայ պարծենալ:

5. Թէ որ մէկը միւսից զօրաւոր է, իրաւունք ունի տկարին զրկել կամ հարստահարել:

6. Մարդիկ ո՞ր բանով հաւասար են միմեանց, և ո՞ր բանով անհաւասար:

7. Այդ հաւասարութիւնը և անհաւասարութիւնը, որ Աստուած իր ուզած կերպովը սահմաներ է մարդոց մէջ, առանձին նպատակ ունեցած է, և ի՞նչ է:

8. Ցոյց տուր, առաքեալը ի՞նչ օրինակով է բացատրում փոխադարձութեան այդ օրէնքը:

9. Հաւասար պարգևներով մարդիկ մէկ մէկի հետ միացնելովը ի՞նչ նպատակ ունէր:

10. Հաւասարութեան սկզբունք ասելով ի՞նչ ես իմանում:

11. Իւրաքանչիւրի հաւասարութեան սկզբունքը ազատութեամբ վայելելու մէջ չափ դրած է Աստուած, և ո՞րն է:

12. Իւրաքանչիւրի հաւասարութեան սկզբունքը յարգելու համար Քրիստոս Տէրն մեր ի՞նչ օրէնք դրած է:

13. Այդ օրէնքով իրաւունք ունի՞ր ամէն մէկը ամէն բանի մէջ միմիայն իր օգուտը մտածել. — ընչո՞ւ:

14. Մեր հանգստութեան համար, այլոցը խափանելու իրաւունք ունի՞նք:

15. Ընկեր ասելով ի՞նչ ես իմանում:

16. Բացատրէ Սամարացոյ առակը. և նորա իմաստը թէ ինչ կուզէր հասկացնել մեր Տէրը:

17. Եթէ մէկը փոխադարձութեան կանոնին հակառակ մեղ հետ վարուի. կամ մեղ չարիք հասուցանէ. մենք ի՞նչպէս վարուելու ենք նորա հետ:

18. Ասա, Պօղոս առաքեալի տուած բարոյական պատուէրը:

19. Ասածներիցդ ի՞նչ հետեութիւն կարող ես հանել:

ՅՕԴ. Բ.

ՊԱՐՏԻ ԵՒ ԻՐԱՅԻՆՔ

ԾՆՈՂԱՅ ԱՌՈՐԴՈՒՄ:

1. Մանուկը երբոր ծնումէ, նոր աշխարհք է գալիս, բոլորովին անզօր է լինում իր վերայ մտածելու, իր անձը հոգալու և իր կեանքը վտանգի գէմ պատտապարելու մասին. բոս որում այս ամէնը իմանալու և հոգալու համար հարկաւոր է նրան մարմնայ զբաղմունք:

ճարաց հանձնար, Գիտութիւն և Բարոյական իշխանութիւն, որոնցից զուրկ է այն հասակում :

2. Մանկութեան այն հասակից սկսած մին և զարգանալը, նորա այս կարեւոր պէտքերը հոգում են ծնողները՝ մատակարարելով նոցա սնունդ՝ զարգանալու համար, զգեստ՝ ցրտից և օդոց վտանգաւոր ազդեցութիւնից պաշտպանելու համար, դաստիարակութիւն՝ երկրաւոր աշխատութեանց մասին հիշողութիւն և կարողութիւն ունենալու համար, և ամենից աւելի գիտութիւն և ուսումն՝ միտք զարգացնելու և յիշողութիւնը զօրացնելու համար, որոնք կատարելու մասին դեռ անզօր լինելով, այս ամէնը պարտաւորապէս կատարում են նորա ծնողները. և ահա այս է պատճառը որ ամէն պէտքերում իբրեւ ընազգումով մանուկները դիմում են ծնողաց ամենայն վստահութեամբ :

3. Բնութեան օրէնքով ծնողաց պարտաւորութիւնը ծանրանում է առաւելապէս այն պարագայի մէջ, որ նա իր օրգւոյ ոչ միայն սնուցանելու և խնամելու մասին պիտի հոգայ, այլ և նորա մարմինը փիզիքապէս պիտի

կրթէ հետզհետէ քոռաբլին աշխարհութեանց վարժեցնելով, որպէս զի կարող լինի չափահաս եղած միջոցին ամեն դժուարին պարագայից մէջ տոկունութիւն և արիական համբերութիւն ունենալ, մարմնաւոր կամ ծառայական աշխատութեանց մէջ կարգ ու կանոն պահպանել և գլխաւորապէս տնտեսագիտութեան հմտութիւն, որ կարող լինի գիտենալ չափաւոր լինել թէ ուրիշ խելու, թէ էնչապաւարտութեան, դժուարի, զրաւճանալու, արախանալու, և արդիւն մեջ :

4. Նորա միտք լուսաւորելու համար հարկաւոր է ճարտարական իշխանութիւն տալ, որ կարող լինի վարժութիւն ունենալ խորհելու, Խօսելու և գէպքերի վերայ քառադասութեան մէջ : Նրան հարկաւոր է նաեւ արհեստի և առեւարական գործերու մէջ հմտութիւն ունենալ, որ կարող լինի թէ իր կեանքը ապահովել և թէ իր կենաց փոխարին երջանկացնել :

5. Մտաւորական կրթութիւնը մանկութեան հասակից հարկ է սկսել, բայց միշտ նոցա Բնաւորութիւնը և մտաց ընդունակա-

Ընդհանուր ի նկատի ունենալով. վասն զի մոտա-
րական կրթութեանը, որ նորա բարոյական
կենաց հիմքն է, առաւել ուշադրութիւն
դարձնել հարկաւոր է. սոյն պարագայիս մէջ,
որ ոչ մանկանց աշխատութիւնը և ոչ ծնողաց
հոգատարութիւնը ի զուր անցած չլինի, այլ
արդիւնաւոր է այն, ինչ որ մանկան ցանկալի
է, և ինչ որ իրենք կամենում են:

6. Մոտադրական կրթութեան մէջ մա-
նուկը ինչ տպաւորութեան ենթարկուի,
թէ բարութեան և թէ չարութեան, թէ
առաքինութեան և թէ մոլութեան, նոյնը
կունենայ և ի գործ կրնէ աշխատել իր
կեանքում: ղետի պիտի նկատեն ծնողները
թէ որ իրենք անկարող են դատարարակեղծ
մասին յանձնել նորան, որ բարւոյք և բարո-
յապէս դատարարակեղ գիտէ. բայց միշտ
զգուշանալով դատարարակին, որ լինի խո-
հեմ և բարոյականութեամբ զարգացեալ.
առանց որոյ անօգուտ է մոտաւոր
կրթութիւնը և թէ դատարարակութիւնը:

7. Պէտք է ուսուցանել մանուկին և ժա-

մանակի յարգը, և զայն օգտակար կերպով
ի գործ դնելու կարեւորութիւնը. այլ և հաս-
կացնել նորան և ուսման օգուտը, որպէս զի
սիրով վառուի դէպ ի ուսումն, և դէպ ի
աշխատանքութիւնը:

8. Բարոյականութիւնը թէ և խրատով է
աւանդում. բայց հարկաւոր է կցել խրատի
հետ նաև աշխատանք օրինակներ: Այն օրինակ-
ները, որ մանուկին արվում է, գլխաւորը
և օգտակարը՝ ծնողաց անձնական օրինակն
է. քանզի առաւել ազդու կնիքործեն մա-
նուկի վերայ ծնողաց խրատները, երբ որ
աշխատանք օրինակով աւանդուին:

Մինչև հիմայ խօսեցանք այն բարոյական
պարտուց վերայ, որին ծնողները բարոյապէս
և բնականապէս ենթարկուած էին որդւոց
նկատմամբ: Այժմ՝ խօսենք այն պարտուց
վերայ, որ վերաբերում է Աստուածաշնորհա-
ւորութեան, և եղբայրսիրութեան կամ բնակեցի-
րութեան, որ ուսուցանելու են ծնողները նոյն
կրթութեան միջոցին:

9. Աստուածաշնորհաւորութեան և բնակեցի-
րութեան

Թեան ուսումն աշխատեալ տարաբերելու է մանուկի մտաց մէջ, որ իմանան համազմամբ թէ այս պարտուց մասին պատասխանատու են Աստուծոյ այն չափով, ինչ չափով պատասխանատու են իրենց բարոյական կեանքի և այլ պարտուց մասին, և թէ այս պարտուց կատարելէն կախուած է նոցա յաւիտենական կենաց վիճակը:

10. Այս ուսումն պէտք է աւանդել Աւերք Գրոց մէջ բովանդակուած կանոններով աւսրաններով:

Որպէսզէն աստուածապաշտութիւնը կատարուի է աղօթում և քարեպոչական գործքերով, ուստի ուսուցանելու է թէ ինչպէս պէտք է աղօթել, և թէ ինչ օգուտ ունի կանոնաւոր աղօթելը: Այս ուսումն աւելի լաւ կտպաւորի մանուկի սրտումը, եթէ ծնողները աւանդեն իրենց հետ աղօթել թաւով, նաև իրենց բարեպաշտական գործոց հառաքելը:

11. Զանալու են, որ նոցա մտքում չարմատանան մոլի սովորութիւններ, որք են հպար-

տութիւն, կամակորութիւն, չարամտութիւն, նախանձ, վրէժինդրութիւն, անգթութիւն, բարկութիւն, ստախօսութիւն, խարդախութիւն և սոցա մերձաւոր մարդութիւններ, բայց եթէ այս մոլութիւններէց մի քանիսը նկատելու լինին նոցա վերայ, քանի որ դեռ նոր են Զանալու են արմատախիլ անել: Որովհետեւ ամեն մոլութեան, երբ որ նոր է՝ հեշտութեամբ դիմադրելու կարող ենք, բայց երբ որ քանիցս կրկնելով գործածուին, ու մեր անհոգութեամբը ժամանակ տնցնի վրան, բնութեան մէջ հաստատութիւն կգտնի, և ամէն ճգանց կգիմադրէ:

12. Ասացինք որ բարոյականութիւնը օրինակով ու խրատով պիտի աւանդուի, ուստի հարկաւոր է խրատի հետ այնպիսի օրինակներ տալ որ մանուկները կրթութեան օգտակար լինին:

13. Այն ծնողները որ իրենց վերայ ցայտուած անձնական օրինակին հակառակ խրատներ են տալիս, կամ ասուած խրատը իրենց վարուց և բարուց հակառակ է, պէտք

է գիտեան, որ մանուկները բնութեամբ խրատը զանց անելով, միայն օրինակին կը հետեւին:

14. Մանուկ տղայոց բարոյականութեան լաւ և վատ լինելը, ինչպէս որ ծնողաց քայականութեանց կախումն ունի, նոյնպէս և բնկերներէ, ուստի ծնողները այս մասին հսկողութիւն պիտի անեն իրենց որդւոց վերայ, որ բարոյականութիւնից զուրկ տղոց հետ չբնկերանան, յարաբերութիւն չունենան. և վնասակար ու բարոյականութիւնը խանգարող տեղեր չյաճախեն, որովհետեւ շատ հեշտութեամբ այնպիսի տեղերի տեսարանները մանկան միտք իրենց կարպ են գրաւել:

15. Կլիաւնորապէս ամենայն ծնող հոգ պիտի տանի որ որդւոց հետ մի օրինակ յարաբերութիւն ունենայ, թէ սիրոյ և թէ այլ հանգամանքների նկատմամբ, ու նոցա հետ արդարութեամբ և անպարտութեամբ վարուին. որպէս զի որդւոց մէջ մէկ մէկի գէմ հակառակութեան, ատելութեան և նախանձու գրգռւ չյարուցանեն, այլ սիրով և խաղաղու-

թեամբ կենցաղավարյին: Այս տեսակ ծնողական վարմանց օրինակ ունիմք Յակովբ նահապետը, որ իր որդւոց հետ մի օրինակ չվարվելով, կամ Յովսէփը միւս եղբայրներից գերադասելով «եղջ և խնամոց մէջ անհաշտելի ատելութիւն սերմանեց նոցա սրտում»:

ՅՈՒ. Գ.

ԻՐԱՒՈՒՆՔ ԾՆՈՂԱՅ

Մինչև հիմայ խօսեցինք թէ ծնողները ինչ պարտքեր ունին գէպ իրենց որդիքը, այժմ պիտի խօսինք ծնողաց իրաւանց վերայ, որ բնութեան և Աստուածային օրէնքով ունին որդւոց վերաբերութեամբ:

1. Ինչպէս որ ծնողաց պարտականութիւնը մեծ են որդւոց մասին, նոյնպէս և նոցա իրաւունքը բացարձակ կերպով անկախ և անհալաւանելի են որդւոց վերայ: Ծնողքը իրենց մանուկներին բարոյապէս զատախարակելից յետոյ, նոցա իրաւունքն է որդւոց թէ գործքերը և ծախքը կարգաւորել և նոցա քա-

դոքական կեանքում կառավարելու կերպերը քննել. թէ ի՞նչ ընկերութեան կամ մարդոց հետ յարաբերութիւն ունին:

Իրաւունք ունին որդւոց վերայ գործածել և այն միջոցները, որով կարելի կլինի նոցա սրտում ծնողական կամաց հնազանդել — օրէնքը հաստատել:

2. Բայց այս իրաւունքները գործ դրած միջոցին պիտի նկատեն, որ միմիայն որդւոց բարեկեցութեան և բարոյական բարուց և վարուց ուղղութեան համար լինին և ոչ թէ կիրք յագեցնելու կամ լռխանութիւն բանեցնելու համար, որ վատ և վնասակար հետեւանաց ծնունդ կարող է արտադրել որդւոց սրտի մէջ: Այս մասին խստիւ պատուիրում է Աւաքեալը « Հայրեր, ձեր որդիքները մի զարաջնէք, ոչ իրատեցէք Տիրոջ երկիւղով և իմաստութիւնով »: Եփե՝ 2. 4:

3. Ինչպէս որ ծնողաց պարտաւորութիւնները Ժամանակաւոր են, այնսինքն մինչև նոյա (տղայոց) հասակ առնելը, նոյնպէս և իրաւունքը:

4. Հայրական իրաւունքը պիտի տիրէ որդւոց վերայ քանի որ տղայ են. բայց երբ նոքա ի չափ կատարելութեան հասնին, և իմացական զօրութիւնը նոցա մէջ կատարելապէս աճի մինչև կարող լինին նոքա իրենց պաշտպանել. կենցաղական որ և իցէ զէպքերում կամ իրենց բարոյականութեանը ուղղութիւն տալ. այնուհետև ծնողաց թէ պարտականութիւնը և թէ իրաւունքը հետզհետէ կքիչանան:

5. Կան այնպիսի ծնույներ, որ անկարող լինելով որդւոց դաստիարակել, պարտաւորուած յանձնում են ուլոյ (ուսուցչաց), ուստի ուսուցիչները ևս նոյն պարտքը և նոյն իրաւունքը ունին տղայոց վերայ ինչպէս ծնողքը, վասնորոյ և պատասխանատու են նոցա ուսման և կրթութեան կատարելութեան մասին թէ Աստուծոյ առաջ և թէ հասարակութեան:

ՀԱՐՑԱՌՈՒՆՔ.

1. Ի՞նչ է պատճառը, որ մանուկները ծնողաց խնամքին կարօտ են լինում:

2. Բացատրէ տղայոց պակասութեան այն պարագաները, որ ծնողք պարտաւորուած են հոգալ:

3. Ընդհանրապէս ծնողաց պարտքը ի՞նչ է:

4. Թէ որ ծնողքը անհոգ լինին ու թող տան, որ տղայքը ծուլութեամբ և դատարկ կեանք անցուցանելով մեծանան, չափահաս լինին՝ առանց ապրելու կամ վաստակ անելու կերպը ուսուցանելը, նոցա բարե՞ք արած կլինին:

5. Ծնողաց այսպիսի վարմունքը ինչ հետեւութիւն կունենայ:

6. Օրինակ տուր:

7. Հեղի քահանայն իր տղոց վատ արարմունքը չյանդիմանելու համար, տղայքը ինչ վիճակ ու վտիճան ունեցան, և ինքը Հեղին ի՞նչ պատիժ ընդունեց Աստուծոց:

8. Եթէ տղան ուսումն կամ արհեստ սորվել չկամենայ, ու ծնողքը անհոգ լինին, տղայոց ապագայի նկատմամբ օգուտ արած կլինին թէ վնաս:

9. Ընչու — բացատրէ անկիրթ տղայոց վարքը և կեանքը:

10. Օրինակ տուր տեսածներիցդ, ի՞նչ կխորհես այն տղաքների վերայ, որ կամ ծնողներին անհնազանդ մնալով, ոչինչ ուսմունք սորված չեն. կամ ծնողած անհոգութեան պատճառաւ անառակութիւն գործելը ունակութիւն արած են:

11. Ծնողները պարտակա՞ն են հետամուտ լինել իմանալու համար, թէ իրենց որդիքը ինչ կանեն. ժրութեամբ կաշխատեն ուսման և բարոյականութեան մէջ, թէ ծոյլ են:

12. Ո՞րը շատ յարգի պիտի լինի ծնողներին, որդւոց դաստիարակութիւնը, թէ մեծ հարստութիւն ժառանգութիւն ձգելը:

13. Ո՞րը աւելի օգտակար է տղայոց, ուսմունքը և աշխատութեան վարժ լինելը, թէ հայրենական հարստութիւնը:

14. Ընչո՞ւ. — օրինակ տուր՝ տեսածներդ կամ լսածներդ բացատրելով:

15. Եթէ տղան ուսումնարանի դասերում ծոյլ է, անհանգիստ է, կամ վատ պակասութիւնների նշաններ է արտայայտուում նորա վերայ, պարտակա՞ն է դաստիարակը ծնողաց յայտնել՝ թէ ոչ:

16. Ծնողները ի՞նչ միջոցներով պիտի կրթեն իրենց որդիքը. որպէս զի օգտակար լինի:

17. Աւելի ի՞նչ հարկից ստիպուած պիտի աշխատեն՝ որ իրենց որդիքը կրթուած լինին բարոյական ուսման մէջ:

18. Մի՞թէ անառակ և անբարոյական տղայքը իրենց ծնողաց անարգանք են:

19. Օրինակով բացատրէ:

20. Թէ որ ծնողները իրենց որդիքը մեծացնեն ա-

ռանց առ Աստուած պարտականութիւնը ուսուցանելու, լաւ արած կլինին:

21. Ընչո՞ւ.— Բացատրէ վնասները:

22. Եթէ մի տղայ ծնողաց խրատները արհամարհէ, և խրատուելու մասին անբաւականութեան նըշաններ ցոյց տայ, ի՞նչ պիտի մտածենք այնպիսի տղայի մասին:

23. Բացատրէ, աւելի ո՞ր բաները ուսուցանելում մեծ հոգ պիտի ունենան ծնողքը:

24. Ծնողները ի՞նչ կերպ պիտի բռնեն, որ իրենց խրատը տղայոց վերայ ներգործութիւն ունենայ:

25. Աւելի ի՞նչ մասին զգուշութիւն պիտի ունենան, որ տղայքը չարութիւն չսորվին:

26. Լաւ կանեն այն ծնողները, որ իրենց որդւոց մէջ սիրոյ և խնամոց խտրութիւն կդնեն:

27. Օրինակ տուր:

28. Բացատրէ, ծնողները իրենց պարտուց հետ ի՞նչ իրաւունքներ ունին որդւոց վերայ գործադրելու:

29. Այդ իրաւունքները մշտական են՝ թէ ժամանակաւոր:

ՅՕԴ. Դ.

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՐԱՆՈՒՆՔ

ՈՐԴԻՈՑ ԱՌԾՆՈՂՍ.

1. Որդիք, ըստ որում մանկութեան ժամանակից ծնողաց այնչափ խնամքը վայելած են մինչև կատարելութեան հասակին հասնելը, Աստուածային օրէնքով ունին նոյնպէս պարտք և իրաւունք առ ծնողս:

Ա. Նոցա առաջին և գլխաւոր պարտքն է հնազանդութիւն ծնողաց, որ պիտի ցոյց տան սիրով և յօժարութեամբ, ունկնդիր լինելով նոցա խրատներին, որ իրենց բարոյական և բարեկեցութեան օգտի համար խօսում են, ևս և սիրով և յօժարութեամբ կատարել այն հրամանները, որ վերաբերում են որդիական ծառայութեան: Բայց պէտք է՝ նըկատել, որովհետև կրօնական պարտաւորութեամբ Աստուծոյ հրամանը և պահանջմանը գերի վերայ բարձր են ծնողաց հրամաններից և պահանջմաններից, ուստի եթէ ծնող-

ները այնպիսի հրաման կամ պահանջմունք առաջարկեն, որ խղճի և աստուածային օրինաց հակառակ են երևում, թէպէտ նոխադասելի պիտի համարեն Աստուծոյ հրամանին հնազանդելը և նորա պահանջմունքը կատարելը, բայց իրաւունք չեն կարող ունենալ ծնողաց հակառակելու. իսկ եթէ այնպիսի դէպքերի անհնազանդ լինելու պատճառաւ հետեւանքներ յառաջ գան ծնողաց կամքով, «իբրև և համբերութեամբ պէտք է տանել»:

Բ. Պատիւ և ձեռնարկանայ յարգանք ընծայել, այս պարտականութիւնը Աստուած օրէնքով է աւանդում. «պատուէ քո հայրդ և քո մայրդ, որ քեզ բարիք լինին, ու երկրի վերայ լաւ ուրախ, օրեր ունենաս, որ քո Տէր Աստուածը պիտի տայ քեզ»:

Պատուել և մեծարել բառերը, առանձին պարտականութեան է ենթարկում մեզ, որ երկրիս վերայ ամէն սիրելիներից ու մեծարելի անձինքներից գերազոյժ կերպով պատուենք և մեծարենք մեր ծնողները, նաև մեր անձից աւելի. բայց ստոր քան այն մե-

ծարանքը, որ Աստուծոյ ենք նուիրում: Ծնողաց պատուած կլինինք: Երբ նոցա յիշատակը անջնջելի ունենանք մեր սրտում, իսկ մեծարած՝ երբ ամէն տեղ պատուաւոր կերպով խօսենք նոցա վերայ, և զգուշանանք որ մեր վարոյց անկարգութեամբ նոցա անուան յիշատակին անպատուութիւն չբերենք:

Այս պարտուց հետ կցօրդ է և ծնողանքութիւնը, որ որդիական սէր է կոչում. և պահանջում է որ մենք ունենանք մեր ծնողաց վերայ՝ նոցա ուրախութեան և երջանիկ բարօրութեան պատճառ լինելով:

Գ. Հագագարութիւն, որ նոցա ծերութեան հասկում, կամ անձնական կարողութիւնից զուրկ եղած միջոցին պիտի նպաստաւորենք, որքան կարող ենք, որ նոքա հանգիստ ու երջանիկ մնան, առանց մի և որ իցէ անձնական շեղութիւն ունենալու:

Այս պարտուց կատարումը փոխարինական է, ինչպէս նոքա մեր տկար և անզօր հասկում միշտ և անպակաս իրենց ինամքը և հոգատարութիւնը չխնայեցին, և շատ ան-

գում անյնապէս ինքնին անելով կատարեցին և նոյն պարտաւորութեամբ ենք փոխարինել նոյն:

Ապերախտ է համարում Սուրբ Գրքը այն որդիքներին, որ իրենց ծնողներին ծերութեան կամ հիւանդութեան վիճակում, անխնամք կ'իթողնեն: Պօղոս՝ առաքեալը այս մասին գրում է, «ով իրեններին (ծնողաց) մանաւանդ թէ ընտանիքներին խնամք չտանի հասարակեցութեան համար է. և անհաւատներէից աւելի չար է»: Ա. Տիմ. Ե. 4: Թէև ստոյգ է, որ Աստուած կարողութիւնից աւելի բարձր ծառայութիւն չէ պահանջում մարդուց, բայց այս պարտուց մէջ չենք կարող արգարանալ Աստուծոյ մօտ. քանի որ մեր անձնական հաճոյքները կատարելու միջոցներ կարողանում ենք գտնել առանց ընտանեաց խնամքը կարճեցնելու:

Արդ՝ թէ որ այս պարագայիս մէջ մեր անձնական հաճոյքների համար արած անպէտք ծախքերը խնայենք, և նոյն օգուտն ունենանք, երբէք դժուարութիւն չենք ունենար:

Խոհեմ և բարեսիրտ մարդիկ ամէն ժա-

մանակ այս մասին կ'իտրհի, և ամէն պարագայի մէջ իր ծնողացը սրգիական «էք և յարգանք» ցոյց տալու պարտուց պարտազանց չի լինիր:

Իսկ ամբարիշտ և ապերախտներն են միայն, որ ծանր բեռ են համարում ծնողաց ծերութեան և անկար վիճակի մէջ անելիք խնամքը: Մարկ. Ե. 9—13:

2. Այս տեղ հարկաւոր ենք համարում որդւոց պարտքերի մասին Սուրբ Գրքի մէջ գրուած պատուէրները գտնել, որ գիտենայ ամէն ողայ թէ որդւոց հնազանդութիւնը, պատիւ և մեծարանք տալը ինչ օրհնութեան և բարեաց աղբիւր են լինում. իսկ անհնազանդութիւնը և ապերախտութիւնը՝ ինչ չարեաց, անէծքի և թշուառութեան: «Ո՛րդիք ձեր ծնողաց հնազանդ եղէք տիրոջ հրամանաւ, որ այն է արժանի. որ քեզ լուրինի ու յաջող օրեր ունենաս երկրի վերայ»: Եփե. 2. 1—3: «Ո՛րդեակ Հօրդ բարի կըրատներին ականջ դիր և մօրդ դրած օրէնքը մի՛ մերժիր. նրանք թող գլխիդ պսակը լի-

նին, և պարանոցիդ ոսկեղէն զարդը: Ա. 8—9: «Ո՛րդիք, ամէն բանի մէջ հնազանդ եղիք ձեր ծնողներին, ընչու որ Տիրոջ առաջ հաճելին այն է:» Կող. Գ. 20:

«Անիծեալ լինի նա, որ իր հօրը և մօրը հայհոյում է»: Բ. Օր. Իէ. 16:

«Նա որ իր հօրը ծաղրում է, և իր մօրը անարգում է, ձորերի տգումները պիտի հանեն նորա աչքերը»: Բ. Օր. Զ. 16:

«Հնազանդ որդին պիտի օրհնուի. անհրաժեշտ պիտի կորչի: Հօր օրհնութիւնը որդւոց տունը հաստատում է, իսկ մօր անէծքը կործանում է»: Իմաստ:

Որանք են Սուրբ Գրոց մէջ աւանդած օրհնութիւնները և անէծքները. հնազանդ և անհնազանդ, լաւ և ապերախ որդւոց համար. սրանից հետեւեալ գիտելիքները քաղելով ըզգաշութեամբ և Աստուծոյ երկիւղիւ պիտի կատարենք:

Ա. Թէ ծնողաց հնազանդութիւնը կրօնական պարտ լինելով՝ անհրաժեշտ է որ կատարենք. որին զանցառու եղողները, Թէ Աստուծոյ

և Թէ մարդոց մօտ անարգուած յանցաւոր են:

Բ. Թէ ծնողաց անհնազանդութիւնը ուղղակի Աստուծոյ է վերաբերում, որոյ պատճառաւ նորա բարկութիւնը իրաւամբ հաստատում է մեր վերայ:

Գ. Թէ անհնազանդութիւնը ու ապերախութիւնը պարտաւորութիւն չեն: Որ պիտի հասնին մեր վերայ կամ չափահաս եղած միջոցին, կամ ծերութեան օրերում:

ՀԱՐՑԱՌԻՆՔ.

1. Թէ որ ծնողները որդւոց նկատմամբ պարտքեր ունին կատարելու և իրաւունքներ ունին գործադրելու, որդիք ևս ունի՞ն նոյնպէս պարտք և իրաւունք ծնողաց նկատմամբ:

2. Որո՞նք են, բացատրելով, ծնողաց պարտքերը:

3. Թէ որ ծնողքդ մի բան հրամայեն անելու, և ուրիշը խրատէ որ չանես, որի՞ն հնազանդելու ես:

4. Եթէ ծնողացդ արգելած բանը ուրիշը թելադրէ քեզ որ անես, ո՞րի խօսքը պիտի յարգես:

5. Թէ որ ծնողքդ Աստուծոյ օրհնքի դէմ մի բան հրամայեն, պարտակա՞ն ես կատարել Թէ ոչ:

6. Թէ որ համոզուած ես, որ ծնողքդ դժգոհ են, պէ՞տք է նոցա յարկել և խօսքը լսել:

7. Եթէ ծնողքդ անպատիւ եղած են իրենց գործքերովը, և հասարակութիւնը արհամարհանօք է խօսում նոցա մասին, դու ի՞նչպէս պիտի վարուիս ծնողացդ հետ:

8. Թէ որ ծնողքդ մի պակասութեան մէջ տեսնես, քոյ պարտքդ ի՞նչ է, նոյն միջոցին հրատարակել թէ ծածկել:

9. Նոյ նահապիտի Քամ որդին հայրը ծաղրելի ցուցանելու համար նորա մերկութիւնը եղբարցը յայտնելով՝ լաւ արա՞ւ թէ ոչ:

10. Ընչո՞ւ, ի՞նչ պէտք է անել:

11. Այսպիսի գործքերը Աստուծոյ հաճելի կարող են լինել. կամ Աստուծոյ ըր օրէնքի դէմ են:

12. Դիցուք թէ մի տղայ իր ծնողներին ոչ սիրում է, և ոչ յարգանք է տալիս նոցա խիստ բնաւորութեան պատճառաւ, տակաւին պարտակա՞ն է նոցա խօսքին հնազանդել:

13. Բացառիկ՝ որդիքը ի՞նչպէս պիտի վարուին ծնողաց հետ, նոցա ծերութեան և չքաւորութեան միջոցներում:

14. Ծնողաց անհնազանդ եղող տղայն՝ քանի՞ յանցանք գործած կլինի:

15. Իսկի՞ն թագաւորի տղայոց ընդ էր որ անհնազանդ գտնուեցաւ, և ի՞նչ հետեանքներ ունեցաւ:

16. Ի՞նչպէս պատժուեցաւ:

17. Սուրբ Գրոց մէջ կ'ընչես պնակիսի մի բարի մարդ, որ իր տղայոց չարութիւնը չպատժելու համար ինքը պատժուեցաւ:

18. Ասա այն խօսքերը որ Սուրբ Գրոց մէջ յիշուած է հնազանդ և անհնազանդ որդւոց համար:

19. Բացատրէ այն հետեանքները որ պիտի ունենան նոքա՝ իրենց հնազանդութեան և անհնազանդութեան պատճառաւ:

20. Աշակերտը իր վարժապետին ևս հնազանդել պարտակա՞ն է:

21. Դիցուք թէ վարժապետը անտարբեր է դէպ ի տղայոց կրթութիւնը՝ տակաւին յարգել պէ՞տք է:

22. Ի՞նչ զգացմունք պիտի ունենաս երբ տեսնում ես՝ որ աշակերտը վարժապետի հետ լաւ չէ:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԻ ԱՆՉՆԱԿԱՆ ԱՅԱՏՈՒԹԵՒՆ

ԱՆԲԱՅ, ԹԵ, ԻՆՁՊԵՍ ԳՈՐԾԱԾԵԼՈՒ ԵՆ:

1. Աստուած մարդուս ստեղծման ժամականին տուած է ինքնիշխան, անձնական ա-

զատութիւն, որոչէս զի իր մարդկութեան սեպ-
հական եղած պարգեւները, մարմնոյ անգամ-
ները, մտքի հանճարը, սրտի բաղձանքը,
խիղճը և զատողութիւնը ուղած կերպովը
գործածէ:

2. Ամէն մարդ այս ազատ հանգամանք-
ներով իրաւունք ունի իր ուղած ուսմանքը,
արհեստը, կրթութիւնը սորովել. ճշմարիտ
կործածը խօսել, մտքի ծնունդը այլոց հա-
ղորդել, շարժել գործել և այլն: Միայն
իր ամէն ազատ գործողութեանց մէջ պար-
տական է նկատել, որ ընկերեւեւանց հակա-
ռակը չգործէ, և նորա իրաւանց գործադը-
րութեանց արգելք չլինի: Այս է աստուա-
ծային այն սահմանը, որ մարդուն իբրեւ պար-
տաւորիչ օրէնք տուած է որպէս բանաւոր և
խոհուն էակի:

3. Բոյց այս պարագայի մէջ բացառու-
թիւն են կազմում հանգիւսները. որ թէ և իբ-
րեւ մարդ նոյն ազատութեան սկզբունքը ու-
նին, բայց որովհետեւ դեռ նոցա միտքը այն-
քան վարդապետ չէ, որ կարող լինին չորն

ու բարին որոշել. և գործոց մէջ ընտրու-
թիւն անել իրաւանց յարգութեան մասին.
ուստի նոցա մարդկութեան ամէն իրաւունք-
ները ենթարկուած են ծնողաց իրաւանց.
վասնորոյ և տնանց ծնողաց հաճութեան
ինչ էլ որ անեն, յանցաւոր են:

4. Ծնողները ինչպէս պարտական են որդ-
ւոց վերայ խնամք ունենալ, նոյնպէս և պար-
տական են նոցա Բարոյական կէսայ, Բնա-
շահեան և Գործոց վերայ հսկել, քանի որ
անչափահաս են, և ընկերական կամ հա-
սարակական կենաց հանգամանքների մասին
հարկաւոր տեղեկութիւններ ուսումնասի-
րած չեն. քանի որ տկար են որ և իցէ մարդ-
կային գործոց, չարի և բարւոյ, վնասակարի և
օգտակարի մէջ զանազանութիւն գնել:

5. Ծնողները իրենց որդւոց համար պա-
տասխանատու են Աստուծոյ և ընդհանուր
մարդկութեան առաջ՝ նոցա բարոյական և
մտաւորական կրթութեանց մասին. վասնորոյ
և պարտաւորուած են աստուածային օրէն-
քով, որ նոցա թէ կենաց ապահովու-

Թեան և թէ բարոյականութեան վերայ
 հակին: Նոցա բնաւորութեանց համեմատ ու-
 տումն կամ արհեստ սորվցնելով, և մարդ-
 կութեան պահանջած կատարելութեան մա-
 սին պէտք եղածը ուսուցանել, որք են ճշմար-
 րախօսութիւն, խոսքմանց կամ դաշմանց մէջ
 հասարակութեան, անասն և բարդ համբա- ու-
 նեմալու փութաջան լինիլ, և նոցա արժէքը
 գնահատել գիտնալու, (որոնց վերայ պիտի
 խօսենք առանձին գլուխներով:)

6. Եթէ նոքա (ծնողները) անկարող են ի-
 րենց մարմնական հանգամանքների պատճա-
 ռաւ այս կարգը պահպանել որդւոց դաստիա-
 րակութեան նկատմամբ, հարկաւորագէտ
 պարտաւոր են այլոց յանձնել, միայն թէ նո-
 քա լինին բարեբաւոյ, խոհեմ, աստուածա-
 վախ, մասնագէտ և համեատ կենցաղաւա-
 րութիւն սիրող անձինք:

ՀԱՐՑԱՌԻՆՔ.

1. Թէ որ ամեն մարդ ունի անձնական ազատու-
 թիւն, ի՞նչպէս գործածելու է:

2. Իրաւունք ունի՞ մէկը այլոց ազատութեան վե-
 րայ բռնանալ:

3. Ծնողները իրաւունք ունի՞ն իրենց որդւոց
 ազատութեան վերայ բռնանալ քանի որ չափա-
 հաս չեն:

4. Ծնողաց իրենց որդւոց ազատ իրաւունքներին
 տիրելը մինչև ե՞րբ կուէ:

5. Ի՞նչ պատճառաւ, ծնողները իրաւունք ունին
 որդւոց ազատութիւնը իրենց հսկողութեանցը են-
 թարկել:

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԱՆՁՆԵՎԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ ԿԱՐ ԵՍԿՈՒԹԻՒՆՔ.

1. Առ հասարակ մարդիկ ճանաչուում են իրենց
 անձնական հանգամաններով. օրինակ, երբ որ
 հարկ է լինում մէկ մարդու մասին տեղեկա-
 նալ՝ յիշուում են նորա մտաց հանճարը. խոհե-
 մութիւնը և ուրիշ բարոյական ասպարհութիւնները,
 և նոցա համեմատ դասուում են նոքա իբրեւ
 խոհեմ, ճշմարտախօս, արդարաւէր, կամ

իրբե անմիտ. չարատէր, խորերոյ, ստախոս
 և լն:

Սորանից երևում է, որ մարգոս Համար
 տմեն բռնից աւելի թանկագին է անձնական
 հանգամանքը, քան զի նրանցով, բացայայտ-
 ւում են նորա քնն-նէան յապիւ-նի-նները, և
 լինում են միանգամայն նորա Համար աղբիւր
 բարեկեցութեան կամ թշուառութեան:

2. Որովհետեւ մարգոս ամէն յաջողութիւն-
 նը անձնական բարոյական յատկութիւնից
 կախումն ունի. ուստի անհրաժեշտ հարկա-
 ւորութիւն եմ համարում աւանձին յօգու-
 ածներով խօսել թէ ինչ են և ի՞նչպէս հարկ
 է ամէն մէկին իրագործել ընդթիւնը կատա-
 րելագործելու համար:

ՅՕԳ. Ա.

ՃԵՄԱՐՏԱԽՍՈՍՈՒԹԻՒՆ.

1. Մարդկային կատարելութեան գլխաւոր
 յատկութիւնը ճշմարտախօսութիւնն է. քլիւ-

տոնէական կրօնի պահանջն էլ այն է. մեր
 երկնաւոր վարդապետն Յիսուս Քրիստոս այս-
 պէս է պատուիրում. «Յէր այն՝ այն պիտի լինի և
 ոչն՝ ոչ: Ինչպէս որ հաւատարմութիւնը մար-
 դոց բարեկեցութեան պատճառ է, նոյնպէս
 և ճշմարտախօսութիւնը:

2. Ճշմարտախօսութիւնը կլերաբերի եր-
 կու ժամանակի մէջ կատարելիք գործողու-
 թեանց, ներկայի՝ որ խօսում կամ պատմում
 ենք մի որ և իցէ եղելութիւն, և ապագային՝
 որոյ մէջ կատարում ենք մեր խոստմունքները:
 Այս պարագաների մէջ ճշմարտախօսութիւնը
 շատ հարկաւոր է:

Ուստի մենք ևս ճշմարտախօսութեան ին-
 չութիւնը բացայայտ ցուցանելու համար եր-
 կու յօգուածի կըաժանեմք. խօսակցութեան,
 և խոստման կամ դաշնադրութեան:

1. Ճշմարտախօսութեան օրէնքը պահանջում է ճիշտ և «պոյգ» խօսել այն բանի վերայ որ ունին գիրներու մօտ խօսում ենք. թէ առանին և թէ հրապարակաւ. ուստի որ և իցե խօսակցութիւն, որի մէջ դիտում ունինք համոզել, հարկաւոր է որ մեր մտքի գաղափարը ճշմարտապէս հաղարդենք. կամ մեր գիտեցած եղելութիւնը իր պարագաներովը այնպէս ծանուցանենք որ կասկածանքի կամ կարծիքի տեղիք չունենայ:

Կմեղանչենք, երբոր ճշմարտութեան կերպարանքի տակ խաբէութիւն գործ գնենք, միտքներէս գնելով համոզել մեր ընկերին կամ հասարակութեանը այն բանի մասին, որ ճշմարիտ չէ. այլ կամ սուտ կամ կարծիքական է:

2. Ճշմարտախօսութեան օրէնքը, որ պարտաւորապէս պահանջում է խօսքի մէջ ճշտութիւն պահել, արգելում է խօսել.

Ա. Նախ այն բանի վերայ, որի մասին լաւ «էղէկ»-ն չունինք, և ճշմարտութեան ճշտութեան վերայ կասկածանքի մէջ ենք. որ եթէ իրրեւ ճշմարտութիւն խօսենք, աւելի սուտ խօսած կլինենք քան թէ ճշմարիտ: Սեծ ամօթ է, երբ որ մի բան պատմելից յետոյ նորա պարագաներից ստութիւնը յայտնի լինելու միջոցին, տեսլ թէ, ես այդ չգիտէի: Ուրեմն հարկաւոր է զգուշանալ, որ մեր խօսքերը նախապէս ստոյգ տեղեկութիւնից կազմած լինին. և եթէ հաւատարմաւ յայտնի չէ մեզ ճշմարտութիւնը, գէթ այնքան խօսենք սրբան գիտեմք, և այն՝ երկրայական մօօք և կարծեօք:

Բ. Արգելում է, որ խօսակցութեան նիւթ առած ճշմարիտ բանը այն կերպով և այնպիսի պարագաներով չը խօսենք, որ լսողին «խալ գաղափար տանք: Որ լինում է, երբ որ պատմած իրադրութեանց պարագաներից մի քանիսը ծածկում ենք, մի քանիսն էլ վտւիտխում իսկութիւնից, կամ մեծացնում կամ փոքրացնում: Կամ այն ձևով ենք

պատմում, որ ունենդիրը իր մէջ կասկածանք է յարուցանում:

Պատմած եղելութիւնը ամէն մասերով պարզ պիտի լինի, որ ճշմարտութիւնը ճանաչուի: Իսկ եթէ ճշմարիտ եղելութեան մէջ սուտ կարծիք յարուցանելու մտօք խօսիմք, իբրեւ ստախոս՝ յանցաւոր եմք:

Կան մարգիկ, որ ընկերական խօսակցութեան մէջ մի ճշմարիտ բան խօսելու ժամանակ մարմնոյ անդամոց զանազան ձևեր են տալիս. օրինակ, աչքը ծռել, ձայնը մի ուրիշ կերպ հանել, մատերը դարձնել. որպէս զի լսողը կատարելապէս հաւատք չընծայէ իր խօսքին, կամ պատմածի հակառակը իմանայ: Պէտք է գիտենալ որ ճշմարիտ բանը երկբայական դարձնելը ստութեան չափ մեղադրելի է:

Այլ քանզի մարդկային կեանքի մէջ կան այնպիսի դէպքեր, որ խոհականութիւնը ըստիպումէ լռել. կամ եթէ յայտնուի, ճշմարտապէս պատմելու վտանգը յայտնի տեսնելով հարկադրումէ կեղծել. ներելի է այնպիսի

դէպքերի մէջ խոհականութիւն բանեցնել՝ բարեսիրութեան նպատակաւ. անգիտութիւն խոստովանելով:

Աերջապէս պիտի լաւ գիտենանք, որ ճշմարտախօսութիւնը ընդհանուր պարտականութիւն է՝ օրինադրուած ամէնի համար ստուածային և քաղաքական օրէնքով, ուստի և հաստատ օրէնք պիտի սահմանենք մեր մաքումը, ինչ բան որ չգիտենք, կամ վերահասութիւն գործած չեմք, թէ որ աստիճան ստոյգէ, հարկ չէ որ իբրեւ ստոյգ պատմենք. այլ եթէ հարկադրուած լինենք, խօսելու ենք իբրեւ կարծիք, և ոչ իբրեւ ճշմարտութիւն: Քանզի բարոյական մտօք աւելի լաւ է կարծեօք խօսելը քան թէ ստութեամբ:

ՀԱՐՑԱՌՈՒՆՔ.

1. Մարդու գլխաւոր յատկութիւնը ո՞րն է.
2. Ճշմարտախօսութիւնը մեզանից պահանջող ո՞րն է.
3. Ճշմարտախօս լինելուց ի՞նչ օգուտներ կարող ենք ունենալ:

4. Ճշմարտախօսութեան օրէնքը ի՞նչ է պահանջում:

5. Ճշմարտախօսութեան օրէնքը ի՞նչ բաների մասին արգելք է դնում:

6. Ամեն եղելութիւն իր պարագաներովը հարկաւոր է պատմել ճշմարտութեան համար:

7. Ընչո՞ւ. բացատրէ, ո՞ր պարագաներն են որ պիտի չխօսենք. կամ կարծեօք պիտի խօսենք:

8. Այն եղելութիւնը, որ պարագաներովը չենք զիտել, ի՞նչպէս խօսելու ենք:

9. Կարո՞ղ ենք ստախօս ասել այն մարդուն, որ մի բանի մասին միայն ճշմարիտը չի խօսիլ:

10. Ընչո՞ւ. օրինակ տուր:

11. Ի՞նչն է ստիպում նրան նոյն բանին ճշմարտութիւնը չխօսելու:

12. Կարո՞ղ ենք խաբել ուրիշին՝ առանց ստախօս լինելու:

13. Ընչո՞ւ. օրինակ տուր:

14. Անանեան և Սափիրան, ո՞ր բանի մէջ սուտ էին:

15. Եթէ մէկը վարժեալ է և սուտ խօսելու մեջ, կարո՞ղ է արդարանալ այն մտօք՝ որ սուտ խօսելը իրեն սովորական եղած է:

16. Թե որ քո տէրը հրամայէ մի բանի մասին սուտ խօսելու, նորա հրամանը կարո՞ղ է Աստուծոյ առաջ քեզ արդարացնել:

ՅՕԴ. Գ.

ԽՈՍՏԱՌԻՆՔ

1. Խօսակցութեան մէջ պատահումէ որ մէկին խոստանում ենք այս ինչ բանը տալ կամ պարգևել. այս խոստմունքը որ մեր բարի զգացմունքից յառաջ է գալիս՝ ճշմարտախօսութեան չափով պարտաւորուած ենք կատարել: Որովհետեւ այս տեսակ խոստմունքը կցում է իր հետ և «պայտի» անկաշ-նիւնը. վասնորոյ ուր որ խոստմունքը անկաշեալ է, բարոյապէս պարտաւոր ենք անթերի կատարել:

2. Խոստմունքը պէտք է որ դիմամբ լինի, այսինքն յառաջագոյն մտածուած, ուրեմն հարկ է որ ճիշտ ինչպէս որ զիտաւորութիւն ունեցեր ենք, այնպէս անենք, որպէս զի որոշ կերպով հասկանալի լինի, և ոչ թէ երկրայեղի, որ չլինի թէ խոստման մէջ խաբէութիւն և ստութիւն խառնենք:

3. Որքան որ խոստմանց կատարումը անհրաժեշտ է, բայց կան այնպիսի պարագաներ,

որ խոստմունքը ճշտութեամբ կատարելու պարտաւորութիւնից ազատ են կացուցանում: Այս պարագաները հեռեւեալներն են:

Ա. Թէ որ խոստմունքը մեր կարողութիւնից բարձր բանի մասին է. օրինակ, խոստացեր եմք մէկին՝ որ ամէն կերպ դատի մէջ պաշտպանեմք իրեն, կամ խոստացերեմք տալ այն բանը, որ յառաջ ունէինք և այլն: Այսպիսի խոստմունքը մասամբ լռիք խաբէութեան կերպարանք ունի. և մեղապարտումէ խոստացողին այն բանով, որ խոստմունք անելու միջոցին նկատելու էր նաեւ հապարելւն հարելիս-նիւնը:

Մեր կարողութիւնից բարձր խոստմունքները՝ որ անկարելի է երեւում կատարել, զգուշանալու ենք խոստանալից, որ փոքր չընկնենք այլոց մօտ. իսկ թէ որ նորա անկարելի լինելը կանխաւ գիտէինք, և խոստացանք, մեզ ենթարկումէ խաբէբայութեան և ստախոսութեան յանցանքին, ուստի և պարտաւորութիւն է դնում օրէնքը, ակնկալողի ֆառը միայն հատուցանել:

Բ. Երբ որ խոստացեալ իրը արգելքի տակ է գրուած. օրինակ, խոստացեր եմք մի սուրտալ, չգիտելով, որ սուր կրելը մասնաւոր կարգադրութեամբ արգելուած է: Այսպիսի պարագայով ազատ եմք լինում խոստմունքը չկատարել: Այսպէս պիտի իմանանք նաեւ այն պարագան, որ իմանում ենք, թէ խոստացած քանը ստացողը ի ֆառ ընկերին պիտի ի գործ գնի. այս պարագայով դարձեալ խոստմունքը կատարելու պարտականութիւնից ազատ ենք:

Յ. Շատ անգամ պատահումէ, որ մեր խոստմունքը պատահում է լինում. այս պարագայիս մէջ խոստմունքը կցուած է պարագայի հետ. թէ որ պատճառը սալումէ. ազատ եմք խոստմունք կատարելից. օրինակ, մութացկանին խոստացեր եմք օգնել՝ նորա պատմած անցքը ստոյգ համարելով, բայց երբ ընդ հակառակին եմք իմանում, պարտական չեմք օգնելու:

Զ. Ինչպէս որ բանականութեան կանոնիւ խօսակցութեան մէջ ամէն իսօքը կշռելով պիտի խօսենք. որպէս զի ընկերը վիրաւորած

չլինենք, նայնպէս էլ սրարտաւոր ենք, որ և ինչէ խոստմունք մտ սուտթեամբ և գիտակցարար անել: Այա թէ ոչ՝ իբրև խոստմունքանց պիտի դատուենք:

ՓՈՔԻ ԻՆՉ ԷԼ ԴԱՇՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՅ
ԽՕՍԵՆՔ

1. Պատահում է, որ մեր խոստմունքը կայանում է մի լեւալի պայմանով, օրինակ— խոստանում ենք Կիրակոսին 50 մանէթ տալ՝ թէ որ այս ինչ ծառայութիւնը ի գլուխ հանի: Այս կերպ խոստմունքին, դաշնադրութիւն կամ դաշնագրեալ խոստմունք կասուի:

2. Դաշնագրութեան օրէնքը խոստման պէս պարտաւորել է, որով երկու դաշնագրեալ կողմերը սրարտաւորում են դաշնագրութեան համաձայն անթերի գործել: Իսկ եթէ մի կողմը իր դաշը կատարի, և միւս կողմը զլանայ, կամ թերանայ կատարելու մէջ, այն ժամանակ սրարտաւորած է լինում վնասը տուտել նա, որ դաշնագրութեան դէմ գործեց:

3. Դաշնադրը կարելի է երկու կողման հա-

ւանութեամբ միայն քակել, և այն ժամանակ երկու կողմն էլ ազատ են մնում պահանջից: Այս օրէնքը ընդհանուր է, որով սրարտաւորում ին ամէն մարդ, և զանցառուները ենթարկում են անջնայ և նախապաշար:

ՀԱՐՑՄՈՒՆԻ.

1. Խոստմունքը իր մէջ ի՞նչ հանգամանքներ է պահանջում:

2. Խոստմունքը բարի զգացմունքից յառաջ գալուն համար՝ անշուշտ պիտի կատարենք:

3. Ընչո՞ւ, խոստմունքը կատարելուն ի՞նչ պատճառ ունինք:

4. Թէ որ մէկին մի բան խոստանամ, ու այն ձեւով խոստանամ, որ անորոշ լինի, իմ խոստմունքս ինչ կասուի:

5. Ընչո՞ւ խորեական խոստմունք է ասում:

6. Մի մարդ, որ մէկին խոստմունքներ անելով ծառայցնէ, ապա խոստմունքին անհաւատարիմ կենալով՝ հակառակը գործէ, նա իր խոստմունքը ի՞նչ պէս կատարած եղաւ:

7. Երբ որ իմ կարողութիւնիցս վեր մի բան եմ խոստանում, ու չեմ կարողանում կատարել, միզապարտ կլինեմ: Ընչո՞ւ:

8. Բացատրէ այն պարագաները, որ խոստամունքի ժամանակ պիտի մտարերենք:

9. Թէ որ մի բան ես խոստանում ժամանակին կատարել, բայց հանգամանքներ խառնուելով արգելք ես ունենում կատարելու, այն անձին՝ որին խոստացեր ես, ի՞նչ պարտական ես անել:

ԳԼՈՒԽ Դ

ԱՆՈՒՆ ԿԱՄ ՀԱՄԲԱԻ.

1. Բնականապէս մարդիկ իրենց բարոյականի որպիսութեան համեմատ համբաւ կամ անուն են ստանում հասարակաց կարգի մէջ՝ եթէ չար և եթէ բարի. օրինակ—եթէ նա ամէն գործքի մէջ ճշմարիտ է լինում, ասուում է ճշմարիտ մարդ: Եթէ արդարաւէր կամ իւրաքանչիւրին իրաւունքը ճանաչող, ասուում է արդար մարդ: Եթէ միշտ սուտ է խօսում, ասուում «պախօ», եթէ չարիք է գործում, ասուում է վարագործ ևն:

Այսպէս իւրաքանչիւր ոք իր ստացած համբաւի շնորհիւ աշխարհիս վերայ ունենում է

յաջողութիւն կամ ձախորդութիւն: Բարեբախտ է նա, որ իր կեանքի մէջ յաջողի է քաջի համբաւ ստանալ. նա հասարակութեան մէջ միշտ նախապահ է. և ամէն գործառնութեանց մէջ համակշիշէ: Իսկ ընդհակառակն՝ չարաբախտ, ով իր համարումը կորցրած և իր անունը արագորէ է, այնպիսին զուրկ է թէ քաղաքական կեանքից և թէ ընկերակցութիւնից:

Եւ այս շատ իրաւացի կերպիւ. քանզի ով կվստահանայ իր գործոց մէջ ծառայացնել նրան, որ գող, յափշտակող, խարդախ և սրտաւրդոս ճանաչուած է: կամ ով սիրտ կանի ընկերութիւն անել այնպիսի մարդոյ հետ՝ որ մոլի, անառակ, արեւցող, դաւաճան և ամէն կերպ վատութեամբ ապականուած է. ինչպէս որ ամէն մարդ թունաւոր օձից զգուշանում է, նոյնպէս և այն անձանց հետ հաղորդակցութիւն ունենալուց, որ մալի արարելով վարակուած է:

Ապա ուրեմն ամէն մարդու պարտականութիւնն է մեծ զգուշութիւն ունենալ, բա-

րի համբաւ և բարի անուն ստանալու մասին, եթէ ցանկանում է իր կենաց մէջ յաջողութիւն ունենալ:

2. Ընչպէս որ հարստութիւն ունենալու համար մեծ աշխատութիւն և անձնագոհութիւն հարկաւոր է, նոյնպէս և մեծ անուն կամ բարի համբաւ ստանալու համար: Այս ջանքը պիտի ունենանք, նախ՝ ձեր կենցաղաւորութեանց մէջ զգոյշ մնալով այնպիսի գործերից կամ աշխատութիւնից, որ կարող են վատ համբաւ առնել մեզ մարդոց առաջ:

Եւ երկրորդ՝ ձեր Գործառնութեանց մէջ, այնպէս զգուշաւոր և հաւատարիմ լինենք, որ երբէք կասկածանքի անգամ՝ անգիբ չտանք: Օրինակ՝ եթէ մէկը մեզի գործ է յանձնել, այնպէս ճշտութեամբ և հաւատարմութեամբ պիտի կատարենք, և այնպիսի ջանքով ճշտութիւն պահենք, որ մեր արդարութիւնը և ճշմարտութիւնը Գործի մէջ յայտնուին:

Անհաւատարմութիւնը միշտ իր հեռեանքը ունեցեր է անարգութեան խախտման հաւատարմութիւնը՝ պատիւ և փառք:

3. Կան այնպիսի մարդիկ, որոնք անուն ունեցող և բարի համբաւ ստացող անձանց վերայ նախանձելով, ամէն ժամանակ ամէն դէպքում հետամուտ են լինում նոցա համբաւը կտրել, կամ անունը արատաւորել, զանազան բարոյրանքներ բարդելով: Կամ նոցա մի սխալանքը օրինակ բերելով:

Եթէ աշխարհիս վերայ դատաւարաւորի մի յանցանք, և Աստուծոյ արդարութեան մօտ դատուհանի մի գործ կայ, գլխաւորն է ընկերին վարանհամբաւ առնելը:

Համբաւ և Բարի անուն մի թանկագին գանձ է, որ մեծ աշխատութեամբ միայն ձեռք կրերուի, ինչպէս և հարստութիւնը. արդ ինչպէս որ մէկի հարստութիւն յափշտակելը կամ գողանալը մեծ անկրօնութեան և Աստուծոյ մօտ արդարապէս դատաւարաւորի է. նոյնպէս և նմանօրինակ դատաւարաւորի և պատժոյ արժանի է մէկի համբաւը կտրելն և անունը արատաւորելը:

4. Եթէ հարստութիւնը և թէ համբաւը, որ ջանք ի գործ դնելով է ստացում, մարդոյ

սեպհական իրաւունքներն են, որին Աստուծոյ օրէնքը, արգելում է վնասել. նաեւ այն ամենայն չարիքը, որ թէ բամբասելով, կամ սուտ խօսելով մտադրում ենք հասցնել:

Ծ. Ասացինք, որ Աստուծոյ օրէնքը արգելք է դնում մեզ՝ որ եւ իցէ կերպով վնասել ընկերին, նորա վերայ վատ կերպով խօսելով. բայց որովհետեւ այնպիսի պարագաներ կան, որ խօսելու հարկադրած ենք լինում օրէնքով. ուրեմն հարկաւոր ենք համարում ցոյց տալ այժմ թէ, ո՞ր պարագաներու մէջ արգելեալ ենք խօսել, եւ ո՞ր պարագաներու մէջ ոչ:

Ա. Պիտի չխօսենք մարդոց որ եւ իցէ չարագործութեանց մասին հրապարակաւ կամ ասանքն ընկերական ժողովների մէջ, նպատակ ունենալով միմիայն լսողների հետաքրքրութիւն շարժելը, կամ վրէժխնդրութիւնից շարժուած՝ ստեղծութիւն յագեցնելը: Ամէն տեսակ չարագործութեանց մասին Սուրբ Գիրքը պատուիրումէ, որ հրապարակ չհանենք չարամըտութեամբ. այլ եթէ կարող ենք՝ ծածկաբար յանդիմանական կերպով խօսելով գործո-

ղին ուղղութեան բերենք. որ այն խի է ճշմարիտ եղբայրսիրութեան ազացոյցը: Մատթ. ԺԲ. 15: Դւ. 4. ԺԵ. 3. 4:

Իսկ եթէ դատաւոր կենանք այսոց չարութեանց, առանց միտք առնելոյ, որ մենք եւս սխալական լինելով նոյն վիճակումն ենք, Աստուծոյ քարկոթեանը կնիծարկուած ենք. ասումէ առաքեալը. Եբ. Բաժնաւոր. Բաթ. Գ. 11: Բայց եթէ մէկի չարիքը փաստաւ հեռանալէնք պիտի ունենայ ամբողջ հասարակութեան, ծածկելը անիրաւութիւն է. պիտի յայտնենք միայն ում որ հարկն է, միայն թէ գործի եղելութիւնը պատմելով առանց չափազանց մեծացնելու, կամ փաբրացնելու:

Բ. Զգուշանալու ենք այնպիսի շարժումներից, որ վերաբերումն ուղղակի ընկերին վատահամբաւ առնելուն. օրինակ՝ ծաղրելով խօսիլ, խեղդատախութեամբ՝ գործած մէկ յանցանքը յայտնի անել. նախատական ածականներով նորա անունը տալ, որպէս զի հասարակութեան մէջ անպատիւ լինի եւ չի:

Քրիստոնէական կրօնը ունուցանելով պարտաւորումէ, որ մէկ մէկի հետ պահպանել վարուիքը, թէ և պատուոյ անարժան էլ լինին, օրինակ առնելով մեր փրկչից, որ ինքն Աստուած լինելով, թէ և մեր փրկութեան համար մարմին էր առած, բայց մեղաւորաց հետ քաղցութեամբ էր խօսում, և նուազանք անձանց՝ իւր էպիպոնէն էր կոչում:

Գ. Կան այնպիսի ճշմարտութիւններ, որոց յայտնուիլը թէ և վնասակար են լինում մեր ընկերին, բայց թէ որ վնասը հատարակութեան կամ մի անձի մասին է. (օրինակ հաստատու գիտեմք որ այս ինչ մարդը մտաւորաւոր է ծածկաբար վնասել այս ինչ մարդուն), պարտական չենք այսպիսի պարագաներ ունեցող գործը չխօսել, այլ օրէնքով հարկադրուած ենք յայտնելու քանի նրանից հեռու չարիքը խաբանելու գիտաւորութեամբ. մենք թէ և չարամիտ մի մարդ ենք յայտնի անում, բայց լատ որում նրանով մի անմեղ մարդու ազատութիւն է լինում, ուստի եթէ ծածուկ պահելու լինենք, Աստուծոյ առաջ մեղապարտ

կլինենք իբրեւ գործին հարձակեց համարուելով:

Դ. Շատ չարագործութիւնների տեղեակ լինելու միջոցին, եթէ նկատենք, որ չարագործ տղայի չարիքը իր ծնողաց յայտնի չէ, ոչ թէ չարամտութեամբ կամ թշնամաբար, այլ բարիք անելու մտօք պարտական ենք չարագործ տղայի ծնողացը յայտնել: Այս գործը բարեմտութեան նպատակ ունենալով, ինքնին քաղեգործութիւն է, և գալուստեամբ արժանի:

Թէպէտ բարոյական օրէնքը մեզ թոյլ չի տալիս որ ընկերի չար գործքերը հրատարակենք, բայց պարտականութիւն էլ չի դնում, որ նոյա հետ կենցաղակալելն ինչպէս քաղե և անհրաժեշտ հետ, ուստի Աստուծոյ օրէնքը որ ամէն չարագործութիւնից և մոլեկան կրքերից զգուշացնում է, հարկաւոր է մեզ այնպիսի չար ընկերներից հեռու կենալ, որոց կենակցութիւնը մեր վարքն ու բարքը կարող են աղտականել:

ՀԱՐՅՄՈՒՆՔ.

1. Ի՞նչ է այն, որ մարդոց յաջողութեանը կամ ձախորդութեանը պատճառ է լինում:

2. Բարի կամ վատ համբաւի մէջ, ի՞նչ տարբերութիւն կայ:

3. Յոյց տուր օրինակով, բարի համբաւի օգուտը և վատ համբաւի վնասը:

4. Ի՞նչ պատճառով բարոյական օրէնքը արդելք է դնում այլոց պաշտութեանց վերայ չխօսել:

5. Թէ որ միանգամ մեկին բարկացած տեսնեմ. իրաւունք է նրանով մեղաբերել թէ այն մարդը միշտ բարկացող է:

6. Թէ որ մեկին մի պաշտութիւնը տեսնեմ. իրաւունք ունիմ նորա միւս բարի յատկութիւնները ծածկել:

7. Դիցուք թէ մեկին դիմեցիր օգնութիւն խնդրելու, ու մերժուեցար. իրաւունք է նրան խտրաբար տեսնել:

8. Ընչո՞ւ. բացատրէ պատճառը:

9. Դիցուք թէ անիրաւ մարդուն մէկը բարեկամս կուզէ խաբել. պարտական եմ իմացնելու:

10. Ընչո՞ւ. զրպարտութիւնից ի՞նչ տարբերութիւն ունի այս անելը:

11. Եթէ տեսնեմ որ մի սղաց շարութիւն է գոր-

ծում. կամ հայհոյում է մեկին. ու նորա ծնողաց իմացնեմ. զրպարտութիւն արած կլինիմ:

12. Թէ որ ծնողացը նորա շարութիւնը իմացնելը բարեսիրութիւն է, կարո՞ղ եմ նոյն մտօք ուրիշներին էլ յայտնել:

13. Թէ որ պատահի մեկի շարութիւնը այլոց իմացնել. ի՞նչ շարժառիթով անելու ենք, որ մեր գործը անմեղ լինի:

14. Թէ որ մէկը բացակայ է, ու մենք զուարճանալու մտօք նորա անունը յիշենք, նորա պաշտութիւնները մէջ բերելով, ի՞նչ վնաս արած կլինինք բացակայ անձին:

15. Այս դէպքում, բարոյական օրինաց առաջ մենք մեղապարտ ենք համարում:

16. Դիցուք թէ չար մարդոց մասին խօսելը աստուածային և բարոյական օրէնքով արգելւում է. ուրիշ բան ունի՞նք անելու:

17. Չարագործների կամ վատհամբաւ մարդոց հետ տեսութիւն անելու բարոյական օգուտը և վնասը բացատրէ:

Գ. ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ԲԱՐԵՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ.

ԳԼՈՒԽ Ա.

1. Մարդկային ընդհանուր պարտուց վերայ խօսելից յետոյ ժամանակն է, որ հիմայ էլ խօսենք քրիստոնէական այն պարտուց վերայ, որ Բարեպաշտութիւնն է կոչուում:

Մարդիկ սովորաբար օգնում են միմեանց փոխադարձութեան օրէնքով, օրինակ — հայրը օգնում է որդւոյն, որդին՝ հօրը, գրացին՝ դրացւոյն, ազգականը՝ ազգականին, բարեկամը՝ բարեկամին ևլն:

Եթէ ամենաբարին Սատուած մարդկային ազգը երջանիկ լինելու համար ստեղծած է, և իւր նախախնամութեամբը ամէն մէկին առանձին իրաւունքներ տուած է, որ իր շնորհած պարգեւներովը իւրաքանչիւրը իր երջանկութիւնը ստեղծէ, որքան որ կարող է, բաւական չի կարող լինիլ այս մասին միմիայն բա-

րոյական բնութեան գործերը, որ է իրաւաւորութիւն իրաւանքը յարգել. բնաւ մէկն զաւրաւ մօձնի Բարին կամենում է: Բանի որ տեսնում ենք, մարդու — ֆիզիքական կեանքը և վիճակը միշտ վտփոխութեան ենթակայ է. օրինակ — աւուրջութեանը յաջորդում են հիւանդութիւն, կարութիւն, ախտաւաշտութիւն, նոյնպէս և յաջորդութեանը՝ յախտոյնութիւն, ազգապոխութիւն, անանկութիւն և այլ զանազան դիպուածական փորձութիւններ, որոնք մարդուս բարեկեցութիւնը թշուառացնում և ունեցած երջակութիւնը խանգարում են, այս դիպուածները տեսնելով՝ հարկաւ պիտի խմանանք, որ բացի բարոյական պարտքից՝ Արարիչը սահմանած է մեզ և մի ուրիշ պարտք. այս պարտքն է Բարեպաշտութիւնը, որ կայանում է Բարեպաշտութեան մէջ, որով հարկադրած ենք լինում բարեսիրտ լինել, թէ առ Զանօխ և թէ առ անձամօխ, թէ առ ազգակիցս և թէ առ օրաբախանս:

Այս պարտքը առաջինից աւելի գերազանց է՝ թէ նպատակաւ և թէ յախճանով, որ իր

գործադրութեանց նկատմամբ, յատուկ տնուամբ կոչուամէ առաքինութիւն, որոյ վերայ հիմնած է մարդասէրն Աստուած մարդու յաւիտենական կենաց երջանկութիւնը և թըշուառութիւնը՝ երկնացին փառաւոր վարձատրութիւնը և գատաղարտութիւնը: Մատթ. 35—45:

2. Բնութեան արարիչը այս պարտուց դիտութիւնը մեզ անձանօթ չէ թողուցած. այլ նոյն իսկ մեր բնութեան մէջ մասնաւոր զգացումով յայտնած է, որին մենք հաբէլցա-թիւն ենք ասում:

Օրինակով բացատրենք— երբ որ տեսնում ենք մի անշօր մանուկ, որ խաղալու միջոցին մի մերձաւոր վտանգի սլիտի հանդիպի, իսկոյն բնութիւնը զրգում է մեզ որ փրկենք: Նոյնպէս և մի աւրիչին՝ երբ վտանգուած ենք տեսնում, կարեկցում ենք սրտով, թէ և մեզ անձանօթ եղած լինին նոքա:

Մէկ սոսոհակ տղայ տեսնելիս, ստիպում ենք խորտել. զգալով որ նա ոչ միայն նրանով իր կեանքն է վտանգի մէջ դնում, այլ և այ-

լոյ ևս ածանցելով՝ չարագործութեան օրինակ պիտի դառնայ: Եւ այս ամէնը անում ենք կարեկցութեան զգացումով:

Որքան ենք աւրախանում երբ որ մի հիւանդ մարդու օգնելով մահուանից փրկում ենք. կամ մի որբ տղայ մեր հովանաւորութեան տակ առնելով՝ վերահաս վտանգներից կարգելու չափ, նրան բարեկեցութեան վիճակի մէջ ենք դնում:

Բնութիւնը՝ մարդոց այս պարտաւորութեան տակ դրած է, և իր զգացումով մեր վերայ այնպէս ազգու ներգործութիւն է անում, որին հակառակել անհնար է: Եւ եթէ պատահում է տեսնել, որ մէկը այսպիսի դէպքերի մէջ անտարբեր է գտնւում, կամ օգնելու պարտականութիւնից իրեն ազատ է կարծում, մենք սովորաբար այնպիսի մարդոց անգութ ենք համարում, և նոցա հետ արհամարհանօք ենք վարվում:

Սրանից հետեւում է խմանալ, որ մենք բնականօրէն սիրալոյս ունիմք բոլոր մեկնային որ բարեւոր լինելու, որին զանցառութիւնը իրա-

ւամբ մեզ պատուհասելու առիթն է համարում մեր Փրկիչը իր ընդհանրական դատաստանի օրը: Մատթ. Իճ. 35—45:

3. Պատահում է, որ մեր բարեպաշտական գործող մէջ նախատուածներ այն մարդիկն են, որոց վերայ բարեսիրտ ենք լինում: Կամ մէկին բարիք անելու միջոցին փոխանակ շնորհակալութեան՝ չարիքներ ենք ընդունում:

Մեր առաքինութեան լուսնային այսպիսի պարագայից մէջ այն ժամանակ կապածուանայ, երբ որ համբերենք նոցա ամէն նախապիտանքին և աշխատանքներին, և հասուցած չարիքները սիրով տանելով հաստատուն մտքով՝ միմիայն նոցա ուղղութեանը և երջանիկ անելուն ուշ դարձնենք: Եթէ մեր բարեսիրտ բարեպաշտութիւնը այսպէս անընդհատ շարունակենք: Մենք այն ժամանակ Քրիստոսի Փրկչին մերոյ նմանած կլինենք: Եւ մեր երկնաւոր Հօրը սիրելի որդիքներ կկոչուինք:

4. Ճշմարիտ բարոյականութեան հեղինակը Յիսուս Քրիստոս մեր բարոյականութեան հիմքը հաստատում է Հօրը Առնուծոյ մարդասիր-

տութեան վերայ, որ իր արեգակը ծագում է չարաց և բարեաց վերայ, և ինամոց անձրեւը թափում է հաւառարապէս ամենի վերայ: այս վնէ՛ օրինակ աւանդում է, որ մենք ևս մեր Հօրը նմանինք առ ամենեւին բարեսիրտ լինելով: որոյ խօսքերը արժան ենք համարում այս անգ զնել:

Լսեցիք, որ ասացաւ, քո ընկերդ սիրես, ու թշնամիդ ատես: Բայց ես ասում եմ՝ ձեզ, ձեր թշնամիները սիրեցէ՛, ձեզ անիծողներին օրհնեցէ՛, բարի արէ՛ք նոցա, որ ձեզ պատում են, և աղօթք արէ՛ք նոցա համար, որ ձեզ չարհարում և հալածում են, որ ձեր երկնաւոր Հօր սրբիքը լինիք, որ իր արեգակը ծագում է Վաւիլոնի և Բաբելոնի վերայ, և իր անձրեւը թափում է արդարների և Բեղաւորների վերայ: Թէ՛ որ դուք ձեր սիրողներին սիրէք, ինչ վարձք կունենաք, չէ՛ որ մարտաւորներն ևս նոյնն են անում: Եւ թէ՛ որ միայն ձեր բարեկամներին բարեւ տաք, ուրիշներից ինչ աւելի էք անում, չէ՛ որ մարտաւորներն էլ նոյնը կանեն, արդ՝ կապարեալ ելէ՛ք: Ինչպէս որ ձեր

երկնաւոր Հայրը կատարեալ է՝ Մատ. Ե. 43—48:

Առկառ աւետարանիչը Քրիստոսի այս խօսքերը այսպէս է գրում. «Թէ որ դուք ձեր սիրողներին սիրէք, ինչ շնորհ (վարձք) կունենաք. ընչու որ մեղաւորներն էլ իրենց սիրողներին սիրում են, և թէ որ ձեզ բարի անողներին բարի անէք, ինչ շնորհք կունենաք. ընչու որ մեղաւորներն էլ նոյն բանն են անում: Թէ որ այնպիսի մարդոց փախ տաք, որոնցից առնելու յոյս ունէք, ինչ շնորհ կունենաք. ընչու որ մեղաւորներն ևս մեղաւորներին փախ են տալիս, որ նոյն չափով յետ առնեն:

Ուրեմն սիրեցէք ձեր թշնամիները, ու բարի արէք, և փախ տուէք նոցա, որոնցից փախարէն սպասելու յոյս չունիք. որքան զարգէր շատ լինի, ու Բարձրագոյն Աստուծոյ որդի լինի. ընչու որ նա բարերար է ապերախաներին և չարերին: Ուրեմն գթած եղէք, ինչպէս որ ձեր Հայրը գթած է՝ 1. Կ. 2. 32—36:

5. Աստուածային այս ճշմարիտ բարոյականութեան հեղինակի խօսքերից պարզ երե-

ւում է, թէ որոնց վերայ պիտի բարեսիրտ և բարեպաշտ լինենք. այն է, այնպիսի մարդոց, որ մեղանից նոյնը պահանջելու չբաւականանան, և ոչ մենք ակնկալութեամբ սպասելու ենք նոցանից փառաբանք ընդունել:

Այս պարագայիս մէջ գլխաւորաբար պիտի նմանինք մեր Երեւոյն Հօգը, որ ինչպէս նա իր նախախնամութեան պարգևները մի օրինակ գթութեամբ սփռում է ամենի վերայ՝ առանց ընդունողի չար կամ բարի բնութիւնը որոշելու, նոյնպէս և Հարկադրուած ենք ամեն կարօտելոց ողորմել: Հոգ չանելով երբէք թէ նոքա մեր բարեսրտութիւնը յարգում են կամ ոչ: Օրինակ պիտի առնենք Աստուծոյ մարդատիրութիւնը. որ մինչդեռ մենք թշնամիք էինք Աստուծոյ, նա իր որդին մեզ փրկելու ուղարկեց: Օրինակ պիտի առնենք և մեր Փրկչի գթութիւնը, որ իր երկրաւոր կեանքը իր թշնամեաց Բայի անկողնի մահաց. առանց նոցա որով չարութիւնը և անխրատութիւնը մոռորեցնելու:

6. Բայի Աստուածային այս օրինակից:

կան և ուրիշ պատճառներ ևս, որոց մասին պարտաւոր ենք գիտած և բարեսիրտ լինել:

Ա. Մեր մեզաց Աստուածանից Բողոքականաց Եկեղեցւոյ պայմանը, որ հիմնուած է Բողոքական առաքինութեան վերայ, թէ որդուք ձեռքի դէմ մեղանշուներին ներէք, ձեր երկնաւոր Հայրն ևս ձեր յանցանքներին կներէ: Մատթ. 2. 14—15:

Այս պայմանը վսեմ օրինակով աւանդուած է Քրիստոս երկու պարտաւոր ծառայի առակով, ուր ցոյց է տալիս գիտութեան և խրատապահանք լինելու արդիւնքը այսպէս խօսելով:

«Վասն այսօրիկ երկնից թագաւորութիւնը նմանուած է մի թագաւորի, որ իր ծառաներից հաշիւ էր կամենում առնել, ու երբ որ սկսեց առնել, ներկայացրին նրան տասն հազար տաղանդի մի պարտական. բայց նա վճարելու կարողութիւն չունենալով ու իր տէրը հրամայեց որ թէ իրեն, թէ կնոջը, որդիքներին ու բոլոր ունեցածը ծախուին ու պարտքը վճարուին. իսկ ծառայն նորա առաջը ընկնելով երկրպա-

գութիւն էր անում ու ասում. Տէր, համբերիր ինձ, և ամէնը քեզ կը վճարեմ: Աւտէրը այն ծառայի վերայ գիտաւոր, արձակեց նրան, պարտքը շնորհեց իրեն. ու նոյն ծառայն ելաւ գտաւ իր ծառայակիցներին մէկին, որ իրեն հարկւր դահեկան պարտք ունէր. նրան բռնելով խեղտելով ստիպում էր ու ասում. վճարիր ինձ ունեցած. պարտքդ: Արդ՝ նորա ծառայակիցը նորա ոտքը ընկաւ աղաչում և ասում էր. համբերիր ինձ (ժամանակ տուր) ու կ'վճարեմ քեզ: Աւտէր կամենում էր այլ գնաց բանտը գնել տուաւ նրան. մինչև որ պարտքը վճարէ: Երբ որ իր ծառայակիցները տեսան նրա արածը. շատ արամեցան ու եկան իրենց տիտքը բոլոր եղածը հասկացրին:

Այն ժամանակը Տէրը կանչեց նրան, ու ասաց, լսո՛ւք. Ժառանգ թուր պարտքերդ. շնորհեցի քեզ, նրա համար որ ինձ աղաչեցիր. ուրեմն այժմ չէ՞ր քեզ ևս սղորմել քս ծառայակիցին, ինչպէս ես քեզ ողորմեցի. ու նրան տէրը բարկանալով դահիճներին տուաւ մինչև որ բոլոր պարտքը վճարէ: Այսպէս էլ իմ երկ-

Պաւստոսը Հոյրը պիտի անէ ձեզի, թէ որ ումէն մէկը սրտով չնէրէ՛ք ձեր եղբօր յանցանքներն: Մատթ. ԺԸ. 23-35:

Աստուածային այն սահմանական վճիռը ցոյց է տալի, որ մեր քարեպաշտական գործերէ համար միայն վճռած է յաւիտենական վարձարան-նիւնը:

Եթէ բարեարտութեամբ մեր ընկերի մեզի հասցրած չարիքներին համբերենք, և հեղուցեալ ներողամտ լինենք, մենք գործած կլինենք այն գերազանց առաքինութիւնը, որի համար երկնից թագաւորութեան մէջ փառաւոր վարձատրութիւն պիտի ընդունեմք Քրիստոսից:

Վասն զի բարեարտութեամբ գործած բարեպաշտութիւններն են, որ Քրիստոս փրկիչն մեր դատաստանի օրը հաշուելով կ'արձատրէ, ինչպէս և անգթութեան գործերը՝ որոց մասին կ'պատուհասէ: Որոնք մի առ մի թուելով եզրափակու մէ այս խօղերով՝ «որովհետեւ այս փառքիկ եղբայրներն արիւք չեն»: Մատթ. ԻԷ. 40:

7. Բարեարտութիւնը իբրեւ բարեպաշտութեան արտաքին ցոյց, հարկաւոր է, որ մենք ունենանք ամէն ճարտար վերայ առանց նկատելու ազգակից են նրանք թէ օտար, սիրելի՞ թէ ատելի, քրիստոնեայ թէ ոչ քրիստոնեայ, բաւական համարելով զիտենալը որ նրանք ճարտ են մեզի պէս՝ Աստուծոյ պարգեւներին արժանի եղած:

8. Որովհետեւ Աստուծանից ընդունած ենք ոչ միայն մարմնաւոր բարիք, այլ և հոգւոր ընդունակութիւններ, համեար, քաղանք ծառայութեան, գիտութեան, ոյժ, կարողութեան հոգւոյ և ընդ որոնք ամէնն էլ սոյն օրէնքով պարտաւոր ենք գործ դնել այն մարդոց մասին, որ իմանում ենք թէ նոքա կարօտ են մեր օգնութեանը: Եթէ պզէպ են, պիտի ուսուցանենք, եթէ յեռնապատեան կարօտ պիտի օգնենք. եթէ չկայեալ պիտի մխիթարենք:

9. Այժմ՝ կմնայ մեզ իմանալ թէ, որոց վերայ աւելի բարեարտութեամբ բարեպաշտ լինելու ենք, և ինչ միջոցով, որպէս զի ընդու-

նողները երջանկութիւն կամ միութարութիւն վայելեն:

Թէպէտ և քրիստոնէական կրօնքը պարտաւորում է որ առ ամենեւին բարեսիրտ լինենք, և ամենին վերայ գլխութեամբ նայենք, սակայն կան այնպիսիներ, որոնք յատուկ մեր բարեսրտութեան առարկայ համարելու ենք, և մեր բարեպաշտական գործքերը նոցա վերայ տարածելու ենք: Եւ սոքա են, կարօտեալները, շարքերը, փառաւար, լեշաւները, և վերջապէս ահապանները, որ ծառայում են մեզ, որոնց վերայ պիտի խօսենք:

ՀԱՐՑԱՌՈՒՆՔ.

1. Բաց ի բնական պարտքից առանձին պարտք ևս ունի՞նք միմեանց՝ և ի՞նչ է կոչւում:
2. Բարեպաշտութիւնը ի՞նչ բան է:
3. Բարեպաշտ լինելու համար բաւական է ուրիշներին չվնասել որ և իցէ կերպի:
4. Ի՞նչ համարում կունենաս այն մարդոց վերայ, որոնք ոչ վնաս են տալիս, և ոչ օգնում են:
5. Ի՞նչ համարում կունենաս և նրանց վերայ:

որոնք ամենին բարերարութիւն են անում թէ թշնամիներին և թէ սիրելիներին ու բարեկամներին:

6. Քրիստոս Տէրն մեր այս մասին ի՞նչ կանոն տուած է:
7. Ի՞նչ օրինակներ ցոյց տուած է իր արածներովը:
8. Այդ օրինակները մեզ ի՞նչ են սորվեցնում:
9. Մեզ բարիք պարգևողը ո՞վ է:
10. Թէ որ այդ բարիքները մեզ չտար Աստուած, և միայն բնական բարիքներով թողուր, որ բաւականանք. մեր վիճակը ի՞նչպէս կլինէր:
11. Մենք ի՞նչ միջոցով Աստուծոյ պարգևներին կարող ենք արժանի լինել:
12. Մեր յանցանքներին թողութիւն տալը Աստուած ի՞նչ պայմանի տակ դրած է:
13. Ո՞ր տեսակ առաքիներութիւնը Աստուծոյ հաճելի է, այն՝ որ փոխադարձութեամբ կանենք, թէ այն՝ որ բարեսրտութեամբ առանց ակնկալութեան կգործենք:
14. Ի՞նչ պատճառներով կարող ես բացատրել, որ այդ տեսակ բարեպաշտութիւններն են միայն աստուածահաճոյ:
15. Բարեպաշտութեան պարտականութիւնը որո՞նց վերայ պիտի գործադրուի:
16. Այդ կերպ բարեպաշտութեան օգուտը ի՞նչ է, և ի՞նչ բարիքներ կլինեն աշխարհիս վերայ՝ մարդոց մէջ թէ որ գործադրուէին:

ՔՕԳ. Ա.

ԲԱՐԵՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ԿԱՐՕՏԵԱԼՄ.

Ըստ մեծի մասին մարգս կարգաւթեան
վիճակի է ենթարկուում: Կամ աղքատու-
թեամբ, կամ հիւանդութեամբ, կամ ծերու-
թեան պատճառով, և կամ տգիտութեամբ,
որոնք միշտ մեր օժանդակութեանը կարօտ են:

1 Աղապար-ի-ն—աղքատութիւնը ծուլու-
թեան կամ անգործութեան հետեւանքն է.
որին ոմանք անմտաբար հետեւելով, ասրելու
միջոցից զուրկ են մնում:

Այսպիսի հանգամանքների մէջ գտնուող-
ներին եթէ կամենում ենք գթութիւն անել,
աւելի լաւ է աղապար-ի-ն գործ գտնել և աշ-
խատելու վարձեցնել քան ողորմել: Որովհե-
տեւ աղքատին ողորմելով մենք աւելի նրան
վնասում ենք, քան թէ օգնում:

Քանզի նրանով նա իր ասրելու միջոցը հը-
նարած կարծելով աւելի ևս կծուլանայ, և
այնուհետեւ մինչդեռ իր աշխատանքով թէ
ինքը կարող էր ասրել և թէ ուրիշին օգնել:

ըտրորովիմը իր կարողութիւնը թուլացնելով
կծանրանայ հասարակութեան վերայ:

Ուստի այնպիսեաց մեծ բարեպաշտութիւն
տրած կլինենք, թէ որ աշխատելու միջոց ցոյց
տանք, որով և ինքը զինքը ասրեցնել ստի-
պենք:

Աստուած, որ իր բարութեամբը ամենին
նախախնամողն է, և հաստատապէս խոստա-
ցեր է թէ մեր կերակուրը և թէ այլ պէտքե-
րը հոգալ, այս ամենը սրբագեւում է մեզ իր-
րեւ մեր աղապար-ի-ն փոխարէնը, ուստի ե-
թէ մեր աղապար-ի-նը Աստուծոյ հաճացող-
ութեան հետ է գործ գտնել, նա իր օրհ-
նութեամբը առաւելապատիկ կվարձատրէ:
Այս մտօք է ասում Պօղոս առաքեալը թէ,
«ով չէ աշխատում, կարող չէ ուտել» Բ. ԹԵ. 3.
7. 10:

2. Բայց կան այնպիսի աղքատներ, որ
յատկապէս ողորմելու արժանի են, այսպի-
սիքն են. Ա. Կապիւրը, Կոյրերը, անդամաւնջները
և Ռախոյճանիները. որոնք Աստուծոյ անխնայ
անօրէնութեամբը այսպիսի վիճակի հանդի-

պիտի, ոչ աշխատելու կարողութիւն ունին և ոչ ապրելու միջոց՝ բացի բարեպաշտ անձանց նուէրներից։ Եւ այս օր միայն իմ անհաշիւ ջանքերով և զոհողութեամբ իմ անհաշիւ ջանքերով աշխատանքի և ապրելու միջոցներից զրկուած են Նա-աբէէն-Բէաճէ, Հրէի-Բէաճէ և ուրիշ զիպուած ական փորձութիւններով։ Այս պիտեայ՝ մարդոյ խիղճը անգամ չի ներել, որ անհաշիւ ջանքի մէջ ինչպէս, այլ հարկէ ձեռք բռնել և այնքան օգնել, որ իր աշխատութեամբը կարող լինի իւր ընտանիքը պահպանել։

Ստորաւած ային անքննելի կտրեր, որ ամէն ինչ իր արդար նկատողութեամբ տնօրինուած է, երբ որ այսպիսի զէպքեր անգ հաճողիպի տեսնել, պիտի համարենք, որ Ստորաւած մեր բարեսրտութիւն և բարեպաշտութիւն իբրեւ արագ և անհաշիւ ջանքերով մեզ նոցա, որոնց զերայ եթէ անկարեկցաբար նկատող միայն լինինք և ոչ օգնող, իբրեւ ամբարշիւ և անաշիւ լինութիւնից զուրկ պիտի դատուինք։

Գ. Այն տնձինք, որոնք ծանր և երկարատե-

հիւանդութեանց պատահելու պատճառաւ աշխատանքից զրկուած՝ աղքատութեան մէջ ընկած են։ Կամ այն տղայքը, որ հօրից կամ մօրից որբ մնալով անկարող են եղել իրենց պահպանել։

Այնպիսիները արժանի են ողորձութեան կամ օժանդակութեան։ Որքոյց խնամք տանելը քրքիստոնէական պարտաւորութեանց մէկն է, որ յատուկ մեր խնամոյն է յանձնուած իբրեւ հոյր պաշտպանել նրանց և դատարարել։

3. Ծէր-Բէաճէ — Թէպէտ ծերութիւնը առաջնութեան շատ անգամ չի վնասի բայց ծերերը ընդհանրապէս անկարող են լինում աշխատել, վասնորոյ և մեր միտքարութեանը կարօտ, ուստի պարտաւոր ենք նոցա ծերութեան ցաւերը մեղմել մեր բարեսրտութեամբ և անաւելապէս երկնայեալութեամբ վերաբերուիլ նոցա հետ կենակցելու միջոցին։

4. Տգիւ-Բէաճէ — որովհետեւ աղքատութեան մի պատճառն էլ ազիտութիւնն է, ուստի և մեր բարեսրտութեան անարկայ պիտի լինին նոցա, որոնք իրենց գործաւնութեանց

մէջ արգելք են, և նրա պատճառաւ լինաների են հանգիստում:

Տգէտները մի տեսակ բարոյական կոյրեր են, որոնց մոռ լուսաւորելու և ինչ որ նոցա բարոյական կեանքը կարող է երջանիկ անել, այն ամէնը հասկանալու պարտական է այն անձը, որ կարող է: Շատ անգամ լինումէ, որ աշխատաւոր անձինք հրել կարող են հաշտել չգիտենալու պատճառաւ դժբախտութեան են հանգիստում: Տգէտները նաեւ անտեղեակ են գրէթէ հասարակ, բարեպաշտութեան, ճշմարիտ Աստուծոյ խնայողութեան, լինելու և լինելու քրիստոնէական պարտաւորութեանց մէջ: Եւ որովհետեւ կարող են գրել ևս չգիտեն, ուստի անտեղեակ են նաեւ Սուրբ Գրոց մէջ բովանդակուած աստուածային օրէնքներն և պարտաւորութիւններն: Շատ քիչ կապտահի, որ տգէտը բարի մարդ լինի, ըստ մեծի մասին նոքա միջոցներով ենթարկուած անձինք են լինում, որով և շատ անմեղների լարագործ լինելու պատճառ: Աւստի ամէն բարեգործութիւնից աւելի Աստուծոյ հաճելին է տգէտներին կրթ-

թելը և ուսուցանելը, մանաւանդ տգէտ պատանիներին և մանուկներին, որով թէ չարագործութիւնը կվերանայ աշխարհքից, և թէ բարոյականութիւնը կծաղկի ամէն տեղ:

Այս պարտքը գլխաւորաբար կարող են կատարել, որոնք որ ուսած կամ ուսանելու մէջն են, նոցա առաջ կարգաւով Սուրբ Գիրքը, յիշեցնելով Աստուծոյ օրէնքներ և քրիստոնէական հաւատոյ և բարոյականի պարտքերը, և ցոյց տալով թէ կարգաւոր, թէ գրելու, և թէ հաշտելու ձևերը:

Այն անձը, որ այսպիսի բարեարտութեամբ աշխատելով տգէտ տղայքը կամ երիտասարդները տգիտութեան խաւարից դէպ ի գիտութեան լոյսը կառաջնորդէ, մարդկութեան Բժ բարեբախտ կկոչուի և հետեւապէս Աստուծոյ սիրելի:

Բոլոր այս տաճիկներից երեւցաւ թէ կատարելոց ինչպէս և ինչ միջոցներով պիտի օգնենք: Եւ որպէս զի ամենի մտքումը լաւ տպաւորուին այս բարեպաշտական պարտքերը, պատշաճ կհամարիմ կանոնական ձևով համարօտել:

Ա. Որոնք երկարատև հիւանդութեան պատճառաւ չեն կարողացեր աշխատել ու ընտանեաց տէր են, նոցա օգնելու ենք բարեպաշտական տրօք:

Բ. Նոքա, որ աշխատելու կարող են, բայց գործ չգտնուելու պատճառաւ աղքատացեր, նոցա մեծ օգնութիւնն է աշխատելու գործ գտնել:

Գ. Իսկ ծուլութեան պատճառաւ աղքատացած եղողին աշխատութեան վարժեցնելը մեծ քաջ է քան ողորմելը:

Դ. Որքոց և այրեաց օգնել հարկաւոր է թէ նոցա ապրանքի հիշողներով, և թէ որք երեխայոց դաստիարակութեան տալով:

Ե. Տգէտներին հարկաւոր է ուսմանը սովորելու խրախուսել, և ուսանելուն ջանքս լինել:

Այս ամեն բարեպաշտական գործքերը կատարելու մասին պարտաւորում է ամենին ևս աստուածային հոգի օգնել: Որոնք իբրև աստուածահաճոյ առարկնութիւններ, խոստացեր է վարձատրութիւն յաւիտենական կեան-

քում, միայն թէ կատարուած լինին ոչ թէ փառասիրութեան և քաբէրաց ճանապարհով: Եւ այլ միմիայն ի փառս Աստուծոյ:

ՀԱՐՑՄԱՐԻՆՔ.

1. Թէ որ զօրաւոր առողջ և ուժեղ մարդուն մէկը ողորմութիւն խնդրէ հարկաւոր է տալ թէ ոչ:

2. Ընչո՞ւ.— հապա ի՞նչ անել պէտք է այնպիսի մարդոց:

3. Կարօտելոց աշխատութիւն գտնելը լաւ է, թէ մասնաւոր օգնութիւն անել:

4. Ընչո՞ւ.— Ի՞նչ օրինակով կարող ես արդարացնել ասածդ:

5. Թէ որ մէկ ընտանիքի վնասուած տեսնելք հրկիզութեամբ, նաւարկելութեամբ կամ ուրիշ փորձանքով ի՞նչ անել պարտականք:

6. Նեղելոց և հիւանդաց ի՞նչպէս պիտի օգնենք:

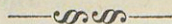
7. Մեր փրկիչը այսպիսեաց օգնութիւն անելու պատուէր տուած է և ո՞ր գրուած է:

8. Նեղելոց անձամբ օգնելը լաւ է, թէ ուրիշի ձեռքով:

9. Ողորմութիւնը ընչո՞ւ ծածուկ տալ հրամայուած է:

10. Բայցի նիւթականապէս օգնելուց ուրիշ էլ ի՞նչ կերպ կայ օգնելու:

11. Տգիտաց օգնելու համար ի՞նչ պիտի անենք:

ՅՕԴ. Բ.

1. Կարօտելոց իբրեւ բարի մարդոց օգնելու պարտականութեան մասին խօսեցանք. այժմ հարկաւոր է իմանալ թէ նոյն պարտականութեամբ չար մարդոց ևս օգնութիւն մատուցանելու հարկադրուած ենք թէ ոչ, թէ որ բարոյական բարեպաշտութեամբ օրինադուած է մեզ բարեխիտ գտնուիլ դէպի ապերջանիկները և թշուառները, ապա ուրեմն և առ չարերը, որոնք ամենից աւելի ապերջանիկ և թշուառ են: Իբրեւ անբուժելի ախտերով վարակուածներ:

2. Չար մարդոց վերայ երկու գաղափարով պիտի նայենք. ի՞նչ ճաշդ և իբրեւ լաւագործ

ճաշդ. իբրեւ մարդ նկատելով՝ բարոյական օրէնքով պարտաւոր ենք դէպի նոցա մարդասէր լինել. իսկ իբրեւ չարագործ մարդ, ապէլ՝ և հեռանալ նոցա ընկերութիւնից ինչպէս թունաւոր օձից. կամ տարափոխիկ հիւանդութեամբ վարակուածներից. զգուշանալով, որ նոցա չար սովորութիւններ մեզ չածանցուին:

Բայց քրիստոնէական հոգին հարկաւորապէս պարտաւորում է որ նոցա մեր շատրոն լինեն. ոչ թէ բարեկամութիւն անելու. այլ լաւաբան անելու. զիտաւորութեամբ, որպէս զի որքան կարող ենք, մեր բարի օրինակներովը և բարեւորութիւնով նրանց մտայնականները «զվեն» անառակը իր անառակութիւնից, արբեցողը՝ իր արբեցողութիւնից և չարագործը իր չարագործութիւնից դէպի առաքինական կեանքը դարձնելով: Այս մտքը ասած է Քրիստոս իրիկչն մեր այս խօսքը. «ձեզ ատելի եղողներին բարի արէք»: Մատթ. Ե. 44:

3. Կան և ուրիշ զօրաւոր պատճառներ, որ չար մարդոց բարիք անելու հարկադրուած ենք լինում: Այս պատճառներն են ընդհա-

նոր մարդկութեան՝ կամ մեր օգուտը: Մենք գիտենք որ չարութեան սերմը երբ մէկի մտայ մէջ արմատ է ձգում, հետզհետէ ուրիշ մարդոց ևս ածանցելով՝ ողջոյն մարդոց չար սովորութեանց է ենթարկում: Ինչպէս փոքր ինչ խմորը երբոր մեծ՝ զանգուածի մէջ է գտնուում, ամբողջ զանգուածը խմորում է: Ա. Կորն. Ժ. 6:

Բ. Չարագործները թէ և իբրեւ մարդիկ մեռնում ոչնչանում են, բայց նոցա վատ սովորութիւնները մարդոց մէջ ճարակուելով՝ անմահանում են, և լինում են այնուհետեւ երկրիս վերայ անբուժելի մի քաղցրահամ հիւանդութիւն՝ ամեն մարդոց համար:

Արդ՝ քանի որ չար մարդիկը այս հանգամանքները տեսն, և իրենց թշուառութիւնը փոխանցում են ամեն մարդոց, գրեթէ անդալուսէ՝ ուստի նոցա մեր կարեկցութեանը արժանի պիտի համարենք, ու նրանց չարութիւնից դէպի առաքինի կենցաղաւարութիւնը դարձնելու ջանք պիտի անենք:

Ա. Եւ այս կլինի նախ՝ մեր Բարեպաշտութիւն-

նը նոցա ցուցանելով, ու երբ նրանք նեղութեան մէջ լինին, օգնելով նոցա, զուարթ սրտիւ. ինչպէս որ բարի մարդոց օգնումենք:

Բ. Մեր առաքինութիւնը նրանց ընկերութեան մէջ ցուցանելով: Չարերին դէպի բարին դարձնելու ամենազոռ միջոցը անձնական օրինակն է. երբոր առաքինեաց կեանքը ու նրանց համետ և երկիւղած քաղաքավարութիւնը մղի և չարագործ մարդոց ընկերութեան մէջ յայտնուին. շատ ազդու յանդիմանութեան և ուղղութեան խթան կլինի նոցա. մեր Փրկիչը այս մասին սլառուիրում է՝ «այնպէս լուսաւոր լինի ձեր լոյսը (բարի վարքը) մարդոց առաջ, որպէս զի ամենքը տեսնելով, ձեր երկնաւոր Հայրը փառաւորեն»: Մատթ. Ե. 16:

Թէպէտ առաքին անգամ կարելի է, որ նաքա մեր առաքինական կեանք և բարեսրտութիւնը ծաղրեն ու անարգեն. բայց վերջ ի վերջոյ երբ որ հասկանան թէ մենք այն անելով մեր բարեսրտութեան պարտքն ենք կատարում, և դէպի իրենց բարութիւնը ունե-

ցած սէրը ստիպում է այն անել, նոցա լաւութեան համար, տարակոյս չկայ, որ պիտիխանար չին և յարգեն: Միայն թէ հարկաւոր է մեզ որ այսպիսի պարագաների մէջ երկայնաժամութիւն և հասարակած ունենանք, որին Աստուած, որ բարեաց կամեցող է, իր շնորհքով կօգնէ, մեր տկարութիւնը զօրացնելով և կարողութիւն ու մտաց հանճար տալով:

Գ. Խրատելով և հաճաք ու լայնելով խօսակցութեամբ ցոյց տալով նոցա չարութեան և մալի կենաց հեռեանքները: Այս տեսակ խրատները շատ ազդեւ ներգործութիւն կունենան, երբոր առանձին լինին, մանաւանդ երբ որ իմանան թէ բարեսրտութեան և սիրոյ ազբիւրից են յառաջ գալիս: Հօծ. ժ. 14. Կալ. Գ. 16. Ա. Թեա. Ե. 14. Բ. Թեա. Գ. 15. Բ. Տե՛. Բ. 25:

Խրատական խօսքերը աւելի կարող են ազդել նոցա, երբ որ չար և բարի մարդոց օրինակները մէջ բերուեն, և նոցա ընդհանուր մարդկութեան կամ մարդկային ընկերութեան մէջ վայելած յարգանքը կամ անպատուութիւնը պարզ կերպով նկարագրուին:

Բ. Որովհետեւ մարդու բարութեան և աւաքինութեան մէջ հաստատուն պահողը Աստուծոյ երկիւղն է, վասնորոյ մեր խրատական խօսակցութեան մէջ պիտի յիշենք Աստուծոյ երկիւղը, ահարկանելով նոցա սրտումը այն սպառնալիքներով, որ Աստուած կիսուէ Սուրբ Գրոց մէջ չարագործաց համար: Բայց միանգամայն վհատութիւնից չիրկելու դիտաւորութեամբ պիտի կցենք նոյն խօսքերին հետ նաեւ Աստուծոյ մարդասիրութիւնը և անհաշիւ զէպի մեղաւորները, իբրեւ սքանչելի օրինակ ներկայացնելով նոցա միաձին որդի Յիսուս Քրիստոսի աշխարհք գալը և մեր փրկութեան գործը կատարելու համար կրած չարչարանքը և խաչի մահը: այս օրինակի հետ քաջալերելով նրանց որ վարքերին ուղղեն և առաքինի կեանք վարելու ձեռնարկեն:

4. Իրաւ է, որ մարդոց մանաւանդ չար մարդոց միտքը այնպէս յամառութեամբ հակուած կլինի զէպի չարութեան կողմը, որ դժուարութիւն կը գտնուի նոցա համոզելու և ուղղելու, բայց Աստուած խստացեր է մեզ

իր շնորհաց օժանդակութիւնը, երբ որ նոցա փրկութեան համար ցանկութիւն և բաղձանք ունենանք:

Միայն թէ հարկաւոր է մեզ այն պարագայի մէջ վստահ կերպով հաւատով և լի յուսով Աստուծոյ գիմել աղօթքով:

ՀԱՐՑԱՌԻՆՔ.

1. Բարի մարդոց պէս պարտական ենք շարերին էլ օգնել:

2. Չար մարդոց օգնելու միջոցին ի՞նչ նկատմունք պիտի ունենանք:

3. Քրիստոնէական հոգին ի՞նչ է ստիպում՝ անել շարերին:

4. Պա՞ն և ուրիշ պատճառներ ևս շարերին բարեք անելու մասին, և որո՞նք են:

5. Քանի՞ կերպով կարող ենք օգնել շարերին ի բարին դարձնելու համար:

6. Խրատական խօսքերը ի՞նչպէս ասելու է շարերին, որ նոցա վերայ ազդու ներգործութիւն ունենան:

7. Ի՞նչ է այն՝ որ մարդուս բարութեան կամ առաքինութեան մէջ է պահում:

8. Չարութիւնից ի բարին դարձնելու ի՞նչ ազդու օրինակ ունինք:

9. Դիցուք թէ չար մարդու մէկը հիւանդ կամ խեղճ է. նորա չարութիւնը կարո՞ղ է պատճառ լինել, որ բարերարութիւն չանենք:

10. Երբ որ չար մարդուն ի բարին դարձնելու աշխատենք, կարո՞ղ ենք յուսալ, որ Աստուած մեզ կօգնէ:

11. Որո՞նք են այն միջոցները, որով կարող ենք մարդոց լաւագոյն անել:

12. Բոլոր մարդիկները կարո՞տ են այս տեսակ բարերարութեան:

ՅՈՂ. Գ.

ԲԱՐԵՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ ԱՌԹՆԱՄԻՍ.

1. Մեր քաղաքական կեանքում պատահում են այնպիսի մարդիկ, որ մեզ վնասներ են տալիս՝ յատուկ լիւսման-լիւսման վերաբերելով դէպի մեզ, և մեր անձնականին վերաբե-

բութեամբ զանազան լարելներ են հնարում կամ գործում: Օրինակ — մեր ինչքը գողանում կամ յափշտակում են: մեր կենաց զէմ դա-
ւաճանութիւն են անում: մեր համբար ա-
րառաւորում են չարութեամբ և զանազան
բարութեանքով, և յն. որոնց մենք լինում ենք
անուանում:

Արդ՝ այսպիսեաց մասին բարոյագէտ պնդ-
տական ենք արդեօք բարեմիտ լինել, բարիք
յանկալ կամ բարեպաշտական հոգւով նոցա
մասին բարեգործ լինել:

2. Թէպէտ բնութեան օրէնքը և մեր պա-
տուաճանաչութիւնը ստիպում է այսպիսի
զէպքերում լարեաց դէմ լարել, և քառաց
դէմ լրէժինդրութեան ունենալ. թէպէտ բարո-
յական օրէնքը պարտաւորում է, ամեն գործ-
քերից, որ չարէ, և ամեն մարտիկից որ
ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ վնասէ, հետ-
կենայ, և ատել ոչ միայն Գործը այլ և Գործ-
չը: բոց քրիստոնէական կրօնքը այս մասին
այլ օրէնք է տալիս, այն է՝ ինչ որ օրէնքը և
չարեաց վրէժինդիր լինելու փոխանակ՝ պատ-

ւիրումէ բարի անել, և բարեարարութեան ցան-
կալ, որ նոցա լինին բարի. այլ և պարտաւո-
րում է որ բարեպաշտական հոգւով աշխա-
տենք նրանց բարոյակոմ. «պղծութեան մասին»
Յ. յս է այն բարոյակոմն պարտաւորութիւնը,
որի հետ կապած է թէ՛ մեր կրօնը, և թէ՛
նոյն իսկ կրօնի վարդապետ Յիսուս. «Բարեարար
փրկիչն մեր, այս խօսքերով՝ «նրէցէ՛ յէլ լըշ-
նաթիւնը, բարի արէ՛ յէլ ապաղելիք և ապօրէ-
արէ՛ նոցա վերայ, որոնք ձեզ հաւաքում և նէ-
ղութեան են տալիս»: Մատթ. Ե. 44:

3. Բրիտանոսի տուած այս պատուէրը շատ
օգտակար հետեւութիւններ ունի, որոնց մի
քանիսը այստեղ յիշենք:

Ա. Նոցա հետ Կապրոնութեան վարուելով նո-
ցա իսկապարարութիւնը կնուաճեմք. Բ. նոցա ակ-
ցոյցանելով՝ խռովութիւնը կզաղրեցնենք. Գ.
նոցա չարեացը բարի՛ վերադարձնելով՝ նոցա
որտի կրթականութիւնը կհասարակագործենք, և Դ.
նոցա վերայ ապօրէ՛ անելով՝ վրէժինդրութիւն
նից անելի նոցա վերայ յաւանական կկանգնենք:

4. Ամենիս յայտնի է որ ամեն տեղակ խը-

ուղութիւն և չարիք աւելի է սաստկանում՝
լրեժիւրեր լինելով, և հանդարտում է հեղ-
թիւն և խռատիւն-թիւն ցոյց տալով, որոնց վե-
րայ մտածելով լաւ կարող ենք իմանալ թէ,
որքան տղնիւ և գերազանց է մեր փրկչի տը-
ւած պատուէրները և աւանգած վարդապե-
տութիւնը:

Այս մասին և Առաքեալը իբրև իր անձին
վերայ փորձ առած պատուիրում է «Ե՛կ +» Եւջ-
նասին +ապցած է՝ հայ Կո-ր նրան. Ե՛ որ Ժար-
է՝ Ըս-ր Կո-ր նրան: Հոգ. ԺԲ. 20:

Թէ Առաքեալի և թէ մեր փրկչի պատուէրի
նպատակն է որ առ թշնամիս Բարեհիւրդ լինեն+,
և վրէժխնդիր լինելու փոխարէն՝ բարեպաշ-
տութեամբ նոցա Բարին ցանկան+:

5. Սակայն այս պատուէրիցը պիտի չիմա-
նանք, որ ընկերին վնաս տուողներին և մեր
անձին Կա-արիւն-թիւն անողին պատժելու
յարմարաւոր ճիշդներ գործածելու չենք. այլ
ինչպէս հրդեհի առաջն առնելու համար մի-
ջոցներ են հնարած, որ պատահելու ժամա-
նակ հասարակաց ինչքը ապահովելու կամ

փրկելու մասին ձեռք են առնում գործա-
դրել. այսպէս եթէ չարիքը կամ թշնամու
վնասը հասարակաց է վերաբերում, կամ յա-
տուկ մեզ՝ նիւթակահապէս, անմիջապէս ա-
ռաջն առնելուն հարկաւոր է հոգ տանել, այն
միտք միայն, որ չար թշնամին իր չարութեան
ընթացքը չշարունակէ: Ա. Կորն. Ե. 13:

6. Զարագործաց ուղղութեան համար
սահմանած են Բանալի, որ չարագործների
բարոյական ուղղութեան Կարգչներն են: Բայց
այս դէպքում հարկաւոր չէ, որ վրէժխնդ-
րութեամբ վարվենք նոցա հետ. այլ Ժար-
եւեր-Եւսաք և Կարեկցաք, և մարդկութեան
պահանջմունքին համեմատ խնամք պիտի տա-
նենք, թէ նոցա հարկաւոր պէտքերը, այս է
Կարեւոր և հագո-սար հոգալով, և եթէ նո-
ցա ընտանեաց, թէ որ կարօտ վիճակի մէջ
են, նոցա օրական կեանքը ապահովելով:
Այսպիսի բարեսրտութեամբ մեր բարեպաշ-
տութիւնը գործադրելով, թէ Քրիստոսի փրկ-
չին մերոյ պատուէրը գործադրած կլինենք.
և եթէ նոցա աղագոյի մասին Կարգչած Կա-
ր-Եւ-նը կի-թանեն+:

7. Բանտերը բարոյական մտօք առնելով՝ մեզ համար շատ յարգելի տեղեր համարելու էնք, նախ քան մտօք՝ որ հաղարար չարագործ անձանց զգալաւթիւն կուտան, և չարագործութիւնը իր ժամանակաւոր պատիժը բնագունելով, օրիշներուն խրատ և զգացնալէան, վարելու կարողութիւնը:

Երկրորդ՝ որ բարեսրտութեամբ բերպւոր անձինք հոգեկան և մարմնական կորուստից կվերկենք:

Եւ երրորդ՝ հապարակութեան խաղաղութիւնը վրդուող մտանգաւոր և չարագործ անձանց էրկարան են լինում. վասնորոյ և աւելի ուշագրութիւն դարձնել հարկաւոր է թէ այն շինութիւնները կանգուն պահելու և թէ մարդկութեան բարոյական և բնական պահանջներն յարմարեցնելու:

ՀԱՐՑՄԱՌԻՔ.

1. Մեկին երբ որ անունը վնասակար մօրդ է նրանով ի՞նչ ենք կամենում հանկուցել:

2. Վնասակար մարդոց գործքերի վերայ ի՞նչ բարոյական զգացմունք պիտի ունենանք:

3. Ի՞նչ զգացմունք պիտի ունենանք այն մարդոց վերայ, որ թշնամաբար մեզ վնասներ են տալիս:

4. Ի՞նչ կերպ վարուելու է նոցա հետ:

5. Բնութեան և պատուաճանաչութեան օրէնքը ի՞նչ է պահանջում. և քրիստոնէութեան օրէնքը ի՞նչ:

6. Ասա քնն հետեւութիւնները. որ քրիստոսի փրկչին մերոյ պատուերը հետեցնում է:

7. Ընչո՞ւ վրէժինդրութիւն պիտի չանենք վնասակար թշնամոյն:

ՅՕԴ. Դ.

ԵԱՐԵՄՏՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՅԱՆՈՒՆՍ

1. Մենք տեսանք որ Աստուած իր վեցծրեայ արարչութեան գործը աւարտելուց յետոյ, եօթներորդ օրը հանգիստ առաւ. և այն օրը օրհնութեամբ սրբելով մարդաց և անասնոց անգիտելան օր որոշեց:

Այլ և իր օրէնքները տուած միջոցին՝ նոյն աւուր Համար յիշեց այս խօսքերով. «Յիշէ շաբաթ օրը, որ սուրբ պահես, վեց օր պիտի աշխատես, ու քո ամեն գործքերդ պիտի կատարես, բայց եօթներորդ օրը քո տէր Աստուծոյ շաբաթն է, այն օրը պիտի չաշխատես, ոչ դու, ոչ տղիւդ, ոչ աղջկիւդ, ոչ արջ, ոչ աստուծոյդ, ոչ եղբ, ոչ քուս, ոչ անասուններդ, ելից. Ի. 8—11:

Այս խօսքերից պարզ երևում է, որ ինչպէս պարտականութիւն է Համարում մարդս իր Հանգստեան՝ իր կենսական պիտոյից Համար Հոգ ունենալ, նոյն պարտականութիւնը ունենալու է և իր անասունների Համար:

2. Ամենաբարին Աստուած անասուններ ստեղծեց, որ մեր աշխարհութեանց աշխարհայեց և գործառնութեանց Գործակից լինին. նաև ինչպէս մեզ, նոյնպէս և նոցա տուալ գոյացած, և ճանաչելոյ զօրութիւն. որպէս զի երկրիս վերայ իրենց Հաճոյքները վնասեն, վայելին, և զուարճանան: Զեմ՝ ասում, որ նոցա մեզ պէս բանական կատարելութիւններ

ունին՝ չարը ու բարին որոշելու չափ, որն որնոցա այնքան Հարկաւոր չէ. այլ Կարողութիւն ունին տեսածներից իրենց զաւարճութիւնը Հանել, և անհաճոյ բաներից, իրենց Կհաճութիւնը ցոյց տալ. այլ և զգայուն մարմին լինելով՝ ցաւ գոյալ. աշխատանքի մէջ յօգնելով՝ հանգստանալ. պէտք ունենալ, և մարմնոյ ուժը զօրացնելու Համար, Հարկաւոր սնունդի կարօտել: Այս ամենը՝ նախախնամութիւնը ստեղծելու միջոցին իբրև իր ամենաբարի բնութեան պարգև նոցա տուաւ. միայն նոցա զուրկ ստեղծեց այն կարողութիւնից, որ բանականը ունին, այսինքն է իր Իրաւանքը ճանաչելոյ, որպէս զի առանց Գործակիցի ճառայեն մեզ:

3. Նա՝ անասունները ստեղծելով մեր իրաւանքը ենթարկեց՝ իրաւունք տալով, որ մեր կեանքը պահպանելու Համար նոցա ճաշել, հեղել, և մորթիցը հագնալու պարտաւորեալ. բայց սրա հետ միանգամայն մեր վերայ պարտք դրաւ, որ նոցա վերայ Գոյն և Խնամք ունենանք:

Նա՝ ձին, էջը, եղը և այլ կենդանիներ մեր

ծառայութեանը նուիրեց, տէր և փշխան Վարդգէսով նոցա վերայ: Բայց միանգամայն արդար իրաւամբ արգելք դրաւ որ անխնայ չգործածենք և լարադար զհարստութենէս, և հետեւեալ արարտաւորութիւնը դրաւ որ քինչպէս նրանց մեր պիտոյից համար աշխատողները, նոյն պէս և նրանց չորրինք իրենց կենսական պիտոյից: Մինչև անգամ արտաւորութեան, որ Վարդգէսով լծուած կամ աշխատող եղան յոռւելը չկանք: Ուրեմն որքան անպիտանութեամբ միջնինք, երբոր մեր հաճոյքը յազեցնելու համար անգիտեալ գործ ենք ածում նոցա: Եւ յիշատակ ձին, որ խիստ հարկաւոր դէպքերի մէջ կամ մեր կեանքը վտանգից վրկելու համար միայն իրաւունք ունինք հասցի վաղեցնել, որոտանքի մէջ ևս մեր հաճոյքը գոհ անելու նպատակաւ չարանք վաղեցնում ենք: Կամ ուրիշ չորքոտանիք մէկ մէկի վնասելով չափ մարտնչելու ենք գրգռում: Կոտ հրոցանաճ գութեան մէջ նշան առնելու միտին վարժելու գիտաւորութեամբ հրոցանի ենք բռնում նոցա: Այլ և թռչուններին, որ

Աստուած աղտաւորի մէջ ապրելու անհամար դրան, լուր մեր գոռորձութեան համար որոտ լուր անհամար մէջ ենք բանտարկում: Այս ամենը ընդդէմ աստուածադիր սահմանին գործելով մեր սրտի լարանքներ և անհանգիստութեան տղաւորեցանում ենք: 4. Արտահետաւանածունները առեղծուած են: Ունենք մեզ աշխատելից լինելու և ունենք էլ մեր մարմնոյ պէտքերը լցնելու, ուստի աշխատութեան միջոցին հարկաւոր է, որ նոցա հետ քաղցրութեամբ և գիտութեամբ վարվինք: Եւ որ ի դուր աշխատեցնելով նոցա, ցաւերի մէջ չգտնենք: Կարող ենք, և իրաւունք էլ ունինք նոցա վերայ բռնութեամբ բարձել, կամ մեր ինչքը տեղափոխել նրանցով ուր որ կամենում ենք, բայց ոչ չափին աւելի բռնաւորելով:

5. Աստուած ամեն բանին չափ և սահման որոշած է, իւրաքանչիւր կենդանեաց ուժի և կարողութեան վերայ հիմնելով որպէս զի մեր ամեն գործ, կատարելու մէջ այս սահմանը պահպանենք. աւելին եթէ անցնենք,

Թէ օրինական էն և ինչ քանակաւ: Վառնորդ
և իրաւամբ Աստուծոյ արգարադատութեան
առաջ մեղադար: Եւ ինչ քանակաւ:

6. Վերջացնենք մեր խօսքը, որոշողութեան
մասին փոքր ինչ խօսելով:

Որոշողութիւնը յիրաւի Աստուծոյ զրաժ-
սահմանը համարելու ենք, որ սուրբ և ան-
սուրբ կենդանիները որոշելով՝ սուրբ համա-
րածներին որսալ և ուտել հրամայած է. բայց
իբրև բանական էակներ՝ մեզի թողած է որոշ-
լա՝ Ժամանակը որոշելու. ուստի հարկաւոր է ուշ
դարձնել, որպէս զի որոշողութիւնը լինի այն
ժամանակ, երբ նոքա քանակ չունին, կամ
ծնածները չափահաս եղած լինին և իրենց
հոգեւոր կարող:

ՀԱՐՑՄՈՒՆՔ.

1. Մարդոց պէս անասնոց վերայ ևս բարեսրտու-
թիւն ունենալու ենք, և ի՞նչ են:

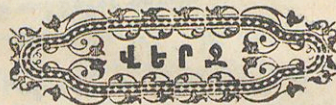
2. Ի՞նչ զանազանութիւն գիտես մարդոց և ան-
ասնոց մէջ:

3. Անասնոց վերայ ի՞նչ իրաւունքներ ունենք,
և ի՞նչ պարտքեր:

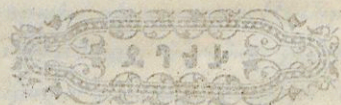
4. Անասունները, օրինակ, ձին—կարօղ ենք լոկ
դուարճութեան համար գործ ածել, և ո՞րչափ:

5. Թռչունները մեր կենսական պիտոյից համար
որսալու միջոցին՝ ի՞նչ հանգամանքների մասին պիտի
նկատենք:

6. Թռչունները կամ ուրիշ կենդանիներ որսալը
երբ անմեղ է՝ և ե՞րբ դատապարտելի:

զմեմն զմեզնապի չմի արդի բռնամիջի .
 զմեզնապի չմի .
 ինչ զմի քօղալ—մի՞ն՝ փամիցօ . զմեզնապի չմի .
 ինչպիսի . ինչն ծղոք զանա՛ն մամեկունչդար
 զանա՛ն բիւրոյիս մայրամեկ զմի զգնմնուչն .
 ինչիս միսն զմեզնապի չմի . միջոցն . ալապի
 զմեզնապի .
 պատի զմեզնապի չմի . ինչ զգնմնուչն .
 ինչպիսիսապար զգնմն . ինչ բռնամիջի

Յ Ա Ն Կ

Նախագիտելիք 1

Ա. ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԲ

ԳԼ. Ա. Աղայապար միջ 3

Յօդ. Ա. Բարոյագիտութեան ինչու թիւնը 3

Յօդ. Բ. Թէ ի՞նչպէս է խանգարվում բարոյ-
 յականութիւնը 10

Յօդ. Գ. Վարքը բարոյական ուղղութեամբ
 պահելու և խանգարված բարոյականու-
 թիւնը ուղղելու կերպը 20

ԳԼ. Բ. 3

Յօդ. Ա. Բարոյական գործքերը և նոցա
 չետևութիւնները 29

Յօդ. Բ. Թէ մարդկային գործքերից որո՞նք են
 բարոյական համարվում 32

Յօդ. Գ. Բարոյական գործք և դիտաւորու-
 թիւն 33

ԳԼ. Գ.

Յօդ. Ա. Խիղճ և նորա ներգործութիւնը 43

Յօդ. Բ. Թէ Խիղճը ի՞նչպէս կը գործանայ
 կամ ինչպէս կախարանայ 47

ԳԼ. Գ.

Երջանկութիւնը թէ ինչ է 58

ԳԼ. Ե.

Սուրբ գիրք 68

Յօդ. Ա. Հին կտակարան 69

Ե « Բ. Երկնական արարածներ 73

« Երկրային արարածներ 73

01 . Բ. ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԻՔ 73

« Երկրային արարածներ 73

« Երկնական արարածներ 73

02 . Երկնական արարածներ 73

Յօդ. Ա. Առ Աստուած պարտուց վերայ 80

Յօդ. Բ. Աստուած սիրութիւն կամ Աստուած 80

պաշտութիւն 80

Յօդ. Գ. Աշօթք 88

« Դ. Կիրակէ օր Աստուած պաշտութեան 107

« Երկնական արարածներ 107

« Երկրային արարածներ 107

« Երկնական արարածներ 107

« Երկրային արարածներ 107

« Երկնական արարածներ 107

« Երկրային արարածներ 107

« Երկնական արարածներ 107

« Երկրային արարածներ 107

« Երկնական արարածներ 107

« Երկրային արարածներ 107

Յօդ. Ա. Թէ ինչ է իրականց պարտքը 114

Բ. Պարտք և իրաւունք ծնողաց առ որդիս 123

Գ. Իրաւունք ծնողաց 131

« Դ. Պարտականութիւն և իրաւունք որդւոց առ ծնողս 137

ԳԼ. Բ.

Յօդ. Ա. Մանուկների անձնական ազատութեան վերայ, թէ ինչպէս գործածելու են 145

ԳԼ. Գ.

Անձնական հանգամանք կամ ազատութիւն 149

Յօդ. Ա. Ճշմարտախօսութիւն 150

« Բ. Խօսակցութիւն 152

« Գ. Խոստմունք 157

ԳԼ. Դ.

Անուն կամ համբաւ 162

Դ. ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԻՔ

ԳԼ. Ա.

Յօդ. Ա. Բարեպաշտութիւն 172

807	Բ. Բարեպաշտութիւն առ կարօտեալս	186
808	Գ. Բարեպաշտութիւն առ չարս	194
809	Դ. Բարեպաշտութիւն առ թշնամիս	201
810	Ե. Բարեպաշտութիւն առ անասունս	207

811 սրտմբ տա ընդ

. Գ . Դ

812 մախմաշմա զըմբլումնս . Դ . Գ
 813 մեծագոյս սէպիլի ԴԵ Կոյիլի մանկ

. Գ . Դ

814 մախմաշմա
 815 միկն
 816 Գ . Գ
 817 Գ . Գ
 818 Գ . Գ

819 Գ . Գ

Գ . Գ

. Դ . Գ

820 Գ . Գ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0127262

3111 5 10 1011